



T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**DEĞİŞEN DÜNYA DÜZENİ ETKİSİNDE
FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA KEVSER KAPLAN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. CEM KARADELİ

ANKARA

2019

KABUL VE ONAY

Fatma Kevser Kaplan tarafından hazırlanan "**Değişen Dünya Düzeni Etkisinde Filistin-İsrail Sorunu**" başlıklı bu çalışma, **26/06/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

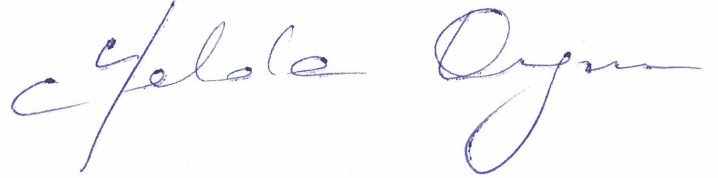
Prof. Dr. Sencer İMER -Başkan



Doç. Dr. Cem KARADELİ- Danışman



Prof. Dr. Yelda ONGUN- Üye



Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.


Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY
Enstitü Müdürü



UFUK ÜNİVERSİTESİ
1999
ANKARA
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin – yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Haziran 2019
Fatma Kevser Kaplan



TEŐEKKÖR

Öncelikli olarak tez konumu belirlemede yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Oya Akgönenç hocamı rahmetle anıyorum. Tezimi hazırlama sürecimde kıymetli yönlendirmeleri ve manevi desteği için danışman hocam Doç. Dr. Cem Karadeli'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitimimin başından sonuna kadar oğullarım Mehmed Emir ve Ömer Berat'ın da gösterdikleri sabrı anmak istiyorum. Bu süreçte bana desteğini esirgemeyen tüm aile üyelerime ayrı ayrı minnettığım. En önemlisi bu yola çıkmamda beni cesaretlendiren, her aşamada sağladığı destek ve motivasyonu için sevgili eşime sonsuz teşekkürler.

FATMA KEVSER KAPLAN

ÖZET

Kaplan, Fatma Kevser. Değişen Dünya Düzeni

Etkisinde Filistin-İsrail Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu çalışmanın amacı Değişen Dünya Düzeni Etkisinde Filistin-İsrail Sorununu kronolojik şekilde analiz etmektir. Filistin-İsrail sorunu, Yahudilerin İsrail Devletini kurma çabaları ile başlamış, olup sorunun önemi ve boyutu git gide artmıştır.

1948 tarihinde, İsrail devleti resmen kuruluncaya kadar Yahudiler uluslararası arenada hem destek hem de meşruiyet arayışında olmuştur. Yahudiler bu arayışlarında Filistin topraklarının Yehova tarafından kendilerine vaat edildiği iddialarıyla dini ve tarihi bir temel oluşturma çabasında olmuşlardır. Bu iddia, diasporadaki Yahudilerin bir araya toplamalarını kolaylaştırmıştır.

Yahudilerin uluslararası anlamda aldığı ilk destek Balfour Deklarasyonu ile olmuştur. Filistin topraklarında İngiliz Manda Yönetiminin kurulması ile Yahudiler bölgede güçlenmeye başlamıştır. Bu süreçte Yahudilere önemli düzeyde maddi destek sağlanmıştır. Toprak satın alımları, İsrail Devleti'nin kuruluş dönemine doğru artış göstermiştir. Nihayet 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti resmen ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra Filistin-İsrail arasındaki tansiyon artmış, Yahudiler Filistin topraklarını ele geçirmeyi sürdürmüştür. Sonrasında yaşanan 1967 ve 1973 savaşlarının sonuçları Filistin için yıkıcı olmuştur.

Filistin-İsrail arasında gerginlik sürerken Orta Doğu ülkeleri ve ABD, İngiltere ve Rusya gibi ülkeler barış girişimlerinde bulunsa da somut adım atılamamıştır. BM ise her saldırı sonrası İsrail'i kınamış ve yaptırım gücü olmayan kararlar almakla kalmıştır. İsrail ile çatışmalar bir yana Filistin'de örgütler arasında da gerilim söz konusu olmuştur. Özellikle, militan İslami örgüt olarak bilenen Hamas ile El-Fetih arasında önemli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. İsrail işgali ve saldırıları durmaksızın devam ederken ABD'nin yeni başkanı Trump'ın önce Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını açıklaması ve sonrasında büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıması Filistin-İsrail sorununu çıkmaza sokmuştur. ABD tarafından gerçekleştirilen bu hamleler tüm dengeleri değiştirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Filistin-İsrail sorunu, ABD, Balfour Deklarasyonu, Diaspora, Birleşmiş Milletler.



ABSTRACT

Kaplan, Fatma Kevser. Palestinian-Israeli Question under the Impact of the Changing World Order, Master Thesis Work, Ankara, 2019

The aim of this study is to analyze the Palestinian-Israeli Question under the Impact of the Changing World Order and International Actors chronologically. The Palestinian-Israeli Question has been started with the efforts of Jewish to establish a State of Israeli and importance and dimension of this question have growth increasingly.

Jews have sought both support and legitimacy until the state of Israeli has been established in 1948 officially. Jews have tried to establish historical and religious basis for their claim that Jehovah promised them the land of Palestine. This claim has enabled to gather the Jewish Diaspora in all over the World.

Jews have firstly been encouraged with the Balfour Declaration at international level. The establishment of the Mandate Government has strengthened the Jews' position in the region. The land purchases have increased about to establishment period. Finally, on 14th May 1948 the State of Israel has been established officially. Following to this date, the tension between Palestinian-Israel has increased and Jews have continued to capture the Palestinian land. Afterwards, the results of the 1967 and 1973 wars were destructive for Palestinians.

While the tension between Palestine-Israel has been continued, the Middle East countries, USA, England and Russia have made attempts to make peace but there was no concrete step. United Nations have condemned Israel following to each attack and taken toothless decisions. Besides, the conflict with Israel, tension has been experienced between Palestinian organizations. Important disputes have been experienced between El-Fetih and Hamas who has been known as the militant Islamist organization. While the Israeli occupy and attacks have been continued , declaration of Trump, the new USA President that USA will recognize Jerusalem as the capital city of Israel and moving the USA Embassy from Tel Aviv to Jerusalem have placed the Palestinian-Israel Question in a dilemma. The attempts made by USA have changed all balances.

Keywords: Palestinian-Israeli Question, USA, Balfour Declaration, Diaspora, United Nations.



İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER.....	xi
EKLER	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
FİLİSTİN-İSRAİL SORUNUNUN TARİHSEL SÜRECİ	4
1.1. Orta Doğu Bölgesine Genel Bir Bakış	4
1.2. İlk ve Orta Çağ'da Orta Doğu	7
1.2.1 Filistin'in Tarihi ve Dini Arka plan.....	8
1.3. İslam tarihinde Filistin.....	11
1.3.1. Osmanlı Hakimiyetinde Filistin.....	12
1.4. Siyonizm'in Doğuşu.....	14
1.5. Balfour Deklarasyonu ve Manda Yönetimi	19
1.6. İkinci Dünya Savaşı sırasında Filistin-İsrail Sorunu.....	26
1.7. Filistin'in Taksimi ve İsrail Devleti'nin Kurulması.....	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDAN SONRA FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU.....	31
2.1.İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve 1948 Arap İsrail Savaşı	31
2.2.Süveyş Kanalı Krizi.....	34
2.3. Filistin'deki Önemli Direniş Örgütleri.....	37
2.3.1. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)	37
2.3.2. El-Fetih (Filistin Kurtuluş Hareketi)	38
2.3.3. Filistin Kurtuluş Halk Cephesi (FKHC).....	39
2.3.4. Hamas (Filistin İslami Direniş Hareketi)	40
2.4. 1967 Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı).....	40
2.5. 1973 Arap-İsrail (Yom Kippur) Savaşı.....	44
2.6. 1979 Camp David Anlaşması.....	48

2.7. Birinci İntifadaya Giden Süreçte Filistin-İsrail Sorunu.....	51
2.8. 1987 İntifadası	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
ORTA DOĞU'DA BARIŞ SÜRECİ	57
3.1. Madrid Konferansı	57
3.2. Oslo Anlaşması.....	60
3.3. Oslo Anlaşması Sürecinde Yapılan Anlaşmalar	65
3.3.1. Tanıma Anlaşması	65
3.3.2. İlkeler Bildirgesi.....	66
3.3.3. Gazze-Eriha (Kahire) Anlaşması	67
3.3.4. Taba (Oslo II) Anlaşması.....	68
3.3.5. Hebron (El Halil) Protokolü	70
3.3.6. Wye Memorandumu	71
3.3.7. Şarm el Şeyh Momerandumu	73
3.3.8. Camp David Anlaşması.....	75
3.3.9. İkinci İntifada (İntifadat Al- Aqsa)	77
3.4. Sharon Hükümeti	80
3.5. Beyrut Deklarasyonu (Abdullah Planı)	85
3.6. Yol Haritası	87
3.7. İsrail ve Filistin'deki Seçimlerin Öncesindeki Gelişmeler	90
3.8. Filistin ve İsrail'deki Seçimler	93
3.9. Hamas Yönetiminde Filistin	95
3.10. Annapolis Konferansı	96
3.11. Yakın Dönemli Filistin-İsrail Sorunu	97
3.12. Davos Krizi.....	98
3.13. Mavi Marmara Olayı	99
3.14. Obama Döneminde Filistin-İsrail Sorunu.....	103
3.15. Arap Baharı Etkisinde Filistin-İsrail Sorunu	105
3.16. Arap Baharı Sonrası Filistin-İsrail Sorunu.....	107
3.17. Trump Dönemi Filistin-İsrail Sorunu	111
3.18. Kudüs Deklarasyonu	117
3.19. ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e Taşması.....	119
SONUÇ	120
EK: 1 242 Sayılı BM Kararı	130

EK 2: 338 Sayılı BM Kararı	131
KAYNAKÇA	132



KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
El-Fetih:	Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi
FKHC:	Filistin Kurtuluş Halk Cephesi
FKÖ:	Filistin Kurtuluş Örgütü
HAMAS:	Filistin İslami Direniş Hareketi
IMF:	Uluslararası Para Fonu
İhvan:	Müslüman Kardeşler Hareketi
İİT:	İslam İşbirliği Teşkilatı
NAFTA:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UCM:	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNRWA:	BM Filistinli Mültecilere Yardım Aracı
TTIP:	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
WB:	Dünya Bankası

ŞEKİLLER

Şekil 1: İngiltere ve Fransa arasındaki Sykes-Picot Anlaşması.....	18
Şekil 2: 6 Gün Savaşı Öncesi ve Sonrası.....	44
Şekil 3: Oslo II Anlaşması Sonrası Filistin-İsrail Sınırları.....	65
Şekil 4: Filistin’i bölen güvenlik duvarı haritası.....	84



EKLER

Ek 1: 242 Sayılı BM Kararı.....130

Ek 2: 348 Sayılı BM Kararı.....131



GİRİŞ

Orta Doğu bölgesi tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, çok sayıda savaşın ve çatışmanın merkezi haline gelmiştir. Bu yönüyle, bölge içindeki çatışma konuları ile birlikte Orta Doğu bölgesi büyük bir titizlikle incelenmelidir. Bu çalışmada İsrail'in kuruluşundan önceki süreçten başlayarak günümüze kadar Filistin İsrail sorunu ele alınacaktır.

Bugün Ortadoğu olarak adlandırılan bölge çok daha farklı insanların yaşadığı, farklı dillerin konuşulduğu ve farklı dinlerin benimsendiği bir bölge olmuştur (Lewis, 2017, s. 27). Ancak tarih boyunca, bölgenin verimli toprakları ve konumu sürekli yeni göçler almasına ve istilalara uğramasına neden olmuş bu nedenle de bölge hem çatışmaları hem de zenginliğini bünyesinde barındırmıştır.

Filistin ise son dönemde İsrail ile yaşanan sorunlarla bilinse de oldukça önemli kültürel ve tarihsel derinliğe sahiptir. Özellikle üç semavi din için kutsal sayılan Kudüs'ün coğrafi sınırlarının içinde olması Filistin'in önemini artırmaktadır. İslam Medeniyetinin Orta Doğu'ya hakim olması ile coğrafi bütünlük sağlanmış, Filistin ise İsrail'in işgaline kadar Müslümanların kontrolünde olmuştur. Aslında Yahudilerin bölgenin ana unsurları olan Türk, Arap, Acem ve Kürtlerin arasında olmayışı Orta Doğu'nun küçük bir parçasını oluşturduğunu göstermektedir (Davutoğlu, 2009, s. 329-330). Buna rağmen bölgenin asli unsuru gibi bu toprakların Yahudilere vaat edildiği iddiası ile tamamen gayrimeşru bir biçimde dünyanın gözü önünde Filistin topraklarını işgal etmiştir. 1917 Balfour Deklarasyonu'na kadar Theoder Herzl öncülüğünde tüm dünyada önce sempati sonra destek arayışına giren Yahudiler Balfour Deklarasyonu ile varlık mücadelelerinde büyük bir yol kat etmişlerdir. Nitekim Balfour'dan hemen sonra Filistin topraklarına yoğun göçler yaşanmıştır. Bunun öncesinde ise Theoder Herzl II. Abdülhamit ile birkaç kez görüşerek hala Osmanlı himayesinde olan Filistin'den toprak satın almak istemişse de II. Abdülhamit bu konuda hiç taviz vermemiştir. Anlaşılacağı üzere; Yahudiler idealleri olan Yahudi Devleti'ne ulaşmak adına tüm yolları ne pahasına olursa olsun deneme inancıyla yola çıkmışlardır. Bu sıra Filistin'de İngiliz manda yönetiminin kurulması Yahudilerin işine gelmiştir. Filistin'e Yahudi güçleri ciddi oranda artmaya başlamıştır. Yahudilerin işini kolaylaştıran diğer bir konu ise

Filistinlilerin İsrail ve İngiliz mandası karşısında birlikten ve milli şuurdan yoksun oluşudur (Armaoğlu, 2017, s.49).

Bu çalışmanın birinci bölümünde İsrail'in kurulduğu 14 Mayıs 1948 tarihine kadar yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Özellikle Balfour Deklarasyonu ve İkinci Dünya savaşı arasında geçen dönem boyunca İsrail Filistin'e göçlerini gerçekleştirmiş adeta devlet olma yolundaki hazırlığı ayrıca ele alınacaktır. İkinci dünya savaşı sırasında bölgede azalan İngiliz etkisinden ve ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) Orta Doğu sahnesinde etkinlik kazanmasıyla artan etkisinden bahsedilecektir. ABD'nin bölgedeki etkinliği ile Rusya'nın da nüfuz elde etme çabasına girmesi Orta Doğu'da dengeleri nasıl değiştirdiği özellikle 1967 savaşı altında açıklanacaktır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde ise İsrail'in kuruluşundan Oslo Barış görüşmelerine kadar geçen süre ele alınmıştır. 1953 yılında krallığın devrilmesi ile Orta Doğu'da Nasır dönemi başlamıştır (Armaoğlu, 2017, s 133). Nasır ile Ortadoğu'da ciddi değişiklikler olacaktır. Nitekim ikinci bölümde bu değişiklikler ayrı ayrı ele alınacaktır. Nasır'ın gittikçe artan prestiji ve Ortadoğu'da liderliğe oynaması ise Nasır'ın ABD ve Batılı devletlerin gözünde nasıl önem kazandığı Mısır'ın aktif olarak katıldığı Süveyş Krizi, 1967 Savaşı ve 1973 Savaşı başlıkları altında incelenecektir.

İsrail ile Mısır arasında oldukça şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Nasır diğer taraftan yüzüne Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) yüzünü dönmüştür. Bunun anlamı ise ABD'nin Ortadoğu'da güç kaybetmiş olduğu olmuştur. Bütün bunların üzerine Nasır Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi ve el koyması Süveyş Krizi kapsamında açıkça anlatılmıştır. Bu duruma en büyük tepki İngiltere ve Fransa'dan gelmiştir. Her iki ülkede Orta Doğudaki çıkarlarına halel getirecek hiçbir eylem istemiyor bunun yanı sıra Yahudilere karşı sempati duyuyorlardı. Süveyş savaşı başlığı altında incelendiği gibi Nasır için ciddi bir yenilgi olmuş ancak Nasır'ın prestiji tüm Ortadoğu'da yükselmiştir.

Altı Gün Savaşları olarak da bilinen 1967 Savaşı başlığı altında ise İsrail Mısır'a ani saldırısına yer verilmiştir. Bu saldırı Mısır için sürpriz bir saldırı olması nedeniyle önemlidir. Nitekim Mısır bu saldırıyı ancak saatler sonra fark etmiştir (Arı,

2017, Cilt I, s.264). Savaşın başlamasından sadece 4 gün sonra İsrail Sina, Batı Şeria ve Golan Tepelerini işgal etmiştir. Bu işgallerin İsrail ile Ortadoğu ilişkilerini nasıl yeniden şekillendirdiği ise yine 1967 savaşı başlığı altında verilen bilgiler ile açıklık kazanacaktır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ise Oslo barış görüşmelerinden günümüze kalan süreçte Filistin sorunu analiz edilmiştir. Öncelikli olarak Oslo ile başlayan iki devletli çözüm söylemleri ile başlasa da amaç Filistin ve İsrail arasında görüşmeler değil İsrail'in denetiminde olan şeylerden ne ölçüde feragat edebildiği olmuştur (Öner, 2012, 161). Teorikte ise Oslo Batı Şeria'da özerk bir Filistin devleti kurulmasını bunun beş yıl içinde gerçekleştirilmesini öngörse de bu durum gerçekleşmemiştir. İsrail tarafından Oslo'da verilen sözlerin tutulmamasının sonucu olarak İkinci İntifada ve sonuçlarına yer verilmiştir. İkinci İntifada'dan bugüne kadar yaşanan barış görüşmeleri ve İsrail'in saldırılarından bahsedilmiştir. ABD Başkanı Trump'ın Kudüs Deklarasyonu ve büyükelçiliği Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması ile yaşanan son gelişmelerden ise genel olarak bahsedilmiştir.

Filistin-İsrail sorunu ve bu soruna Birleşmiş Milletler (BM), ABD ve diğer devletlerin tepkileri eleştirel biçimde ele alınacaktır. Çalışma sırasında çeşitli yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca, o döneme ait süreli yayınlar ve akademik makaleler ve kitaplardan yararlanılırken internet kaynakları da kullanılmıştır. Ayrıca, BM, Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Aracı (UNRWA), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi kuruluşların bilgilerinden de yararlanılmıştır.

Filistin-İsrail sorunu bugün dahi iki taraf için bir çözüme kavuşturulamamış, bölge dışına taşmış bir sorun olarak dünya gündemindeki varlığını korumaktadır. Filistinlilerin tüm barış görüşmelerinde çözüm bekledikleri temel konuların hiçbirine çözüm bulunamadığı gibi Filistin'deki durum her geçen gün daha kötü bir hal almıştır. Bugün yaşanan Kudüs olaylarında ise BM ve ABD'nin uzun yıllar boyunca Filistin'e barış sağlama vaatlerinin gerçeklikten uzak olduğu görülmüştür. İsrail'in Arap dünyasının geneline ve Filistin özeline bakışında farklılığın ise İsrail için Arap dünyasındaki tehlikeleri bir bakıma ihtimallerden ibaret görmesi ancak Filistin'i Yahudi ideolojisi ve devleti için gerçek bir tehlike olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN-İSRAİL SORUNUNUN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Orta Doğu Bölgesine Genel Bir Bakış

Orta Doğu bölgesi geçmişte olduğu gibi bugün de insanlık tarihi, kültürel zenginlik, yer altı ve yer üstü kaynakları açısından oldukça önemlidir. Özellikle son yüzyılda yaşanan gelişmeler ile dünyadaki güç dengelerinin Orta Doğu üzerinden oluşturulduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, Orta Doğu bölgesi emperyalist güçlerin odağı haline gelmiştir. Son dönemde ise, ABD'nin ilgi ve etkisini hızla arttırdığı bölge bir çatışma ve sorun yumağına dönüşmüştür. Dünya siyaseti açısından öneminin daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için bölgenin jeostratejik konumunun değerlendirilmesi öncelikli niteliktedir. Bu bağlamda, yapılacak bir değerlendirme, diğer bölgelere kıyasla, çok daha fazla özen ve hassasiyet gerektirmektedir. Dahası, Orta Doğu üzerine yapılan çalışmalarda, bölgede nüfuz oluşturma arzusundaki ABD, İngiltere ve Rusya gibi büyük güçlerin göz ardı edilmemesi önemlidir. Bu bilgiler ışığında, uzun ve kalabalık tarihi ile Orta Doğu bölgesinin konumunu Davutoğlu şöyle ifade etmektedir:

“En dar şekliyle Mısır’dan İran’a uzanan Nil ve Mezopotomya havzalarının arası için en geniş şekliyle de Fas’tan Pakistan’a kadar yayılan, başka bir deyişle Atlantik’ten Ganj havzasına kadar uzanana bölge için kullanılan bu kavram tarihi/dini çerçeve olarak özellikle İbrahimi gelenekte odaklaşmakla birlikte kadim insanlık birikimini, medeniyet aidiyeti ve jeokültürel havza olarak İslam kimliğini, jeoekonomik kaynak alanı olarak petrolü, fiziki coğrafya olarak kurak bozkır ve çöl iklimini, stratejik olarak Avrasya’yı çevreleyen Rimland kuşağının merkezi hattını çağrıştıracak unsurlarla anılagelmiştir. (Davutoğlu, 2009, s.324)

Ancak bölgenin sınırları konusunda yapılan tanımlar farklılık göstermektedir. En geniş anlamı ile ise Orta Doğu bölgesi batıda Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan ve Mısır’dan başlayıp doğuda Umman Körfezi’ne kadar uzanan ve Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE, Umman’ı kapsayan, kuzeyde ise Türkiye, Kafkasya

ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini de içine alan, bunun dışında İran, Afganistan ve Pakistan'ı da kapsayan, güneyde ise Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap yarımadasını çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin'in de bulunduğu bölge olarak tanımlanabilir (Arı, 2017, s. 25).

Diğer taraftan Orta Doğu, bulunduğu konum itibariyle hem ticari hem tarihi hem de kültürel bağlantılara sahip bir bölgedir. Ortadoğu bölgesi jeopolitik konumu nedeniyle çevresinde bulunan tüm ülkeler üzerinde oldukça önemli etkiye sahiptir ve bu etkinin bir sonucu olarak Ortadoğu bölgesinin mihver taşı konumuna gelmiştir. Bununla birlikte, tarih boyunca Ortadoğu'da tüm dünyayı etkileyen önemli olaylar ve gelişmeler yaşanmış, akabinde çevresine ve tüm dünyaya yayılmıştır. Bu bakımdan incelendiğinde Ortadoğu bölgesi dünya tarihi hakkında insanlığa önemli bilgiler sunmaktadır.

Bütün bu etkenler ise Orta Doğu'nun bugün hala paylaşılmasına neden olmuştur. Nitekim insanlık tarihi boyunca yaşanan istilalar, savaşlar ve mücadelelere rağmen Orta Doğu'da uzun süreli bir hakimiyet söz konusu olmamıştır. Ortadoğu bölgesinin coğrafi konumunun büyük güçler açısından bu denli önemli olması; Ortadoğu'nun coğrafi konumu, dinler ve sahip olduğu yer altı kaynakları olarak üç faktöre bağlanabilir; (Stratejik Ortak, 2018).

Orta Doğu günümüze kadar çok sayıda kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle tarihsel ve kültürel zenginliğe sahiptir. Bu zenginlik tarihsel süreçte kimi zaman çatışmaya neden olmuş ve bunun sonucu olarak tarih boyunca sürgünler gerçekleştirilmiştir. Bu sürgünden mağdur olan halklardan biri de Yahudi halkı olmuştur (Garaudy, 2017, s.36). 18.yy sonları itibariyle bölgede nüfusunu artıran Yahudilerin Filistin topraklarında varlık göstermeye başlamasının ardından ise bu zenginlik Orta Doğuda ve dışındaki güçler tarafından kolayca bir çatışma konusu haline getirilebilen bir koz olarak kullanılmıştır. Bu anlamda, Ortadoğu'da İsrail devletinin kurulması ile dengeler önemli ölçüde değişmiştir (Davutoğlu, 2001 s.329). Nitekim barışın ancak kültürel ve dinsel fraksiyonların minimize edilmesi ile sağlanabileceğini bilen güçler aksi yönde hareket ederek bu ayrışmaları çıkarları doğrultusunda körüklemiş veya istedikleri yönde manipüle etmişlerdir.

Jeostratejik konumunun yanı sıra Ortadoğu tarihi ekonomik anlamda da hem bölge ülkeleri hem de bölge dışındaki güçler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Ortadoğu'yu bu denli cazip hale getiren etkenlerden bahsetmek gerekirse; ilk olarak sahip olduğu petrol rezervleri hammadde yoksunu Avrupa ülkeleri için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Ortadoğu'nun sahip olduğu hammadde stoku yalnızca bölgede nüfuz alanı oluşturma arzusunda olan güçlerin bu yönde politika oluşturmaları ve aralarında çıkar çatışması yaşamaları ile sonuçlanmamıştır. Özellikle Körfez Savaşı sonrasında, Ortadoğu ülkelerinin de güvenliklerini sağlama amacıyla Avrupalı ülkelere destek arayışına girmelerine neden olmuştur.

Mevcut Orta Doğu politikalarında, bölgenin sahip olduğu petrol rezervlerinin dünya ekonomisinde belirleyici bir rol oynaması nedeniyle petrol merkezli bir bakış açısının benimsenmesi kaçınılmaz olmuştur. Orta Doğu'nun bu stratejik gücü keşfetmesi ve bir koz olarak kullanması ise Batılı güçlerin İsrail'e destek vermesiyle olmuştur. (Davutoğlu, 2001, s. 334). Nitekim Camp David görüşmelerindeki başarısızlığın ardından OPEC'in bu kozu kullanması da bu durumu destekler niteliktedir.

Yoğun enerji rezervine sahip gelişmemiş Ortadoğu ülkeleri kendi topraklarında enerjiden yoksun ancak satın alma gücüne sahip gelişmiş ülkeler için iyi bir ham madde tedarikçisi olmuştur. Diğer taraftan bu durum Ortadoğu ülkelerinin çoğu için en önemli ve en yüksek gelir kaynağını teşkil ettiği söylenebilir (Harunoğulları, 2017, s.123). İronik biçimde, Orta Doğu, dünya üzerinde en çok petrol üreten ancak yine aynı petrolü en az tüketen bölge olmuştur.

Petrol dışında –başta İsrail olmak üzere- Orta Doğu ülkeleri arasındaki su sorunu da oldukça önemlidir. Her ne kadar günümüze kadar petrol düzeyinde bir çatışma söz konusu olmasa da bölge ülkeleri için önemli bir sorundur. Bölge iklimi göz önüne alındığında, su kaynaklarının ne denli stratejik bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomisi büyük ölçüde petrol kaynaklarına dayalı olan diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı olarak İsrail bereketli Filistin topraklarının su kaynaklarını da arzulamış bu arzularını ise Nil ve Fırat arasındaki toprakların tamamının kendilerine vaat edildiği inancı ile hak iddia etmişlerdir (Garaudy 2019, s.43).

Bölge unsurları dışında bugün Orta Doğu'nun şekillenmesinde büyük güçler de başat rol oynamıştır. Bu minvalde, Orta Doğu çalışmalarının bölge ile sınırlandırılmaması ve bölgenin makro düzeyde bir bakış açısı ile değerlendirilmesi önemli olacaktır. Böylece, sınır aşırı güçlerin Ortadoğu bölgesini yalnızca enerji rezervi sebebiyle değil daha birçok açıdan odak nokta haline getirmesi de açıklanabilir. Genel itibariyle ise Ortadoğu yalnızca bir toprak parçası değil başta coğrafyası ve sahip olduğu önemli rezervler nedeniyle tarih boyunca dünyada önemli gelişmelere yön vermiş ve ekseriyetle İsrail ve destekçisi olan güçler nedeniyle günümüzde çözümünü pek de mümkün görünmeyen bir sorunlar yumağı haline gelmiştir.

1.2. İlk ve Orta Çağ'da Orta Doğu

Orta Doğu coğrafyası ilk çağlardan itibaren insanlık tarihi için her alanda oldukça önemli zenginlikler sunmuştur. Bu nedenle, tarihi boyunca büyük imparatorlukların yükseliş ve yıkılışına, yeni ülkelerin doğuşuna ve yok oluşuna, çok sayıda inanış ve geleneğe şahitlik etmiştir. Daha geniş ve genel bir ifade ile Ortadoğu insanlık tarihini daha iyi anlayabilmemizi ve tanıyabilmemizi sağlayacak büyük zenginlikler taşımaktadır. Özellikle Mezopotamya coğrafyasında bulunması nedeniyle tarihinde çok sayıda olaya sahne olmuştur. Yapılan arkeolojik kazılarda Filistin topraklarında yaşayan insanların en eski çağlardan beri bütün zaman dilimlerine şahit olduğu görülmüştür (Öner, 2012, s.26). Bugün gelinen noktaya bakıldığında; tarih boyunca birçok alanda gelişmişlik bölgesi olarak nitelendirebileceğimiz Ortadoğu coğrafyası geçmişte olduğu gibi bugün de hala önemini yitirmediği görülmektedir. Özellikle yerleşik hayatın ve tarım faaliyetlerinin yeni başladığı ilk çağda, Mezopotamya'nın bereketli toprakları yeni buluşların ve gelişmelerin bölgesi olmuştur (Albright, 2018). Bölgede bulunan su kaynakları insanları tarıma yönlendirmiş, daha sonra ise yerleşik hayata geçilmiştir. Yerleşik hayat ise devlet oluşumunu gerektirmiştir. Böylece Ortadoğu bölgesi yalnızca yeni keşifleri değil dünya tarihinde yepyeni bir siyasi oluşuma da tanıklık etmiştir. Bu bakımdan ilk çağ Ortadoğu'sunun insanlık tarihi açısından keşifleri ve insanlığın tarihi gelişimini sunacağı şüphesizdir.

Bununla birlikte, Ortadoğu tarihinin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri dinler olmuştur. Her ne kadar bugün Orta Doğu bölgesi hakkında akla ilk gelen petrol gibi yer altı kaynakları olsa da bölge tarihi boyunca din uğruna büyük savaşlar verilmiştir. Bu bakımdan, Orta Doğu dinler tarihi açısından da önemli olmuştur. En başta, üç semavi din için de kutsal kabul edilen Kudüs'ü sınırları içinde bulundurması nedeniyle Orta Doğu önem kazanmıştır. Üç semavi din de burada doğmuş ve yayılmıştır. Bu bölgenin “arz-ı mevud” veya “arz-ı mukaddes” şeklinde isimlendirilmesine nedeni üç semavi dinin de merkezi olmasına bağlanabilir (Öner, 2012, s.26). Dahası hem Müslümanların hem de Yahudilerin atası kabul edilen Hz. İbrahim Orta Doğu'da doğmuştur (Arı 2017, s.16). Müslümanlar ve Yahudiler arasında günümüze kadar süren çatışmanın çıkış noktası ise atalarının doğduğu bölge üzerindeki hak talepleri olmuştur.

1.2.1 Filistin'in Tarihi ve Dini Arka plan

Bugüne kadar Orta Doğu'daki en çatışmalı bölgelerden biri Filistin olmuştur. Kudüs'ün Filistin topraklarında bulunması ise en önemli nedenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim üç semavi din de Kudüs'ü kutsal kabul etmektedir. Bu nedenle Filistin dünya tarihindeki en uzun süreli çatışmalara sahne olmuştur. Kudüs, Müslümanların olduğu kadar Yahudilerin ve Hıristiyanların da ortak inancıdır. İbrahim'in geleneğine bağlı Müslümanlar Mekke'ye dönmeden önce, ibadet için yüzlerini Kudüs istikametine çeviriyorlardı. Böylece, Kudüs, Yahudiler için olduğu kadar Hıristiyanlar ve Müslümanlar için de herkesin ibadet ederken yüzünü çevireceği, imanın yüksek bir makamıdır (Garaudy, 2017, s.108).

Filistin; kutsal kabul edilmesi, verimli topraklara sahip olması ve bulunduğu stratejik konum nedeniyle sürekli fetih ve istilalarla karşı karşıya kalmıştır ve bu nedenle net sınırlardan bahsetmek mümkün olmamıştır (Armaoğlu 2017, s.15). Filistin'in uğradığı fetih ve istilalar ise bu topraklara kültürel, etnik ve dinsel zenginlikler kazandırmıştır. Bu anlamda, etnik katkıların farklılığı arasında, aynı kalan bir gelişmenin devamlılığını görürüz. Bu medeniyet, gerek Amori, Arami, İbrani, Nabati gibi Sami olsun, gerekse Huri veya Girit'ten ve Akdeniz'den gelen Filistinliler gibi

İndo-Aryen olsun, tam da bu katkılarla zenginleşmiş bir medeniyettir (Garaudy, 2018, s.41).

Diğer taraftan özellikle bu toprakların Tanrı tarafından kendilerine vaat edilmiş olduğuna inanan Yahudiler bu inançla hareket etmişler, söylemlerinde ise Filistin topraklarını sahiplenme yönünde ifadeler kullanmışlardır. Nitekim Dünya Siyonist Örgütü Muhtırasında “Bu toprak Yahudilerin tarihi yuvasıdır” denmiştir (Garaudy 2019, s.41). Filistin topraklarının ilk ve yegane sahibi olarak kendilerini görmüşler bu iddialarını destekleme adına Eski Ahit’i göstermişlerdir:

“Güneş batıp karanlık çökünce, dumanlı bir mangalla alevli bir meşale görüldü ve kesilen hayvan parçalarının arasından geçti. O gün Rab Avram’la antlaşma yaparak ona şöyle dedi; “Mısır Irmağı’ndan büyük Fırat Irmağı’na kadar uzanan bu toprakları-Ken, Kenz, Kadmon, Hitit, Periz, Refa, Amor, Kenan, Girgaş, ve Yevus topraklarını-senin soyuna vereceğim (Tekvin 15/17-21).

Ancak Filistin’in Yahudilere ait olduğuna dair bilgiler Eski Ahit dışında yalnızca birkaç kaynakla desteklenmektedir. İsrail adının geçtiği en eski kaynak, Firavun Merneptta galibiyetlerini yücelten 1225 tarihine yakın bir zamandaki dikilitaştır (Garaudy 2019, s. 44). Onlardan önce Filistin bölgesine yerleşenler ise Kenanlılardır. Kenanlılar ise bugünkü Filistinlilerin yanı sıra Hititler, Ammoniler ve Moabiler gibi bölge halklarından biridir (Garaudy 2019, s. 45). Yani tarihi olarak bölgede hak sahibi olanlar Yahudiler değildir. Böyle bir tartışmanın bugün yapılıyor olmasının ise hukuk ve yönetim sistemi ile uyuşması söz konusu değildir. Ancak Yahudilerin bölgeden sürüldüğü ve bu nedenle ayrılıp başka ülkelere göç ettiği varsayımından yola çıkarak bölgede bilinen ilk yerleşimciler olan Kenanlılar yani Filistinlilerin bugüne kadar aynı topraklarda varlık göstermesi Yahudilerin ortaya attığı bu tezi çürütür niteliktedir. İsrail devletinin kurucuları ilerde değineceğimiz üzere destekçilerini bu tarihi gerçeğe değil çıkarlarına uygun bir tarihi masala inandırmışlardır.

Filistin tarihinde bölgede Yunan-Makedon hakimiyeti kurulmuş ve bölgeye *Palestine* adı verilmiştir (Armaoğlu, 1994: 3). “Filistin’in en eski çağlarda “Kenan diyarı” diye yad edilmesi bu memleketin pek muhtemel olarak o zamanlar ahalisini teşkil eden Kenanilere izafe edilmesindedir (Karasapan, 1942, s. 10). Ancak Eski Ahit’de MÖ 1000’doğru Yehuda kabilesinden Kral Davut’un yönetimi alıp krallık kurmaya başladığı, sonrasında ise Kudüs’e yerleştiği geçmektedir (Garaudy 2019, s. 47). Süleyman Peygamberin oğlu Davut ise bugün İsrail’in bölgede sert ve hoşgörüsüz politikaların aksine bölgenin çok uluslu yapısını korumaya çalışmıştır. Yahudilerin bölgede en eski millet olduklarını Eski Ahit’i referans göstererek iddia ederken Kenanlıların Yahudilerden önce bölgeye yerleşmiş oldukları görülmektedir. Dahası Yahudiler Filistin topraklarındaki ilk devletlerini 1039-1032 yıllarında kurmuşlardır (Süer, Atmaca 2006, s. 4). Nitekim Yahudiler Filistin’de doğmamış, bugün kendilerine vaat edildiğini iddia ettikleri topraklara sahip olmamışlardır. Kenanlılar Yahudilerden çok önce Filistin’de yerleşik olarak yaşamıştır (Ataöv, 2019, s. 9). Buna rağmen Tanrı tarafından seçilmiş bir halk oldukları iddiası ve kendilerine bahşedildiğine inandıkları kutsal topraklara dönme arzusu Filistin topraklarının Yahudiler tarafından ele geçirilmesinin en önemli sebebi olmuştur.

Orta Doğu’da Hristiyanlık tarihine baktığımızda ise Hristiyanlığın doğuşu yine Filistin topraklarında gerçekleşmiştir. Yahudilik gibi semavi bir din olan Hristiyanlık Yahudilikten farklı olarak misyon değişikliğine uğramamıştır. Hristiyanlık 11. yy itibariyle bir azınlık olarak Filistinliler arasında varlık göstermiştir (Ataöv, 2019, s. 10). Hz. İsa doğduğunda Filistin Roma imparatorluğu hakimiyetindeydi. Daha sonra Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı resmi din olarak benimsemiş ve bu durum Hristiyanlığın yayılması için önemli bir başlangıcı teşkil etmiştir. Öncesinde ikna ile yayılan Hristiyanlık resmi din olarak kabul edilmesinin ardından otoriteye dönüşmüştür. (Lewis, 2017, s. 42). Filistin ve özelde Kudüs’ü Hristiyanlar için önemli hale getiren diğer bir neden ise Hz. İsa’nın burada Yahudiler tarafından çarmıha gerildiği inancıdır. Sonrasında, Haçlılar, bu inançla Filistin’i işgal edeceklerdir. Filistin M.S 300’lü yıllara kadar Roma egemenliğinde kalmıştır (Süer, Atmaca 2006, s. 5). Özellikle Roma İmparatorluğu döneminde büyük işkencelere maruz kalan Yahudiler farklı ülkelere göç etmiştir. Yahudilerin Roma işkencesinden kaçarak

dağılımlarına ise *diaspora* denilmektedir (Armaoğlu 2017, s. 21). Kendilerine vaat edildiğine inandıkları toprakları arkalarında bırakarak Roma zulmünden kaçan Yahudiler komşu Arap ülkelerine sığınmışlardır. Roma İmparatorluğu zamanında ve yakın geçmişte maruz kaldıkları zulmün benzerinin bizzat Yahudiler tarafından Filistinlilere karşı uygulanması taraflar yer değiştirirse de tarihin tekerrürünü göstermektedir.

1.3. İslam tarihinde Filistin

Yahudilerin Tevrat'a dayanarak kendilerine vaat edildiğini inandıkları Filistin toprakları tarih boyunca çok sayıda medeniyete ev sahipliği yaparken bölgede üç semavi dinin de hakimiyeti söz konusu olmuştur. Ancak Filistin toprakları en uzun süreli olarak İslam hakimiyetinde kalmıştır. Filistin bölgesi, 636 yılında Hz Ömer tarafından Kudüs'ün fethi ile İslamiyet'in hakimiyetine girmiştir (Süer, Atmaca, s.7). Yahudilik kadar İslam için de kutsal kabul edilen Filistin 1948 İsrail işgalini kadar bir İslam toprağı olarak korunmuştur (Armaoğlu 2017, s. 22). Kudüs, İslam için ayrı ve özel bir öneme sahiptir. Nitekim, Kur'an'ı Kerim'de bereket sıfatıyla birlikte beş yerde zikredilmiştir:

- İsrâ Suresi'nde Mescid-i Aksa'yı "çevresini mübarek kıldığımız" olarak niteleyerek methedilmiştir.
- Enbiya Suresi'nde "Onu da Lut'u da, alemler için bereketli kıldığımız yere ulaştırıp kurtardık" ifadeleri geçmiştir (El-Karadavi, 2014, s.18).

Müslümanlar, Miraç hadisesi ile Hz Muhammed (sav)'in Burak atıyla göğe yükseldiğine inanmaktadır. Miraç hadisesi tam olarak Hz Ömer Camii olarak bilinen Kubbet-üs Sahra Camisinin bulunduğu gerçekleşmiştir. Fetihten sonra Hz. Ömer döneminde Mescid-i Aksa Camisini, Emeviler döneminde ise Kubbet-üs Sahra Camisini inşa edilmiştir.

Kudüs, İslam topraklarına dahil edilmesinin ardından Haçlı işgaline uğramış, 1099 yılında Hristiyanların eline geçmiştir. Ancak bu durum uzun sürmemiş, Kudüs Fatihisi olarak da bilinen Selahaddin Eyyübi Kudüs'ü tekrar İslam egemenliğine dahil etmiştir (Armaoğlu 2017, s. 22). İslam hakimiyetlerinin hoşgörüyeye dayalı yönetimi ile

Yahudiler yeniden Filistin'e dönme imkanı bulmuştur. Tarih boyunca, Müslümanlar tarafından Yahudilere karşı bugün Filistinlilerin İsrail tarafından uygulanan zulümler gerçekleştirilmemiş aksine tarih boyunca İslam devletleri Yahudilere sahip çıkmıştır.

Filistin topraklarının Osmanlı İmparatorluğuna geçişi ise Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşmiştir (Süer, Atmaca 2006, s. 10). Filistin'in Osmanlı topraklarına dahil edilmesinin akabinde Orta Çağ döneminde Batı Avrupa'da anti-semitizm doğmuş ve bunun sonucu olarak ise Yahudiler Batı Avrupa topraklarından kovulmuştur. Kovulan Yahudiler ise ekseriyetle Osmanlı topraklarına sığınmışlardır. Nitekim İslamiyet ile bölgedeki farklılıklar zenginlik olarak kabul edilerek hoşgörü içerisinde idare sağlanmıştır. Gayrimüslimlere müdahale söz konusu olmamıştır ve inançlarını yaşamaları konusunda baskıya maruz kalmamışlardır (Arı, 2017 s. 31).

1.3.1. Osmanlı Hakimiyetinde Filistin

Osmanlı İmparatorluğunun Orta Doğu'daki varlığının, Filistin'in de içinde bulunduğu toprakların Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilmesi ile başladığı söylenebilir. 1516 Mercidabık Savaşı'nda Memluk Ordusu Osmanlılar karşısında yenilmiş, Suriye ve Filistin Osmanlı yönetimine geçmiştir (Arı, 2017, s.53). Filistin'in fethi ile Osmanlı sadece toprak parçası elde etmemiş, İslam dünyasının liderliği anlamına gelen halifeliği de ele geçirmişlerdir. Bu tarihten itibaren artık İslam eksenli bir Ortadoğu görülmeye başlanmıştır. Filistin topraklarının Osmanlı egemenliğine dahil edilmesi hem cihan hakimiyeti misyonunu güden Osmanlı İmparatorluğu hem de Filistin halkı için oldukça stratejik kazanımlar sağlamıştır. Nitekim resmi din olarak İslam'ı kabul etmiş güçlü Osmanlı'nın üç semavi din için de kutsal kabul edilen Kudüs gibi bir şehrin kontrolünü alması Osmanlı'ya hem prestij hem de politik üstünlük sağlamıştır. Filistin tarafında ise farklı inanışlara ve etnik yapıya sahip halkı için güçlü bir İslam egemenliğinin altında olmak hem güvenlik hem refah sağlamıştır.

Osmanlı'nın dağılma dönemine doğru artan anti-semitist hareketler diasporada olan Yahudileri örgütlenmeye itmiştir. Özellikle 3 milyon Yahudi'yi ülkesinde barındıran Rusya, Yahudilere oldukça kötü muamele de bulunmuş kendi halkıyla eşit görmemiştir (Armaoğlu 2017, s. 24). Dünyada yayılan anti-semitist faaliyetlere maruz

kalan Yahudiler ise bir taraftan örgütlenirken diğer taraftan *aliyah* olarak isimlendirilen toplu halde göçlere başlamışlardır. Osmanlı ise Yahudilerin Filistin'e göçlerini engelleme adına ciddi çaba göstermiştir (Devlet Arşivler, 2009, s.251).

Osmanlı'nın Yahudi göçlerini (*Aliyah*) engelleme adına gösterdiği tüm çabalara rağmen Batı Avrupa'da yükselen milliyetçilik duyguları anti-semitist görüşleri körüklemiş, adeta Yahudileri bu göçe zorlamıştır. Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesinden dolayı Hıristiyanlarda oluşan Yahudi düşmanlığı adeta yeniden alevlenmiş ve bu düşmanlık dalga dalga tüm Batı Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Hıristiyanların Yahudilere karşı duydukları düşmanlık Yahudilerin yaşadıkları ülkelerde zengin iş çevrelerini ele geçirmeleri ile artış göstermiştir (Öke, 2018, s. 34). Bu durum başta Almanya olmak üzere Yahudilerin yaşadığı tüm ülkelerde anti-semitizmi tetiklemiş, Yahudilere karşı devletin de teşvikiyle pogrom adıyla uygulanan işkencelere kadar ilerlemiştir (Öke, 2018, s.37). Bir tarafta dağılma durumuna gelmiş Osmanlı hükümeti diğer tarafta ise Yahudileri ülkelerinden atmak isteyen Avrupa ülkeleri ile Yahudileri yerleştirmek için Filistin en avantajlı yer olmuştur. Avrupalı ülkelerindeki Yahudilere karşı artan anti-semitist eylemlerin ve daha sonrasında soykırıma kadar uzanan politikaların temelinde Yahudilere karşı olup olmadığı ise tartışmalıdır.

Bununla birlikte, Siyonist tehlikesi 1850li yıllarda Osmanlı tarafından fark edilmiştir. Bu konuda Yahudilerin ilerlemesinin durdurulması adına tüm Filistin topraklarının devlet arazisine çevrildiği İrade-i Seniyye Kanunu 1871 tarihinde kabul edilmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.11). Daha sonra göç eden veya Osmanlı vatandaşı olan Yahudilerin toprak ve mülk satın almasını yasaklanmıştır (Armaoğlu, 2017, s. 26).

Ancak dağılma dönemindeki Osmanlı'nın önlemleri Batılı güçlerin desteklediği İsrail'i durdurma konusunda yetersiz kalmıştır. Osmanlı imparatorluğu gücünü kaybederken Batılı güçler karşısındaki savunma gücü zayıflamıştır. Tüm zayıflığına rağmen Osmanlı yıkılmadan Orta Doğu'yu ele geçirmelerinin mümkün olmayacağı hem İsrail hem de Batılı güçler tarafından anlaşılmıştır. Osmanlı'nın dağıldığı dönemde artık Ortadoğu'daki Osmanlı hâkimiyetinin kaybedilişi nedeniyle Avrupalı devletler kendi çıkarları doğrultusunda Orta Doğu'da bulunan Osmanlı

topraklarını paylaşmaya başlamıştır. İngiltere ve Fransa arasında yapılan Sykes-Picot gizli anlaşması hayata geçirilememiş ancak Orta Doğu'nun Osmanlı'dan sonra Orta Doğu'nun durumunu ortaya koymuştur.

1.4. Siyonizm'in Doğuşu

Siyonizm'in tarih sahnesine çıkışı 1800 yılların sonlarına doğru Avrupa ülkelerinde yükselen milliyetçilik düşüncesi ile paralel şekilde gerçekleşmiştir. Siyonizm hareketi Filistin'de bir 'Yahudi Yurdunun' kurulması amacıyla hareket etmiş olsa da gerçekte Filistin'deki yerli halkı bir şekilde yerlerinden ederek bir Yahudi devletinin kurulması amaçlanmıştır. Siyonizm destekçisi Yahudiler bu amaçlarının meşruiyetini Kitab-ı Mukaddese dayandırmışlardır (Süer, Atmaca, 2006, s. 12).

Siyonizm kelimesi tarih boyunca Filistin ile aynı anlamda kullanılmıştır. (Öke, 2018 s.38). Aslında Yahudileri Siyon kelimesi ile vaat edilmiş topraklara kavuşma arzularını dile getirmişlerdir. Kelime anlamından daha da önemlisi Siyonizm kavramının tüm Yahudilerce aynı şeyi ifade etmemiş olmasıdır. Yahudiler arasında bu konuda ciddi bir görüş ayrılığı söz konusu olmuştur. Nitekim dini Siyonizm olarak adlandırılan görüş Yahudilerin devlet kurmasına karşı çıkmıştır. Kendilerini seçilmiş görmeleri ilahi mesaj emanetini alma sorumluluğu ve fedakârlığından dolayıdır (Garaudy, 2019, s.91). Yahudi din adamlarının birçoğunun karşı çıkmasına rağmen siyasi Siyonizm kurulmuştur.

Siyasi Siyonizmin kurucusu olarak Macar kökenli Theodor Herzl kabul edilir. Herzl'in siyasi siyonizmi kurmaya iten sebep ise "Dreyfus Olayı" dır. Dreyfus Olayını kısaca özetleyecek olursak; Fransa'da orduda görev alan bir Yahudi'nin vatana ihanet suçuyla yargılanması ve müebbet cezası almasıdır (Ataöv, 2019, s.14). Yahudilere karşı gerçekleştirilen ilk vaka olmasa da Herzl için bu olay son damla olmuştur ve Yahudilerin yaşadığı zulüm için bir çözüm aramaya başlamıştır. 1896 yılında, Dreyfus Olayından sonra Theodor Herzl Yahudi Devleti (Der Judenstaat) kitabını yayınlamış, bir yıl sonra ise ilk Siyonist kongreyi toplayarak Dünya Siyonist Örgütü'nü kurmuştur (Süre, Atmaca, 2006, s. 12). Bu kongre "Siyonist Teşkilatı" adını alan bir kurumun başlangıcı olmuştur. Bu teşkilatın ilk senesinde 78.000 kayıtlı azaya sahip olmuştur.

Herzl inandığı ideale ulaşma adına azimle hareket etmiş, Basel görüşmeleri ile Filistin'deki Yahudiler için arzuladıklarını dile getirmiştir. Bu konuda oldukça özenli ve planlı şekilde hareket etmiş ve bu konudaki inancını şöyle ifade etmiştir:

“Biz bir devlet hem de güçlü bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi her türlü malzemeye sahibiz. Bir ülkenin tüm haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yörede bize egemenlik verin, gerisini kendimiz tamamlarız” (Öke, 2018, s.52).

Herzl Yahudi Devleti kurma yolunda güçlü Yahudilerden destek almıştır. Başta Baron Edmund de Rothschild Siyonist faaliyetler için maddi kaynak sağlanması konusunda oldukça önemli isimlerdendir. Herzl, Osmanlı'dan toprak satın almak için Rotschild'den maddi destek talep etmiş ancak Rotschild kasıtlı bir biçimde bu isteği reddetmiştir. Rotschild'in amacı bir Yahudi devletinin kurulmasına karşı çıkmak olmamış aksine sağladığı yardımı bir sır gibi saklamayı amaçlamıştır. Siyonizm öncülerinden Chaim Weizmann kendilerinin dahi Rotschild'in Siyasi siyonizme karşı olduğunu düşündüklerini ifade etmesi Rotschild'in bu sırrı ne ölçüde başarıyla sakladığını ortaya koymuştur (Öke, 2018, s. 51). Rotschild hayatı boyunca Siyonist faaliyetlere yönelik olarak Filistin'e 5.600.000 sterlin aktarmıştır (Öke, 2018, s.49).

Önemli isimlerden büyük bir gizlilikle destek sağlayan Herzl bir adım daha ileri giderek borç içinde olan Osmanlı'nın bu zayıflığından yararlanmaya çalışmış ve Filistin topraklarını satın almak amacıyla Abdülhamit Han ile görüşmek istemiştir. Herzl, doğrudan bir görüşme yerine önce Alman İmparatoru II. Willhem aracılığıyla görüşmek istemişse de bu çabası başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 2017, s.29). Akabinde ise 5 defa İstanbul'a gelen Herzl, Yıldız Sarayı'nda ve Babıali'de Osmanlı devlet adamları ile görüşme imkanı bulmuştur (Öke, 2018, s. 65). Abdülhamit ile görüşme isteğini ise *Hahambaşılık* kanalıyla iletmiş ve bu isteği kabul görmüştür. Olasıdır ki Herz hakkında çıkan olumlu haberler ve Herz'in muhabir olarak çalıştığı Makedonya'nın Osmanlı için önemli olması bu görüşmenin gerçekleşmesi konusunda olumlu etki etmiştir (Öke, 2018, s. 62, Armaoğlu, 2017, s. 30). Görüşmelerden önce Herzl yazılı olarak durumun izahı ve talebini Osmanlı Hükümetine iletmiştir (Devlet Arşivleri, 2006, s. 303). Herz, tüm bu çabalarının

sonunda Osmanlı Padişahı Abdülhamit Han ile görüşmeyi başarmış ve görüşmenin ardından ise Herzl Rotshild'e atıfta bulunarak Yahudi bankerlerin parasal destek sağlayacağını ifade etmiştir (Armaoğlu, 2017, s.30). Ancak Herzl Abdülhamid ile yaptığı görüşmelerin ilkinde teklifine doğrudan bir cevap almamış olsa da Abdülhamid hahambaşı aracılığıyla Herzl'e "*Siz, Hahambaşı, İmparatorluğumun bir santim toprağının bile terk edilemeyeceğini çok iyi bildiğiniz halde bu adamı böyle bir teklifte bulunması için buraya nasıl getirirsiniz?*" iletmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 31). Bu teklif sayesinde Osmanlı'nın tüm borçlarını zengin Yahudileri tarafından ödenecekken Abdülhamid kesin suretle reddetmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s. 15).

Herzl artık Filistin'de bir Yahudi devleti kurma ideali için farklı yollar aramaya başlamıştır. Esasında, Herzl Yahudiler için bir yurt istediğinde Filistin dışında Uganda ve Arjantin de öneriler arasında olmuştur. Başlangıçta da Siyonist hareketindeki gaye Filistin değil boş bir toprak bulmak olmuştur (Garaudy, 2019, s.76). Ancak Filistin her bakımdan siyasi Siyonizm'in lehine bir seçenek olmuştur. Zira bir Yahudi devleti kurma idealinin dini altyapısı Filistin ile kurulmuş olup Yahudilerin önce kendi halklarını sonra da desteğine ihtiyaç duydukları güçleri inandıracakları sağlam bir dinsel arka planı teşkil etmiştir. Dahası Chaim Weizmann liderliğindeki Rusya Yahudileri de yurt olarak Filistin'i istemiştir (Aramoğlu, 2017, s. 33). Ne var ki, 1904 yılında, Herzl'in ölümü henüz kök salmakta olan Siyonizm hareketi için oldukça erken olmuştur. Ancak Herzl önce Dünya Siyonist Teşkilatı'nı kurması, Filistin'i yurt olarak belirlemesi ve daha da önemlisi bu ideale ulaşma yolunda gerekli destekçileri sağlamış olmasıyla Siyonizm hareketinin ana sütunlarını inşa etmiştir.

Theodor Herzl'in 1904 yılında ölümünün ardından, Filistin'de Yahudiler için bir yurt edinme çabaları son bulmamıştır ancak Yahudiler arasında görüş farklılıkları çıkmaya başlamıştır. Bu görüş ayrılığı sekizinci Siyonist kongresinde daha belirgin hale gelmiştir. Dahası kongre Herzl'in izlediği politikanın eleştirisi ile başlamıştır (Öke, 2018, s. 77). Diğer taraftan Herzl'den sonra liderlik koltuğuna David Wolffsohn oturmuş ve Herzl gibi çözüm yolunun İstanbul'dan geçtiğine inanmıştır (Öke, 2018, s. 79). Osmanlı tarafında ise İttihat ve Terakki Partisi sayesinde Filistin konusunda Yahudilere uygulanan kısıtlamalar kısa süreliğine kaldırılmıştır. Ancak 31 Mart vakası sonrası Yahudilerin Siyonist idealleri Osmanlı'nın aleyhine olacağını düşünen İttihat ve

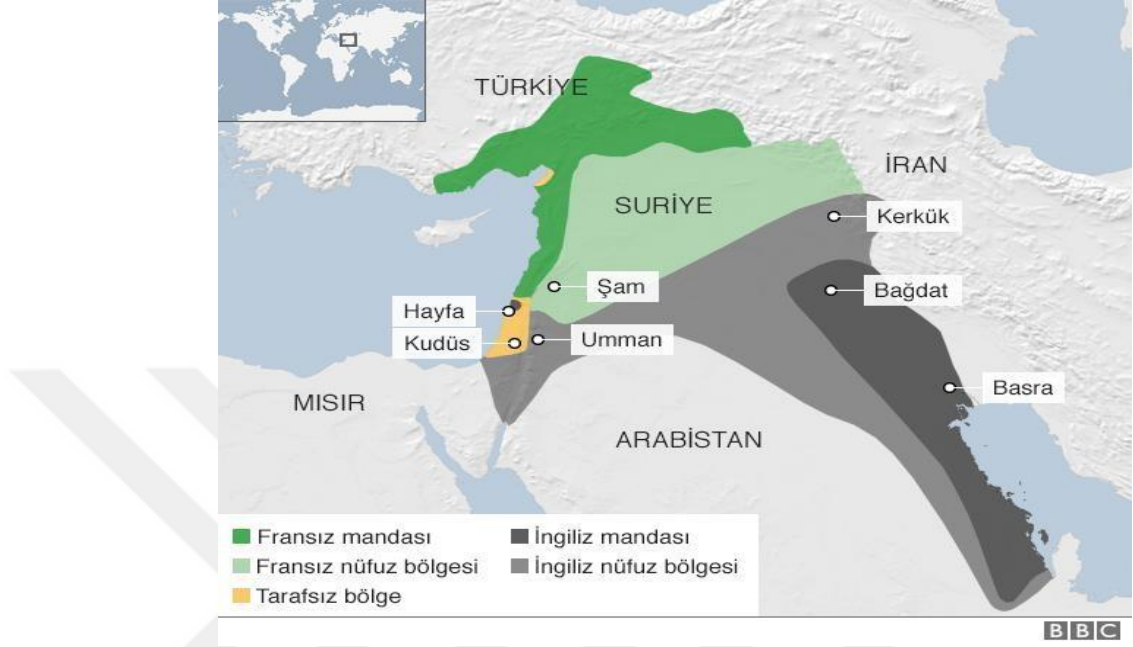
Terakki, Yahudilere karşı geçmişteki kısıtlamaları yeniden uygulamaya koymuştur (Armaoğlu, 2017, s. 34). Bu konuda Babıali yeni tedbirler almış, Yahudileri ciddi bir denetlemeden geçirmiştir. Osmanlı'nın tedbirlerine rağmen II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılında Filistin topraklarındaki Yahudi sayısı üç kat artmıştır. Yahudi sayısındaki artışın nedeni ise Avrupa ve Amerika'nın Osmanlı'ya müdahalesi ve İsrail'e sunduğu destek olmuştur (Öke, 2018 s.129).

Diğer taraftan Filistin'de Yahudi sayısı artarken Yahudilere geçen toprak miktarı çok daha hızlı biçimde artış göstermiştir (Armaoğlu, 2017, s. 37). Ekonomi ve üretim alanında hem Filistin hem de İsrail halklarının varlık göstermesiyle çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Filistin'in yerli halkı ise ekonomik alanlarda öne çıkan Yahudilerin toprak alımlarını engellemek istemiş ve Osmanlı'ya başvurmuştur. Nitekim Osmanlı Yahudilerin toprak alımını engelleme adına resmi düzeyde ciddi çaba göstermiştir (Devlet Arşivleri, 2006, s.351).

Osmanlı hükümeti, tarihi boyunca en zayıf ve savunmasız kaldığı zamanlarda dahi Filistin topraklarının Yahudilerin eline geçmemesi için mücadele etmiştir. Ancak, Yahudilerin güçlü Avrupa ülkelerinin desteğini alması ve karşılığında eski gücünü kaybetmiş bir Osmanlı'nın olması Yahudi yerleşimlerini hızlandırmıştır. Dahası, Osmanlı'nın yıkılışı ile Yahudi devletinin önündeki en önemli engel yok edileceği inancı hem Yahudileri hem emperyalist güçleri daha da cesaretlendirmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 34).

Birinci Dünya Savaşının 1914 yılında başlaması ve Osmanlı'nın Almanya tarafında bu savaşa dahil olması ile Yahudilerin lehine bir gelişme olmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s. 19). Filistin'deki Osmanlı himayesinin kaldırılması ve yerine İngiltere'nin manda yönetiminin gelecek olması Siyonist hareket için yeşil ışık anlamına gelmiştir. İngiltere, manda yönetiminin kurulmasının öncesinde bir Yahudi devletine sıcak bakmaya başlamıştır. İngiltere, 1890'lara kadar Osmanlı topraklarının bütünlüğünü savunmuşsa da Orta Doğu'daki Almanya ve Rusya tehdidi Osmanlı'nın yıkılmasından sonra ele geçireceği toprakların teminatı için Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi Devleti'ni kendi çıkarları için gerekli görmeye başlamıştır (Ünalın, 2008, s.26). Bu minvalde, henüz savaş sona ermemişken İngiltere ve Fransa

arasında Mark Sykes ve George Picot tarafından gizli bir anlaşma imzalanmış ve Osmanlı'nın Orta Doğu'da bulunan toprakları bu iki devlet arasında paylaşılmıştır (Arı, 2017, s.73).



Şekil 1: İngiltere ve Fransa arasındaki Sykes-Picot Anlaşması

Kaynak: bbc, 2018

Anlaşmaya göre; Suriye'nin de dahil edildiği ve Lübnan'a kadar uzanan bölge Fransa'nın doğrudan denetimine, Suriye'nin iç kesimleri ile Musul ise dolaylı denetimine bırakılmışken İngiltere Musul hariç tüm Irak'ın doğrudan veya dolaylı denetimini elde etmiştir (Arı, 2017, s.74). Fransa-İngiltere arasında yapılan ancak hayata geçirilemeyen bu anlaşma, yavaş yavaş Ortadoğu sahnesinde belirecek olan ABD'den gizli yapılmıştır. Esasında Ortadoğu'daki çıkarlarını paylaşmak istemeyen İngiltere en az müttefik ile paylaşmayı daha karlı görmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı, Batı Avrupa ülkeleri ve Rusya'da milliyetçilik duygusu ile ortaya çıkan anti-semitist görüşler nedeniyle büyük zulümler gören Yahudiler bu ülkelere büyük göçlerle ayrılmaya başlamışlardır. Yahudilere karşı yürütülen anti-semitist saldırılar nedeniyle 134.000 Yahudi Amerika'ya, 15.000 Yahudi başka ülkelere gitmiştir. Bunların 5.000'i ise Filistin'e göç etmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 24). Bu göçlerle birlikte Yahudiler diasporadaki ırkdaşları ile

örgütlenmeye başlamış, ironik biçimde en büyük desteği ise yine kovuldukları ülkelerden almışlardır. Yahudi örgütlenmesi zaman içinde hızlı bir ilerleme kaydetmiş ancak aynı birlik duygusu Filistin tarafında yaşanmamıştır (Öner, 2012, s.46).

1.5. Balfour Deklarasyonu ve Manda Yönetimi

Osmanlı İmparatorluğunun 1914 yılında I. Dünya Savaşı ile yıkılmasının ardından Osmanlı himayesinde bulunan Filistin’de bir yönetim boşluğu oluşmuştur. Bu boşluk başta Yahudilerin ve İngiltere’nin olmak üzere Orta Doğu’da çıkarları olan tüm ülkelerin lehine olacak nitelikteydi. 1916 yılında Fransa ile gerçekleştirdiği Sykes-Picot anlaşması ile emellerine ulaşamayan İngiltere bu kez farklı bir denge politikası arayışına girmiştir. Bir taraftan Şerif Hüseyin aracılığıyla Araplarla bağını koparmazken diğer taraftan Dışişleri Bakanı tarafından Lord Rotschild’e “Balfour Deklarasyonu” adında bir mektup yazmıştır:

“Majestelerinin hükümeti, Filistin’de Yahudi halkı için milli bir yurt oluşturulmasına olumlu bakmakta olup, bu amacın gerçekleştirilmesine imkan sağlamak için elinden gelen çabayı sarf edecektir. Şurası açıkça anlaşılmalıdır ki Filistin’de Yahudi olmayan toplumların medeni ve dini haklarına yahut diğer herhangi bir ülkedeki Yahudilerin hakları ve siyasi statülerine halel getirebilecek hiçbir şey yapılmayacaktır” (Shlaim, 2017, s.40).

Bu mektubun esasında Filistin-İsrail sorununda başlangıcını temsil ettiği söylenebilir. Diğer taraftan mektup, Sykes-Picot’a benzer şekilde bir bölünme planından ibaretti (Cleveland, 2008, s.270). İngiltere’nin izlemiş olduğu denge politikasında oldukça kritik bir imtiyazla Yahudi müttefiklerini Araplara tercih etmesi anlamına da gelmektedir. Araplar için büyük bir hayal kırıklığı olarak görülen bu mektup ile İngiltere, Filistin topraklarında Yahudilere ayrıcalık tanımasında Orta Doğu’daki çıkarlarının Yahudiler tarafından daha iyi korunacağı yönündeki inancı da etkili olmuştur. Diğer taraftan Filistin’e dair açık bir madde dahil edilmemiştir (Öner, 2012, s.28). Anlaşmanın sonucu itibarıyla ise günümüze kadar devam edecek olan Filistin-İsrail sorunun da tohumları atılmıştır.

Bu mektubun asıl kazanan tarafı Yahudiler olmuştur. Nitekim Filistin’de bir Yahudi devleti kurma idealleri yönünde ilk kez uluslararası düzeyde somut bir adım

atılmıştır. Belgede bir Yahudi devleti yerine yurt ifadesinin kullanılması her ne kadar Siyonist lider Chaim Weizman'ı çok tatmin etmese de bu durumu bir başlangıç olarak görmüştür (Öke, 2018, s.333). Yahudiler de kendilerini Batılı güçlerin Orta Doğu'da bir bekçisi olarak gördüklerinden Yahudi Devleti hayallerinin destek bulacağına inanmış, Balfour Deklarasyonu ile ise bu destek hayata geçirilmiştir. Nitekim, hukuki olarak geçersiz olmasına rağmen İngiltere tarafından Yahudilere verilen bir vaat niteliğindeki olan bu mektup çok sayıda ülke tarafından tanınmıştır (Arı, 2017, s.228). Daha da önemlisi, I. Dünya Savaşı sonunda kabul edilen Wilson ilkelerine ekseriyeti Arap olması nedeniyle aykırı olan bu durum ironik biçimde uluslararası düzeyde kabul görmüş, Filistin halkı için self-determinasyon hakkı yok sayılmıştır. Balfour Deklarasyonu'nun ilan edildiği sırada Filistin topraklarında bulunan Yahudi nüfusu 56.000 civarındayken Filistinli sayısının 600.000 olması Balfour Deklarasyonu'nun doğurduğu çelişkili durumu göstermektedir. Böylece, Wilson ilkelerinin ancak Batılı güçlerin ve ABD'nin çıkarları ile örtüşen durumlarda geçerli olduğu görülmüştür.

İngiltere'nin Yahudi Devleti için gösterdiği çabalar bununla da sınırlı kalmamıştır. Weizmann'ın İngiltere siyasetini başarılı bir biçimde etkilemesi ile İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur J. Balfour'un Deklarasyonu ilan etmesi Yahudilerin lehine olacak belirsizlikleri ile birlikte bir yol haritası çizmiştir. Dahası, bu deklarasyonun uygulamaya konulması için gerekli imkanların sağlanması konusunda İngiltere Yahudileri yalnız bırakmamıştır. Asıl amacı Süveyş Kanalı ve çevresinin güvenliği olan İngiltere, Arap devletleri yerine Yahudileri tercih etmiştir. Yahudilerin, ellerine geçene kadar geçici olarak Filistin'i idare etmesini istedikleri İngiltere'yi ikna etmeleri İngiltere'nin müttefikini belirlediğini göstermiştir. (Arı, 2017, s. 228). Ayrıca Siyonizmin lideri Hayim Weizmann'ın İngiltere politikaları üzerindeki etkisinin önemli düzeyde olması bu durumu desteklemiştir (Cleveland, 2008, s.270). 1920 yılına gelindiğinde I. Dünya Savaşındaki müttefik devletler bir araya gelerek San Remo'da toplanan Müttefikler Ali Şurasının Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan Irak, Suriye ve Filistin'in Manda altına alınması kararını almış, İngiliz vesayeti altında manda yönetimi oluşturulmuştur. Bu minvalde Filistin toprakları 7 bölgeye ayrılmıştır: 1)Kudüs, 2) Yafa, 3)Biir-üs-Sebi, 4)Gazze, 5)Phoenlicia veya Hayfa, 6)Celile veya Nasıra, 7)Samiriye ve Nablus (Karasapan, 1942, s.4). İngiltere, hem Sykes-Picot anlaşması hem de Balfour'daki çıkarları için Osmanlı himayesinden alınan Filistin'de manda sistemi

kurulmasına karar vermiştir (Arı, 2017, s. 228, Halloum, 1988, s.199). İngiltere'nin bu çabaları bir Yahudi Devleti'nin kurulmasına yönelik olsa da Arap ülkelerindeki çıkarlarını korumak adına örtülü bir politika izlemiştir.

Balfour Deklarasyonunun ardından zaten güvenilmeyen İngiltere'nin Filistin'de kurduğu manda yönetimi Filistinliler için güvenilir bir yönetim olmaktan oldukça uzaktı. Dahası, manda yönetimi Yahudiler ve Filistinliler arasında var olan gerilimi artırmış ve çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Çıkan çatışmalar manda yönetimi tarafından yatıştırılmıştır. Ancak artan Yahudi göçü, Filistin'deki yerli halk için yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Yahudilerin toprak alımlarını artırması Filistin'de artan Yahudi sayısının yanında ekonomik zorlukları ve işsizlik sorununu doğurmuştur (Cleveland, 2008, s.283).

Bölgede İngiltere'nin yanı sıra özellikle I. Dünya Savaşı sonunda ortaya attığı Wilson ilkeleri ile dikkatleri çeken Amerika Orta Doğu sahnesinde önem kazanmaya başlamıştır (Pappe, 2005, s. 84). Amerika Ortadoğu'yu sadece batılı güçlere bırakmamaya kararlıdır. Her ne kadar Wilson ilkeleri yüzde 90'ından fazlası Arap olan Filistin'de yürürlüğe koyulmamış olmasına ilaveten ABD 1922 yılında Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını kabul etmiştir (Öner, 2012, s.31). Bugün ABD'nin Filistin-İsrail sorununda izlediği politikanın Yahudilerin Filistin'de varlık göstermeye başladıkları tarihe kadar dayandığı görülmektedir.

Diğer taraftan Filistin topraklarında artan Yahudi sayısı ve Batılı güçlerin desteği ile Yahudiler bir yandan örgütlenme çabasına girerken diğer taraftan Filistin topraklarındaki yerleşim faaliyetlerini hızlandırmıştır. Diğer taraftan, kendi içlerinde ayrılıklar yaşayan Filistin'deki Arapların siyasi olarak birliklerini sağlamaları ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı güçlenmeleri gerekmektedir. Bu amaçla, küçük çaplı da olsa Yahudilere karşı Filistinlilerin birleşme çabaları söz konusu olmuştur. Dahası siyasi birliğin yanında silahlı mücadele kararı da alınmıştır (Armaoğlu, 2017, s.52). Araplar Yahudilere karşı mücadele ederken Yahudilerin arkasındaki en etkili güç olan İngiliz manda yönetimi de Arapların düşmanlığını kazanmıştır. Araplar manda yönetimi ile bütün irtibatı kesmişlerdir. Manda yönetimi altındaki Filistinliler Yahudi göçlerine ve her alanda artarak yayılan Yahudi varlığına tepkilerini gösterebilmek için

ayaklanmaya başlamıştır. Özellikle göçler ve ekili toprak alımları kırsal bölgelerdeki Filistinliler yoksullaştırmış bu durum ise yavaş yavaş halkın tepkisinin büyümesine yol açmıştır. Nitekim 1929 yılındaki ayaklanmanın nedeni halkın yaşadığı ekonomik bunalım olmuştur. İngiltere ise bu ayaklanmaları yatıştırma adına görüşmeler yapmaya başlamıştır (Pappe, 2005 s. 130).

İngiltere'nin mandater yönetimde kontrol edemediği ayaklanmalar giderek şiddetini artırmaya başlamıştır. İngiltere ise Filistin topraklarında karşı kaşıya kaldığı bu soruna çözüm bulma konusunda zorlanmaya başlamıştır. Filistin topraklarında yaşanan halk ayaklanmasının çözümünün diplomatik yollardan geçtiğine inanan İngiltere'nin girişimleri ile Passfield Beyaz Bülten adında bir rapor yayınlamıştır (Arı, 2017, s.235). Yahudilere Balfour ile bir yurt vaat eden İngiltere bu kez müttefikinin Filistin'e göçlerini ve toprak alımlarını kısıtlamayı öngörmüştür. Ancak bu çözüm önerisi Yahudilerin büyük tepkisine yol açmıştır. Öyle ki Weizmann sırf bu nedenle Dünya Siyonist Teşkilatı başkanlığından istifa etmiştir (Arı, 2017, s. 235). Yahudiler devlet kurma ideallerini en büyük destekçisi olarak gördükleri İngiltere'den beklemedikleri bir darbe almışlardı. Rapor kısmen de olsa işe yaramış toprak satışları 1930lu yıllarında ortalarında azalma göstermiştir (Pappe, 2005, s. 120). Diğer taraftan Beyaz Bülten İngiltere'nin Arap ve Yahudi müttefikleri arasında yeniden bir denge arayışında olduğunu ortaya koymaktadır. Raporda; Filistinlilerin Yahudi göçlerinin sonucu olarak yaşadıkları mağduriyet kabul edilirken Yahudi tarafı da ihmal edilmemiştir. Ancak İngiltere bu ikircikli siyaseti ile Orta Doğu siyasetindeki rolünü zayıflatmıştır. Dahası, Beyaz Bülten ile Balfour Deklarasyonu'ndaki belirsizliklerin giderilmesi amaçlanmış olsa da bu konuda başarısız olmuştur (Cleveland, 2008, s. 274). İngiltere'nin Arapları umutlandıran bu adımı uygulamada başarısız kalmış, Yahudi göçlerini tamamen durduracak, bölge için gerçek anlamda çözüm oluşturabilecek somut bir adım söz konusu olmamıştır.

Yahudilerin Passfield Beyaz Bülten'e gösterdiği tepkiler etkili olmuş, İngiltere Başbakanı McDonald Yahudilere Balfour Deklarasyonuna bağlılıklarını koruduklarını ifade eden bir mektup yollamış ve akabinde ise Filistin'e Yahudi göçleri önemli düzeyde artış göstermiştir (Arı, 2017, s. 235). İngiltere, yaptığı politik hamlelerinin Yahudilerin aleyhine sonuçlanmaması için büyük çaba sarf etmiştir. Diğer taraftan Beyaz Bülten'de

Filistin halkına dönük belirsiz ifadeler kullanılmıştır. Esasında, İngiltere'nin Orta Doğu politikası Filistin topraklarında iki devletli bir çözümün sağlanmasından ziyade kendi çıkarlarının artan şiddet olaylarından en az zarar görmesi adına geçici ve hükümsüz belgeler yayınlama amacını gütmüştür.

Diğer taraftan, özellikle Doğu Avrupa'da artan anti-semitizm ile Yahudi göçleri artış göstermiştir. Almanya'da Nazilerin yönetimi ele alması ile ise 1933 yılında Filistin'e gelen Yahudi sayısı 170.000'den fazladır (Süer, Atmaca, 2006, s. 25). Filistin'de artan Yahudi sayısı ve toprak alımları Filistin halkı için şartları zorlaştırırken Arap halkı manda yönetimindeki İngiltere müdahalesinden umutlarını yavaş yavaş kesmişlerdir. Dahası Arapların aralarında yaşadıkları ayrılıklar İngiltere'nin ve Yahudilerin işlerini kolaylaştırdığının da farkına varmaya başlamışlardır. Bu minvalde, 1929 ayaklanması sonrası Araplar yeni bir örgütlenme arayışına girmiş, hatta silahlı mücadele kararı almıştır (Armaoğlu, 2017, s. 52). Bir bakıma, Arapların yaşadığı uyanış tahammüllerinin azalmaya başladığını göstermiştir ve yaşanan çatışmaların şiddeti artmıştır. Siyasi örgütlenmeler yeni sayılmazken halkın artan öfkesi ve Yahudilerin Batılı güçlerce açık bir biçimde desteklenmesi Filistinlileri daha güçlü bir şekilde bir araya getirmiştir. Filistin bağımsızlığı ve Siyonistlerin Filistin'den atılması düşüncesi ile kurulan el-Kaf el Ahdar (Yeşil El) örgütü bunlardan biridir (Öner, 2012, s. 36). Örgütün çalışmaları İngiliz manda yönetiminin müdahalesi nedeniyle kısa sürmüştür ancak Filistinliler, hem Yahudilere hem de İngiliz manda yönetimine karşı tepkilerini örgütlü biçimde gösterme konusunda kararlılıklarını sürdürmüşlerdir. İngiliz mandasının şiddetlendirdiği Arap radikalizmi gizli ve açık silahlı örgütler kurmaya başlamıştır (Armaoğlu, 2017, s. 53). Örgütler arasında en dikkat çeken ise Şeyh İzzetin el-Kasım hareketi olmuştur. Uzlaşma ve birliğin sağlanamadığı Arap toplumunda liderlik en önemli sorunlardan birini teşkil etmiş Yahudiler karşısında Arapları zayıf duruma düşürmüştür. Bu sorunun çözümüne ilişkin bir girişim sayılabilecek El- Kassam girişimi maalesef başarılı olmamıştır (Pappe, 2005, s. 138). Yine de İslami Direniş Hareketine (Hamas) ismini veren El-Kassam hareketi bugüne kadar faaliyetlerini sürdürmüştür (Öner, 2012, s. 38).

Diğer taraftan Yahudiler Filistinlilerden çok daha önce 1920'de Yahudi silahlı örgütlerinin başında gelen Haganah'ı kurmuşlardır. Savunma anlamındaki Haganah

Filistin Yahudilerinin kendilerini savunması anlamına gelmektedir (Armaoğlu, 2017, s. 55). Filistin halkının Yahudilerden çok sonra böyle bir girişimde bulunması öncelikle aralarındaki birlik duygusunun eksikliğine ve Yahudileri önemli bir tehdit olarak görmemelerine bağlanabilir. Ancak Yahudiler tam aksine Yahudi idealine ulaşma adına her yolu deneyeceklerini göstermişlerdir. Henüz 1920lerde Yahudilerin silahlı örgüt kurmuş olması ise Filistin'deki çatışmanın şiddetini ve şeklini değiştiren tarafın Yahudiler olduğunu düşündürmektedir. Dahası Haganah sıradan bir örgütlenme değil eğitilmiş ve merkezileştirilmiş bir askeri güç olmuştur (Cleveland, 2008, s.279). Yahudiler tarafından terörist bir örgüt olarak görülmemiştir. Nitekim Haganah İsrail savunma sisteminin temelini oluşturmuştur (Arı, 2017, s.231). Haganah dışında aynı amaçta olan İrgun ve Stern'de silahlı örgütlenmelerdendir. Ancak Haganah kadar etkili olmamışlardır. Haganah kadar bilinmemekle birlikte İrgun Filistin'in Deir Yasin köyünde yaptığı katliamla ismini tüm dünyaya duyuracaktır (Cleveland, 2008, s.295).

1933 yılından sonra Filistin'e Yahudi göçleri hız kazanmıştır. Filistinliler için İngiltere'nin Yahudi göçü arkasındaki asıl güç olduğunu farkına vardığı dönem sayılabilir (Öner, 2012, s. 41). Bu tarihe kadar Filistinliler Yahudilere karşı mücadele ederken İngilizleri Yahudiler kadar düşman görmemiş hatta zaman zaman onlara umut bağlamışlardır. Ancak yaşanan gelişmeler ve İngilizlerin Yahudilere karşı tanıdığı imtiyaz, Yahudi göçleri ile toprak alımlarının görmezden gelinmesi, kolaylıkla Yahudilerin lehine yorumlanabilecek belirsiz ifadeler içeren raporlar gibi nedenlerden dolayı Filistinliler artık İngiltere'ye karşı durmaktadırlar. Arap Yüksek Komitesi Başkanı Hacı Emin el-Huseyni'nin başlattığı grev ve ayaklanmalar bütün Filistin'e yayılmıştır (Öner, 2012, s. 41). Ancak Filistin'de zaman geçtikçe artan Yahudi nüfusu ve Yahudi toprakları nedeniyle Filistin halkı gittikçe daha zayıf duruma düşmüştür. Dahası, İslam liderleri arasında sağlanamayan uzlaşma Filistin'i daha zayıf hale getirmiştir. Yahudiler ve Filistin halkı arasında çatışmalar artarak devam ederken 28 Ağustos 1936 tarihinde İngiliz resmi makamlarının açıklamasına göre 19 Nisan-15 Ağustos arasında 125 Müslüman, 5 Hıristiyan, 58 Yahudi ölmüştür (Armaoğlu, 2017, s. 59). Kısa bir süre içinde İngiliz manda yönetimi altındaki Filistin'de gerçekleşen çatışmaların bilançosunun bu kadar ağır olması Filistin'i harekete geçmeye zorlamıştır. 1936 yılı itibariyle şiddetli Arap-İsrail çatışmalarının başlamasıyla İngiltere'nin çözüm

bulmak amacıyla bir Kraliyet Komisyonu kurma kararı alması Arapları da uyanıya geçirmiş, Orta Doğu'da bulunan tüm Arap ülkeleri mesele ile yakından ilgilenmeye başlamıştır (Armaoğlu, 2017, s.57). Arap ülkelerinin gecikmiş ilgisi ise çatışmaları daha çok alevlendirirken Filistin meselesinde gerçek bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Yaşanan çatışmaların yatıştırılması amacıyla İngiltere bir komisyon vaat etmiştir. Bu doğrultuda, mandanın sona erdirilmesi ve Filistin'in Yahudiler ve Araplar arasında paylaşılmasını tavsiye eden Peel Raporu sunulmuştur (Cleveland, 2008, s. 287). Ancak raporu iki taraf da kabul etmemiştir. Diğer taraftan, raporda İngiltere'nin artık Filistin'de yaşanan sorunların çözümünde zorlandığını ve yavaş yavaş manda yönetiminden çekilme niyetinde olduğu iması da söz konusu olmuştur.

Yahudilerin gelen büyük tepki ile İngilizlerin geri adım attığı, Arapların görüşlerini de destekleyen tek doküman olan Passfield Beyaz Bülten ile istediği sonucu alamayan İngiltere McDonald Beyaz Bülten ile yeni bir rapor hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı arifesinde, İngiltere'nin Almanya ile savaş ihtimali söz konusu olduğu için Araplarla ilişkilerini iyi tutma çabasını güderken mevcut durumu yumuşatma adına McDonald Beyaz Bülten'i (*McDonald White Paper*) yayınlamıştır. Belgede İngiliz Kraliyet Hükümeti'nin Filistin'de bir Yahudi devletini politikalarına dahil etmediği görülmüştür (Cleveland, 2008, s. 288). Bu belge ile İngilizler Yahudilerin lehine olan durumu Arapların aleyhine olmaktan uzaklaştırmaya çalışmış, İsrail için sunduğu fırsatlara kısıtlama getirmiştir. Ancak belge Filistinlileri bölmüş, Yahudilerden ise çok ciddi tepkiler almıştır. Hatta manda yönetimi, bu belge ile Yahudilerin hedefi haline gelmiştir.

Diğer taraftan, II. Dünya Savaşı ile daha da önemli bir güç haline gelecek ABD Orta Doğu'da ciddi bir nüfuz oluşturmaya başlamıştır. Yahudilerin McDonald Beyaz Bülten sonrası artık İngiltere ile yolları ayrılması Amerika için de alan açmaya başlamıştır (Arı, 2017, s. 237). Toprak satışına getirilen kısıtlamanın yanı sıra o dönemdeki göçler bu sayede engellenmiş ancak Yahudiler ise "Aliya Beth" adındaki yasadışı göçlere başlamıştır (Süer, Atmaca, 2006, s.29). Burada dikkat çekici nokta ise İngiltere'nin II. Dünya savaşı öncesi Yahudilere ciddi bir toprak satışı sınırlaması getirmemesine rağmen savaş öncesi böyle bir hamle yapması savaş sırasında ihtiyaç

duyabileceği müttefikleri ile ilişkilerini yeniden yoluna koyma çabası olarak nitelendirilebilir. Araplar tarafından defalarca resmi ve gayri resmi yollarla dile getirilen bu taleplerin dikkate alınmamasına rağmen II. Dünya Savaşı öncesi İngiltere'nin Filistin topraklarında politika değişikliğine gitmesi ise İngiltere'nin cephe hazırlığını ortaya koymuştur. Esasında İngiltere temel de bir değişiklik yapmamıştır; yine İngiltere'nin Orta Doğu'daki çıkarları söz konusu olduğundan İngiltere Arap müttefikleri ile ilişkilerini korumak istemiştir. Ancak İngiltere'nin bu girişimine Yahudi müttefikleri sert bir şekilde tepki göstermiş, hem Filistinlilere hem de manda yönetimine karşı saldırılarını artırmıştır (Pappe, 2005, s. 144).

1.6. İkinci Dünya Savaşı sırasında Filistin-İsrail Sorunu

İkinci Dünya Savaşı sırasında hiçbir Filistinli lider Filistin'de bulunmuyordu (Armaoğlu, 2017, s. 67). Filistin sorunun başlangıcı itibariyle çözülemeyen liderlik sorunu İkinci Dünya savaşında da sürdürülmüş, Orta Doğu ülkeleri destekçileri olan Batılı liderler konusunda da ayrılmışlardır. Bu ayrışma öncesinde olduğu gibi yine İsrail ve Orta Doğu'dan payını almak isteyen güçlerin lehine bir gelişme olarak kabul edilirken en büyük zararı Filistin halkı görmüştür. Diğer taraftan, Yahudilerin siyasi lideri olarak görülen Weizmann hem İngiltere hem de Batılı ülkelere kendisini kabul ettirmeyi başarmıştır.

1939 yılında yayınlanan McDonald Beyaz Bülteni İngiltere'nin hem Yahudiler ile hem de Araplar ile ilişkilerini yeniden şekillendirdiği söylenebilir. Ancak, Yahudiler McDonald Beyaz Bülteninden dolayı yollarını ayırdıkları İngiltere'ye karşı mücadeleyi bir kenara bırakıp Hitler Almanya'sının karşısında askeri gücünü İngiltere için seferber etmiştir (Pappe, 2005, s. 158). Yahudilerin manda yönetimine olan öfkesi Yahudi soykırımını yapan Nazi Almanya'sı kadar değildir. Nitekim Yişuv liderlerinden Ben Gurion

“Sanki 1939 tarihli Hükümet Raporu yokmuş gibi Almanlara karşı İngiliz ordusuyla aynı saflarda yer alacağız ve sanki Almanya ile hiç savaş

olmamış gibi İngilizlerin Hükümet Raporuna karşı çıkacağız” demiştir (Pappe, 2005, s. 158).

Yahudiler, Nazi Almanya’sını zayıflatma uğruna İngiltere’ye karşı öfkelerini geçici olarak rafa kaldırmış ancak kesinlikle unutmamıştır. Nitekim Almanların yenilmesinden hemen sonra Yahudiler manda yönetimine karşı mücadelesini yeniden başlatacaktır. Bu mücadelede Yahudileri daha güçlü hale getiren ise Holokosttur. Avrupalı Yahudilerin katledilmesi için kullanılan bir ifade olan Holokost sayesinde Yahudiler uluslararası sempati kazanmışlardır (Süer, Atmaca, 2006, s. 29). Holokost nedeniyle ise Yahudiler kitleler halinde Avrupa ülkelerinden Filistin’e kaçmaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan gelişmeler Yahudilerin devlet kurabilmesi için şartları elverişli hale getirmiştir. Yahudilerin karşılaşabileceği olası engeller ise önce İngilizler sonrasında ise Orta Doğu’da beliren yeni güç ABD tarafından ortadan kaldırılmaktadır. Diğer taraftan II. Dünya Savaşı’nın arifesinde İngiltere’nin yeniden kazanma yollarını aradığı Arap liderler ise savaşın seyrine göre taraf belirlemek istemiş ancak Ürdün Kralı Abdullah dışındakilerin pek çoğu İngiltere’nin karşısında Almanya’yı destekleme arzusunda olmuştur (Shlaim, 2017, s. 102). McDonald Beyaz Bülten ile Filistinli Arapları yok saymadığını gösteren İngiltere II. Dünya Savaşı’nın başlaması ile Araplara karşı bir tutum benimsemiştir. Arapların Nazi Almanya’sı ile Yahudi düşmanlığı paydasında birleşmesi Arapların İngilizler karşısında savaşa girmesi anlamına geliyordu. Gerçekten de II. Dünya Savaşı sırasında Araplar tarafını belli etmiş Almanları desteklemiştir. Dahası, Yahudilerin desteğini alan İngiltere’nin mağlubiyeti için Kudüs Müftüsü Bağdat ve Mihver radyolarında tüm Müslümanları İngiltere’ye karşı cihada çağırmıştır (Armaoğlu, 2017, 68). Orta Doğu’daki kontrolü hızlı bir biçimde kaybeden İngiltere İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’ya karşı zafer kazanmıştır ancak Filistin’de çok daha büyük sorunlar onu beklemektedir.

Savaşın ağır yükünün ardından İngiltere ciddi ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Filistin’deki manda yönetimi ise savaşın sona ermesiyle yeniden karşı cepheye geçen Yahudilerin saldırıları ile karşı karşıya kalmıştır. Manda yönetimi Filistin’deki otoritesini kaybederken İngiliz birlikleri Yahudi silahlı örgütleri Irgun ve

Haganah tarafından oldukça kapsamlı ve sistematik biçimde saldırıya uğramıştır (Cleveland, 2008, s.291-292). Bu saldırılar İngiltere'nin Filistin-İsrail sorununa çözüm bulma konusundaki başarısızlığını ortaya koymuştur. Özellikle İngiliz birliklere yapılan saldırılar ve yaşadığı ekonomik krizler İngiltere'nin Filistin'de manda yönetimini sonlandırmasına neden olmuştur. Bunların en dikkat çekici olanı ise İrgun tarafından gerçekleştirilen King David Oteli saldırısı olmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s.30). Daha eğitilmiş ve donanımlı hale gelen Yahudi ordusu tarafından manda yönetimine karşı gerçekleştirilen saldırılar İngiltere için Filistin'deki şartları daha zor hale gelmiştir. Zor geçen kış şartları ve ABD'nin İngiltere'nin borçları konusunda sert tutum izlemesi İngiltere'nin çekilmesini hızlandıran nedenler arasındadır (Pappe, 2005, s.163).

İngiltere'nin Filistin topraklarında karşı karşıya kaldığı sorunlar bugün Orta Doğu sahnesindeki en güçlü aktör olan ABD'ye yerini bırakması ile sonuçlanmıştır. Bu aktör değişikliği ile Yahudilerin İngiliz manda yönetimine karşı saldırılarında artış olmuştur (Arı, 2017 Cilt 1, s. 238). Ayrıca, İngiltere yerine ABD'nin Orta Doğu sahnesinde belirmesi Yahudilerin lehine bir gelişme olmuştur. ABD'nin Yahudilere gösterdiği açık destek Siyonist faaliyetleri hızlandırmıştır. Bunun en önemli nedeni ise Dünya Siyonist Teşkilatı'nın en önemli merkezlerinden birinin ABD olmasıdır (Armaoğlu, 2017, s.79). ABD, Filistin sorununa dahil olmasıyla birlikte Orta Doğu'da Yahudi yanlısı politikalar izlemeye başlayacak, bu durum ise Yahudilerin devlet ve toprak ideallerine çok daha sorunsuz ve hızlı biçimde ulaşmalarını sağlayacaktır.

1.7. Filistin'in Taksimi ve İsrail Devleti'nin Kurulması

Filistin sorununun yükünü daha fazla taşıyamayacağını anlamasıyla İngiltere Şubat 1947'de BM'ye başvurmuştur (Halloum, 1988, s. 259-260). Hemen akabinde ise Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) kurulmuştur (Cleveland, 2008, s.292). Komite çalışmalarına devam ederken Yahudiler Filistin topraklarının uygun bir bölümünde bir İsrail devletinin kurulmasını istemiştir. Diğer taraftan Arap devletleri bağımsız bir Arap devleti kurulmasını savunmuştur (Armaoğlu, 2017, s.91). Araplar için bir Yahudi yönetimine dair hükümler içeren anlaşma hiçbir şartta kabul edilir nitelikte değildir. Arapların bu konudaki tutumları olası bir uzlaşmanın engeli gibi

görünse de haksız değillerdi. Nitekim Avrupa ülkelerinden zulüm gören Yahudileri hiçbir Avrupa ülkesi kabul etmemiş, vicdanlarını rahatlatmak adına yapılan soykırımlarla ilgisi olmayan Filistin'i kendilerine kurban seçmişlerdir (Ataöv, 2019, s.67).

Filistin-İsrail sorununun çözümü adına oluşturulan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) ile;

- En geç 1 Ağustos 1948 tarihine kadar İngiliz mandasının sona erdirilmesi
- En geç 1 Ekim 1948 tarihine kadar Kudüs'ün milletlerarası bir konumda bırakılması ve bağımsız Arap ve Yahudi devletlerinin kurulması
- Manda yönetiminden bağımsız devletlerin kuruluşuna kadar geçen süreç için ise bir BM kuruluşu seçilmesi kararlaştırılmıştır (Öner, 2012, s.49).

Bölgedeki ABD aktörü ise bu planı desteklemiş, ABD desteğinin alınması Yahudiler tarafından sevinçle karşılanmıştır. Taksim kararının alındığı 1947 yılında Siyonistlerin Filistin'deki toprakların yalnızca %6.5'üne sahip olduğu düşünülürse UNSCOP'un ne kadar adil bir çözüm sunduğu ortadadır (Garaudy, 2019, s.132). Nitekim 500.000 Yahudi'ye Filistin topraklarının yüzde 53'ü verilirken kasıtlı olarak az gösterilen 1 milyon 200 bin gösterilen Araplara ise yüzde 43'ü bırakılmıştır (Özfatura, 1991, s.423). Bu plan Arap-İsrail sorununa çözüm getirmek bir yana tansiyonu yükseltmiş ve yeni sorunlar doğurmuştur. ABD ise Filistin'in manda yönetiminden BM vesayetine alınmasını önermiştir.

Manda yönetiminin 15 Mayıs 1948 tarihinde sona ereceğinin bildirilmesinin ardından Yahudiler BM taksim kararı ile Yahudilere ayrılan toprakları kaybetmek istememiştir ve bu konuda Filistinlilerle şiddetli çatışmaya girmekte kaçınmamıştır (Cleveland, 2008, s.295). Yaşanan çatışmaların dışında Yahudiler, Haganah, Irgun, Stern gibi eğitimli ve donanımlı askeri güçleri ile Filistinlilere karşı direnemeyecekleri güçte saldırılar düzenlemişlerdir. Diğer bir deyişle Yahudiler hedeflerine ulaşabilmek için Filistin halkına katliamlar gerçekleştirmeye başlamışlardır (Garaudy, 2019, s. 66) Deir Yasin olayı ise bu saldırıların bilançosu en ağır olanıdır. Deir Yasin köyünün 250 sakini Irgun örgütü tarafından öldürülmüştür. İsrail devleti için hazırlık yapan Yahudiler Filistin'de etnik temizlik yapmaya başlamışlardır. Katliam sonrası 1977 yılında

Başbakan olan Menahem Begin'in "Bu eylemi yapmasaydık İsrail olmayacaktı" açıklaması Yahudilerin amaçlarına ulaşma adına her yola başvuracaklarını gözler önüne sermiştir. Yahudiler benzer saldırılar gerçekleştirerek Filistin halkının gözünü korkutmak ve Filistin topraklarından çıkarmak istemiştir. Bunu başarabilmek için ise İngiliz manda yönetiminden tüm tesisleri devralması ve ordusunun başından beri düzenli ve sistemli ilerleyişi yeterli olmuştur.

Filistin topraklarında çatışmalar ve katliamlar sürerken 15 Mayıs 1948 tarihinde İngiliz bayrağı indirilmiştir, manda yönetimi sona ermiştir. Aradan sadece birkaç saat sonra ise Ben Gurion İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmiştir (Cleveland, 2008, s. 295).

İKİNCİ BÖLÜM

İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDAN SONRA FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU

2.1.İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve 1948 Arap İsrail Savaşı

İsrail devletinin kuruluş ilanının ardından bölgeye giren Ortadoğu ülkeleri ile İsrail arasında çatışmalar da başlamıştır. Bu savaşta, tüm Avrupa devletlerinin yanı sıra Amerika'nın da desteğini alan İsrail karşısında yalnız kalmış Filistin vardır. İsrail'e karşı tüm dünyada geniş bir yardım kampanyası başlatılmıştır. ABD ise İsrail devletinin ilanından tam 10 dakika sonra *de facto* olarak İsrail Devleti'ni tanıdığını açıklamıştır (Armaoğlu, 2017, s.99) Bu açıklama ile hem ABD'nin, İsrail'e sunduğu açık desteği hem de ABD'nin denge politikası izlediği sırada dahi tarafının açıkça belli olduğunu göstermektedir. ABD ve uydu devletler bu hızlı kararın Filistinli Araplar için doğuracağı muhtemel sonuçları hiçe saymıştır (Pappe, 2005, s. 13).

Yeni kurulan İsrail devletine batılı güçlerden gelen desteğin karşısında Orta Doğu ülkeleri de zaman kaybetmeden İsrail'e bir ordu ile karşılık vermiştir. İsrail'e karşı savaşı başlatan Orta Doğu ülkeleri Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak'tır (Cleveland, 2008, s. 296). ABD'nin desteğini alan İsrail üstünlüğünü korurken Araplar Filistin-İsrail sorununun başından beri olduğu gibi koordinasyon konusunda zayıflık yaşamış, bu durumda kazanan yine İsrail olmuştur. Çatışmalar 10 Haziran 1948 tarihine kadar yoğunluğunu korumuştur. Savaşta Arap ülkeleri küçük başarılar elde ederken İsrail ordusu hem deneyimi hem de bu savaşı var olma mücadelesi olarak gördükleri için Araplara karşı büyük başarı elde etmiştir (Pappe, 2005, s.183). Daha sonra arabulucu olarak Arap-İsrail savaşına dahil olan İsveçli Diplomat Kont Bernadotte uzlaştırma sırasında Stern örgütüne bağlı teröristlerce öldürülmüştür (Arı, 2017, cilt 1, s.251). Çatışmalar sürerken iki taraf da önemli ölçüde zarar görmüş ve BM aracılığıyla 30 günlük ateşkes ilan edilmiştir. Bir yandan Orta Doğu ülkelerine İsrail devletini kabullenme süreci tanınırken diğer taraftan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Filistin Meselesine dahil edilmiştir (Halloum, 1988, s.285).

1948 Arap-İsrail savaşı, Filistin sorununa topyekûn müdahale konusunda oldukça geç kalan Orta Doğu devletleri için büyük bir yenilgi olmuştur. Bu nedenle Araplar yenildikleri için bu savaşı Al-Nakba (Yıkım) olarak adlandırırken Yahudiler elde ettikleri zaferden dolayı “Bağımsızlık Savaşı” olarak adlandırmışlardır (Süer, Atmaca, 2006, s.36). İç hesaplaşmalarından kurtulamayan Orta Doğu ülkeleri savaş sırasında dahi tam anlamıyla birlik sağlayamamışlardır. Nitekim Ürdün Kralı Abdullah Yahudi Ajansı ile Filistin’in Arap bölgelerinin işgali karşılığında Yahudi devletinin kurulmasına engel olmayacağına dair gizli bir anlaşma yapmıştır (Shlaim, 2017, s. 221). Filistin sorunu sadece Filistinlilerin sorunu olmuştur diyebiliriz. Filistin her cepheden yalnız bırakılmıştır. Ancak savaşın şekli itibarıyla başlangıçta Filistin sorunu iken Arap ülkelerinin savaşa dahil olması ile Arap-İsrail sorununa dönüşmüştür. Savaş sonunda Yahudi saldırılarıyla Filistinli yerleşim yerlerinin boşaltılması ile ise Orta Doğu ülkeleri için yeni ve büyük bir sorun doğmuştur: Filistinli mülteci statüsü ve geri dönüş sorunu (Süer, Atmaca, 2006, s. 37). Savaş sonunda ise durum daha kötü bir hal almış, Yahudiler Filistinli Arapların elindeki toprakların büyük kısmında kontrolü ele geçirmiştir. (Aras, 1997, s.20).

İsrail’in Filistin işgali Arap devletleri için bir uyanış vesilesi olmuştur. Araplardaki milliyetçilik düşüncesi ortaya çıkmaya başlamış ve bu düşünce Orta Doğu ülkelerinde önemli politik değişimleri doğurmuştur (Öner, 2012, s. 95). Filistin topraklarının kaybedilmesine ve İsrail’in Orta Doğu bölgesinde ABD’nin müttefiki olarak ortaya çıkması Arap dünyasında büyük kaygı uyandırmıştır. İşgal tarihine kadar iç hesaplaşmaları nedeniyle Filistin konusunda ortak bir tutum belirleyemeyen Arap Devletleri işgal sonrası Filistin sorununu sahiplenmeye başlamıştır.

Savaş sonrası ortaya çıkan mülteci sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır. 22 Haziran 1949 tarihinde Filistin Uzlaştırma Komisyonu tarafından verilen rakamlara göre Filistinli mültecilerin sayısı 900.000-1.000.000 arasındadır (Öner, 2012, s.94). Bu rakam savaş sonrası süreçte devam eden işgallerle artış göstermiştir. Filistin topraklarından sürülen Filistinliler ilk olarak yakın Orta Doğu ülkelerine sığınmıştır. Filistinli mültecilerin sığındığı Orta Doğu ülkeleri ise mülteci akınları ile yeni sorunlar yaşamaya başlamıştır. Dahası, İsrail işgalinin yükü artık onların omuzlarındadır.

Diğer taraftan, bu soruna çözüm amacıyla BM Filistinli Mültecilere Yardım Teşkilatı (UNRWA) adıyla bir örgüt kurmuştur (Pappe, 2005, s.196). Bu örgüt ile mültecilerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve daha da önemlisi yurtlarına geri dönmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Ancak İsrail mülteci durumuna düşen Filistinlilerin kendi ülkelerine geri alınmasını müzakere etmemiş bir yandan da işgallerini sürdürmüştür. Filistin halkı işgalci İsrail'in karşısında hem Orta Doğu hem Batılı ülkeler tarafından yalnız bırakılmıştır. Orta Doğu ülkelerinin savaşa devam edecek güçleri kalmamıştır ve yeni bir savaş istememişlerdir. Diğer taraftan, Batılı güçler Yahudilerin Avrupa'da yaşadığı soykırımların bedelini Filistin halkına ödetirken Filistinlileri ile UNRWA ile oyalamıştır. Ancak artık Filistinlilerin BM'nin sorunlarına çözüm sağlayacağına inancı kalmamıştır (Öner, 2012, s.94).

Diasporası kavramının gerçek anlamda Filistinliler için başladığı söylenebilir. Yakın zamana kadar azınlık durumundaki Yahudiler Filistin topraklarının asıl sahibi olan Filistinlileri azınlık durumuna düşürmüş, Batı ise bu duruma seyirci kalmıştır. ABD İkinci Dünya savaşı sırasında üstlendiği "Barışçıl Güç" rolünü bir kenara bırakıp tam bir İsrail Devleti destekçisi olmuştur. Çok kısa bir zamanda dünyanın her yerine dağılmış bir topluluğun hukuk dışı bir biçimde Filistin topraklarına bu şekilde yerleşmesi ve devlet kurması tarih koşulları içinde oldukça hızlı ve cüretkar bir gelişme olmuş, başta ABD ve diğer Batılı devletler sözde barış yanlısı tutumları ile bu gayri hukuki sürecin mimarı olmuşlardır.

Orta Doğu ülkelerinin iç politikalarında ise önemli değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. 1952 yılında Cemal Abdunhasır Mısır'da iktidara gelmiş bu durum ABD ve İngiltere ile uyuşmazlık süreci başlamıştır (Öner, 2012, s.92). Nasır'ın Arap milliyetçiliği yaklaşımı sonrasında Orta Doğu'da Süveyş Krizi'ne kadar uzanacaktır. Dahası Mısır'ı Orta Doğu sahnesinde önemli bir aktör haline getirmiştir. Diğer taraftan 1953 yılında Ürdün'de Abdullah'ın torunu Kral Hüseyin 1953'te yönetimi ele almıştır (Pappe, 2005, s.199). Orta Doğu ülkeleri kendilerini bu gelişmeler ile 1956 Süveyş Kanalı Krizi'nin içinde bulmuştur.

2.2.Süveyş Kanalı Krizi

1948 Arap-İsrail savaşı sonrasında Orta Doğu'da İsrail devletinin ortaya çıkışı ile ABD'ye doğru yaşanan güç kayması Orta Doğu'da dengeleri önemli ölçüde değiştirmiştir. Orta Doğu ülkelerinin iç politikalarındaki değişimler ise yeni düzenden payını almıştır. Bu bağlamda, Mısır'da liderlik değişikliği yaşanmış, 1952 yılında Cemal Abdülnasır yönetimi ele almıştır. Cemal Abdülnasır esasında Arap milliyetçiliği düşüncesi ile kendisini göstermiş hem Orta Doğu hem de Batılı ülkelerin dikkatini çekmiştir. Nasır'ın İsrail karşıtı tutumları ise hızlı değişen Orta Doğu politikalarında belirleyici olmuştur. 1948 Arap-İsrail savaşının etkileri hala Nasır'ın üzerindeyken İsrail'in saldırgan politikaları Nasır'ı daha da öfkelenmiştir. Süveyş Krizi'ni doğuran ise 1948-49 yıllarındaki Arap-İsrail Savaşı sırasında Amerika, İngiltere ve Fransa'nın yayınladıkları ortak silah ambargosu Deklarasyonu olmuştur (Armaoğlu, 2017, s. 121).

Süveyş Kanalı'nın inşaatı 1869 yılında tamamlanmış, 80 yıldan daha uzun bir süre boyunca İngiliz ve Fransız ortaklı bir şirket idaresinde kalmıştır. Kanal, İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'le doğrudan bağlantısını sağladığı için iki ülke içinde oldukça önemli olmuştur. İngiltere sömürgesi Hindistan ve Uzak Doğu'yu kendisine bu kanalla bağlamıştır (Armaoğlu, 2017, s. 122). Diğer taraftan İngiltere, Orta Doğu'daki payını tamamen kaybetmeyi göze alamamıştır.

Nasır, hem ülkesini kalkındırmayı hem de İsrail'in karşısına Orta Doğu'nun lider gücü olarak çıkmayı arzulamıştır. Bu nedenle de Mısır'ın güneyinde Nil nehri üzerinde Asvan Barajını inşa etmek istemiştir ancak Mısır ekonomisi bu proje için imkanları yetersiz durumdadır. Nasır bu nedenle ABD ve İngiltere'nin desteğini alarak Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na (WB) başvurmuş ve Asvan Barajı'nın yapımı için gerekli bütçeyi bulmuştur. Ancak Nasır, hırslı ve büyük düşünen bir liderdi. Mısır'ın yalnızca ekonomik olarak kalkınması onun için yeterli olmamıştır. Ayrıca, Orta Doğu'nun güçlü lideri olması için Baraj yeterli olmayacaktı. Nasır, İsrail'e karşı galibiyetin hem Orta Doğu'da tek güçlü ülke olması hem de Arap dünyasının liderliğini kazanması için şart olduğunu düşünmüştür. Bu galibiyet için ise kendisine silah desteği sağlayacak Batılı bir güç bulması gerekiyordu. Mısır bu desteği SSCB'den bulurken Soğuk Savaş sırasında Doğu Blok'unda yerini almıştır.

Mısır'ın bu girişiminin karşılığı gecikmeden ABD ve İngiltere tarafından verilmiş, IMF ve Dünya Bankası destekleri geri çekilmiştir (Arı, 2017, s.256). Dahası Bağdat Paktı Nasır tarafından kesin olarak reddedildiğinde Arap Dünyası da Bağdat Paktı ve Nasır'ın destekçileri olarak ikiye ayrılmıştır. IMF ve Dünya Bankası'ndan (DB) Asvan Barajı'nın finanse edilmesi konusunda ret cevabı alan Nasır daha da öfkelenmiş ve 26 Temmuz 1956 tarihinde Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini tüm dünyaya duyurmuştur.

Nasır'ın son hamlesi Batılı güçlerin sabrını taşırmıştı. İngiltere, Fransa ve İsrail bir araya gelip Mısır'a müdahale planı hazırlamışlardır. İsrail ise sınırlarını genişletmek ve kendisine düşman gördüğü Arap liderlerini yok etme arzusuyla savaşa dahil olmuştur (Pappe, 2005, s. 226). İsrail'in bu savaşa katılmasını meşru hale getiren ise yine Nasır olmuştur. İsrail'in sınırlarındaki Eilat limanına tek erişim yolu olan Tiran Boğazı'nı kapatmış böylece İsrail yayılcı politikaları için kendisine bahane bulmuştur (Pappe, 2005, s. 2005).

Süveyş Krizi, 29 Ekim 1956 tarihinde, İsrail'in Sina yarımadasını işgali ile Mısır'a savaş açması ile başlamıştır. İngiltere ve Fransa kendileri için vazgeçilmez bir geçiş güzergâhı olan Süveyş Kanalı'na 10 milden daha fazla yaklaşmaları konusunda hem İsrail'i hem Mısır'ı uyarmış ve askeri birliklerini yerleştirmiştir. Orta Doğu'nun İkinci Dünya Savaşı sonrası etkin gücü haline gelen ABD ise çıkarları doğrultusunda İngiltere ve Fransa'nın karşısında Mısır'ın ise yanında olmuştur. Diğer taraftan SSCB ise Mısır'a sunduğu destek ile Orta Doğu'daki prestijini yükseltmiştir (History, 2018).

Süveyş krizi sonucunda kazanan taraf ise tartışmasız İsrail olmuştur. Tiran Boğazı'nın açılması ile deniz ticareti serbestliği elde etmiş bunun yanı sıra Orta Doğu'daki en büyük düşmanını yenilgiye uğratmıştır. Mısır ise saha da kaybetse de Orta Doğu'daki yükselen prestijiyile kaybeden değil kazanan olmuştur. Ancak SSCB Mısır'ın askeri yenilgisi ile Orta Doğu'daki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Diğer taraftan, İngiltere ABD olmadan girdiği son askeri girişimle Orta Doğu'daki etki alanını kaybettiğini ortaya koymuştur. Hem İngiltere hem Fransa bu kriz sebebiyle ABD ile çatışma noktasına gelse de İngiltere ile ABD'nin ilişkileri kalıcı düzeyde etkilenmemiştir. Ancak Süveyş Krizi, ABD-Fransa ilişkilerini ciddi düzeyde sarsmıştır. Aslında hem İsrail hem de İngiltere ve Fransa Orta Doğu'daki çıkarlarından en az kayıpla kurtulacakları planın peşinde olmuştur ancak bu yolda en kazançlı taraf

İsrail'dir. Fransa ve İngiltere, bölgedeki çıkarlarını koruma arzusu dışında dünya güçleri olarak Orta Doğu'daki statülerini devam ettirebilme adına Filistin-İsrail çatışmasının tam da ortasında yer almışlardır. İngiltere ve Fransa'nın Amerika ile yaşadığı bu çekişmenin benzeri Irak ve Mısır arasında yaşanmış, her iki cephe de birbirleri arasındaki bu rekabeti kendi çıkarları için kullanma çabasında olmuştur. Ancak Kore Savaşı sırasında Mısır'ın ABD'ye karşı tam bir tarafsızlık politikası sergilemiş olması Orta Doğu'da alışılmış Batı destekli ülke geleneğini yıkmıştır.

Nasır'ın Süveyş kanalını millileştirme çabasını değerlendirirken Batı emperyalizmini yok etme arzusu göz ardı edilmemelidir. Nasır'ın Orta Doğu'da prestijinin bu denli artmasına neden olan ise muhtemelen Orta Doğu'da ki tüm emperyalist güçlere birden meydan okumasıdır. En önemlisi Filistin-İsrail sorununun artık bölgeyi aştığı tüm dünya tarafından görülmüştür (Aras, 1995, s. 24). Ancak Nasır'ın meydan okuması karşılıksız kalmamış, İngiltere ve Fransa ivedilikle dengeleri kendi lehlerine çevirme adına geri durmamıştır. Netice itibariyle ise Süveyş krizi Nasır için beklenmedik zaferler kazandırmıştır. Nasır, askeri olarak yaşadığı mağlubiyetin yanında Arap Dünyasının güçlü bir lideri olarak çıkmıştır (Armaoğlu, 2017, s. 171).

Diğer taraftan Orta Doğu bölgesinde artan ABD etkisi özellikle 1957 yılında başkan Dwight Eisenhower tarafından yayınlanan doktrinle fark edilir hale gelmiştir. Soğuk savaş döneminde ise bu etki ABD lehine olmuştur. Süveyş Krizi ile bölgede nüfuz oluşturma arzusunda olan SSCB'ye karşı ABD'nin elini güçlendirmiştir. Ancak ABD için bu yeterli olmamıştır. ABD Orta Doğu politikasında artık bir değişikliğe gitme kararı almıştır. Bu politika değişikliğindeki temel neden ise Batı dünyasının Orta Doğu'da yıkılan prestijinin yerini doldurmaya çalışan Rusya'dır. Rusya'nın etki alanını geliştirme çabası Amerika'yı Orta Doğu'ya çekmiştir. Kısacası Eisenhower Doktrini Amerika'nın, Orta Doğu'da oluşan boşluğu doldurma çabasından ibaret olmuştur (Armaoğlu,2017, s.203). İki kutuplu Soğuk Savaş sürecinde ABD ve SSCB arasındaki bu güç savaşından ise en çok Orta Doğu ülkeleri zarar görmüştür. Bu savaştan en karlı çıkan ise İsrail olmuştur. ABD'nin politika değişikliği kararı doğrultusunda, Orta Doğu'da Sovyet yayılcılığını durdurma adına Başkan Eisenhower, ekonomik sıkıntılar yaşayan ülkelere yardımcı olma ve komünizm tehdidine karşı bu ülkeleri bilinçlendirmenin yanı sıra komünizme karşı mücadelelerinde destek vermeleri

gerektiğini duyurdu (Armaoğlu, 2017, s.203). ABD, Orta Doğu'daki amacını komünizme karşı bu ülkelerin güvenliğini sağlamak olarak ifade etmiştir.

Eisenhower Doktrini çoğunlukta desteklenmiş olsa da en büyük tepki Rusya'dan gelmiştir. Nitekim Rusya, Eisenhower Doktrinini ABD'nin bölgedeki sömürgeciliği olarak yorumlamaktadır. Hatta Rusya, ABD müdahalesinin bölgeyi çok daha istikrarsız bir hale getireceğini iddia etmiştir. Ancak Rusya'nın Eisenhower Doktrini ile gördüğü tehlike Orta Doğu ülkelerine yönelik değildir. Rusya'nın tehlike olarak ifade ettiği durumun temelinde ABD'yi sıcak denizlere ulaşma gayesinin önünde en büyük engel olarak görmesi olmuştur.

2.3. Filistin'deki Önemli Direniş Örgütleri

2.3.1. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)

Filistin-İsrail sorununun başından itibaren Yahudilere karşı Filistin direnişi her zaman söz konusu olmuştur. Ancak bu direnişin daha örgütlü hale gelmesi FKÖ'nün kuruluşu ile gerçekleşmiştir. İngiliz mandası altındayken Filistin'in sahip olduğu topraklarla tam bağımsızlığını amaçlayan grup 1964 yılında Nasır önceliğinde kurulmuştur. Merkezinin Kahire olması ve örgütün başına Arap hükümetlerinin güven duyduğu Ahmet Şukeyri'nin getirilmesi örgütün Arap Birliği kontrolünde olduğunu göstermiştir (Cleveland, 2008, 397).

FKÖ'nün Nasır önceliğinde kurulmasına rağmen örgüt fikrinin ve ilk girişimin Filistinli mültecilere ait olması örgütün esas olarak mülteci yapılanması olduğunu gösterir. Ancak Arap devletlerinin oluşturduğu kadronun mülteci deneyimlerinden yoksun olduğu söylenebilir (Cleveland, 2008, s. 223). Bu bakımdan Filistin davasını prestij ve liderlik meselesi haline getiren Arap ülkelerinin FKÖ ile ne denli samimi bir amaç taşıdığı tartışmalıdır. Dahası Nasır'ın 1964 Arap Kongresinde Filistin sorununu

“acil olmayan” bir sorun olarak değerlendirmesi FKÖ’ye karşı Filistinlilerin kuşkularını artırmıştır (Öner, 2012, s. 102).

Özellikle Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (El-Fetih) ile FKÖ arasındaki rekabet amacın Filistin sorununa çözüm bulmak değil sorunun kimin kontrolünde olacağını belirlemek olduğu açıktır. Örgüte karşı duyulan tüm kuşkulara rağmen İsrail işgali altındaki Filistin halkı için mücadelenin sürmesi Filistin halkı için umutların yok olmaması için önemli olmuştur. FKÖ’nün bu konuda silahlı mücadeleyi savunması ise aynı dönemde Filistin davasını sahiplenen Müslüman Kardeşler gibi örgütlerle ayrışmasına neden olmuştur (Atacan, 2004, s. 144).

Daha sonra FKÖ’nün bir şemsiye örgüt haline gelmesi ile hem Yaser Arafat hem FKÖ bölgede etkinliğini artıracaktır. Bunun dışında, Filistin’deki tüm direniş örgütlerini bu şemsiye altında toplanacaktır. Bu örgütler; El-Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin’in Kurtuluşu için Demokratik Cephe, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi-Genel Komutanlık, Halk Kurtuluş Savaşı Öncüleri (Saika), Halk Mücadele Cephesi ve Filistin Komünist Partisidir (Öner, 2012, s.103).

2.3.2. El-Fetih (Filistin Kurtuluş Hareketi)

El-Fetih örgütünün kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 1950lerde Kuveyt’te çalışan üniversite mezunu genç bir Filistinliler grubu tarafından kurulduğu düşünülür (Cleveland, 2008, s.397). Başlangıçlarda örgüt içinde gerilla hareketleri ile bilinen örgüt, 1965lerde ismini duyurmaya başlamıştır. Örgüt içinde en dikkat çekici noktalardan biri örgüt üyeleri arasında fikir ayrılığı olsa da Filistin’in bağımsızlığı konusundaki ortak kanaat grup üyelerini bir arada tutmaktadır (Öner, 2012, s. 104). Her ne kadar küçük çaplı faaliyetlerde bulunsalar da El-Fetih en dikkat çekici gruplardandır. 1968 yılında gerçekleştirdikleri Karameh operasyonu ile Filistinliler için önemli bir kilometre taşı haline geldiler (Palestinian Revolution). Savundukları görüş ise “Özgür Filistin”dir. Bu dönemde Filistinliler arasında destek bulan görüşlerden etkilenmeden ortaya çıktığı için Halk arasında belli bir düşünceye hizmet etmeyen yalnızca Özgür

Filistin davası için operasyon düzenleyen bir grup olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır. Filistin davasının Arapların kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasına karşı çıkmaktadırlar. “Filistinlilik düşüncesi” çevresinde hareket eden grup Pan-Arabizm görüşüne de karşı çıkmaktadır (Arı, 2005, s.333).

1969 yılında Nasır’ın desteği ile Arafat FKÖ’nün başına getirilmiştir (Armaoğlu, 2017, s.223). Bu gelişmeler El-Fetih’in faaliyetlerinin hız kazanmasını sağlamıştır. El-Fetih İsrail’e karşı büyük sabotajlar düzenlemiştir. Diğer taraftan, İsrail’in ele geçirdiği Filistin topraklarını silahlı mücadele ile geri almayı savunan FKÖ/El-Fetih İsrail var olma hakkının tanınmış olması gerekçesiyle BM’nin 42 sayılı kararını da kabul etmemektedir (Cleveland, 2008, s.398). Ancak FKÖ’nün İsrail konusundaki kesin tutumu İsrail’in gücünü kıramayacağını anladığında değişmeye başlamıştır. FKÖ önce tüm Filistin yerine Filistin’in bazı kısımlarının geri alınmasını amaçlarken 42 sayılı BM kararını da kabul etmiştir. El-Fetih düzenlediği operasyonlar ile İsrail’e ağır kayıplar verdirmiştir. Örgütün gerçekleştirdiği operasyonlar ile çok sayıda destekçi kazanmıştır

2.3.3. Filistin Kurtuluş Halk Cephesi (FKHC)

Bu örgütün savunduğu temel görüş “ Kapitalizm ve Batı Karşıtlığı”dır. Bu örgütün diğerlerinden farkı İsrail’i veya işbirlikçilerini cezalandırma ile sınırlı kalmayıp İsrail’in tamamen yok edilmesini amaçlamalarıdır. Silahlı saldırı onlar için tek bir çözüm yolu olmayıp örgütlü bir hareketi öncül görmektedirler. Özellikle 1968 sonrasında uçak kaçırma olayları ile öne çıkmış, Filistin meselesini tüm dünyaya duyurmuştur (Öner, 2012, s. 105). FKHC’nin faaliyetlerinin arasında öne çıkan kaçırdığı 4 uçağı Ürdün topraklarına indirmesi olmuştur (Cleveland, 2008, s.401). FKHC bu olayla Ürdün’ü ciddi bir uluslararası krize sürükleyecekken hükümetten bağımsızlığını açıklaması ile Ürdün rahat bir nefes almıştır. Bu grubun Siyonizm oluşumuna daha geniş açıdan baktığını ve İsrail’i Filistin işgalcisi olarak görürken, Yahudilerin bu kadar güçlenmesine destek sağlayan emperyalist güçlere karşı mücadeleyi de savunmuştur. Bu savunmada kendilerine karşı öz eleştiri yapabilen bir grup olduğu da söylenebilir. Bakış açısı Marksist-Leninist olan örgüt Arafat’ın FKÖ’sünden farklı bir yol izlemiştir

2.3.4. Hamas (Filistin İslami Direniş Hareketi)

İntifadaya dini boyut kazandıran Filistin direniş hareketidir. Şeyh Ahmed Yasin tarafından ilk İntifadanın başladığı 1987 yılında kurulmuştur. Hamas kısa vadede İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarından çıkarılması ve uzun vadede ise bu topraklarda bir Filistin devletinin kurulmasını amaçlamıştır (Sabah, 2004). Bu hareketin bilinmesi açısından "Siyonist Şoför Hareketi" oldukça önemlidir. 6 Filistinlinin öldüğü 2 Filistinlinin yaralandığı bu olayla Filistin halkı ayaklanmıştır. Bu sırada, Şeyh Ahmet Yasin bu örgütü ilan etmiştir. Bu örgütün temelinde ise Müslüman Kardeşler hareketi (İhvan) vardır. Bu bakımdan direnişin dini boyut kazanmasını daha anlamlı kılmaktadır. Arap Milliyetçiliğinin halk arasında ektiği özgürlük tohumlarının giderek etki kaybetmesi ile yeni bir ideoloji arayışı aslında Hamas içinde zemini hazırlamıştır. Şeyh Ahmet Yasin böyle bir zamanda İslami kadroları bir araya getirerek silahlı direniş başlatmıştır (Aljazeera, 2014). Bu örgüt destekçilerinin daha çok cami cemaatinden oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan, duvarlara yazılan "Mübarek İntifada", "Mescitler Devrimi", "İnanç Savaşı" ve "İlahi Kader" sloganları bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak İsrail bu konuda Hamas'ı kontrol etmeye çalışmış, birçok liderini tutuklamıştır. İzzettin Kassam Tugayları Hamasın silahlı kanadı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Hamas okul ve hastane inşaatı gibi çalışmalarla da kendini göstermiştir. 2000 yılında ortaya çıkan ikinci intifada ile Hamas etkinliğini artırmış ve liderleri İsrail'in hedefi haline gelmiştir. 2005 yılına geldiğimizde seçimleri katıldığında artık siyasi bir boyut kazanmıştır. Böylece İzzettin Kassam Tugayları İsrail'e karşı operasyonlarını durdurmuştur.

2.4. 1967 Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı)

1967 Arap-İsrail Savaşı başta tüm Orta Doğu ülkeleri, İsrail, ABD ve Rusya için oldukça önemli olup tüm dengeleri etkileyen bir savaş olmuştur. Savaşın nedenlerine bakıldığında öncelikli olarak İsrail, Suriye ve Ürdün sınırlarındaki su paylaşımından da bahsedilebilir. 1949 Ateşkesi ile Suriye topraklarında kalan Celile Gölü ve Ürdün nehri İsrail ile gerginliği artırmıştır. 1964 Arap Zirvesi ile Suriye, Ürdün

ve Lübnan bir adım ileri gitmiş ve nehrin sularını kendi topraklarına çevirme kararı almıştır.

1956 Süveyş Krizi sonrası hem İsrail hem de Arap ülkeleri silahlanma yarışını hızlandırmış, Rusya ve ABD ise Orta Doğu'daki nüfuz alanlarını genişletme adına arka planda birbirlerine karşı rekabet etmişlerdir. 1967 savaşına kadar geçen sürede İsrail ve Arap ülkeleri arasındaki çatışmalar hız kesmeden sürmüştür. Arap ülkeleri arasında ise bir takım uzlaşma girişimleri olsa da tam bir birliktelik sağlanamamıştır. 1964 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü kurulmuştur. Nasır ise bu konuda ciddi çaba göstermiştir (Arı, 2017, Cilt I, s.260). Bu çabasının gerekçesi ise Filistin sorununun çözümü için daha organize şekilde hareket edilebilmesi olmuştur. Bununla birlikte Arap liderliğine oynayan Nasır'ın destekçi arayışı ve denetim mekanizmasını elinde bulundurma arzusunun da etkili olduğu söylenmelidir. Suriye'de 1966 yılında Baas partisinin iktidara gelmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.43). Nasır'ın Orta Doğu'da liderlik savaşında karşısına çıkan en önemli rakip Baas partisi olmuş, Orta Doğu genel itibariyle Baasçılar ve Nasırcılar olarak ikiye bölünmüştür. Ancak diğer taraftan Yahudi düşmanlığı ve emperyalist güçlere karşı mücadele konusunda benzer politikalar izleyen Suriye ve Mısır arasında göreceli bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. Bunun dışında, Nasır'ın FKÖ'ye verdiği destek Mısır ile Ürdün ve Suudi Arabistan'ın arasını açmıştır. Nasır'ın FKÖ desteğinin arkasında yatan ise el Fetih'e karşı duyduğu düşmanlık olduğu söylenebilir (Armaoğlu, 2017, s.222). Dahası, ciddi bir kuşku ve güvensizlik ortamı oluşmuştur. Orta Doğu'daki bu bölünme ise Nasır'ın birleşme çabalarını imkansız kılmıştır.

1967 yılında İsrail'in Mısır'a saldırması Nasır'ın da sonunu getirmiştir (Cleveland, 2008, s.381). İsrail ansızın Mısır'a saldırmış ve amaçladığı gibi Mısır'ı hazırlıksız yakalamıştır. Mısır'ın hava gücü henüz yerdeyken İsrail uçakları tarafından vurulmuştur (Arı, 2017, s.264). Saldırının beklenmedik bir zamanda gerçekleşmesi Mısır'a ağır kayıplar verdimiş, Mısır'ın geri çekilmesine neden olmuştur. Saldırının ne Orta Doğu ülkeleri ne de Nasır tarafından zamanında öğrenilmemiş olması nedeniyle verilen kayıplar artmış, hem Nasır hem de Mısır yalnız kalmıştır. İsrail'in bu saldırıdaki gerekçesi ise Mısır'ın Tiran Boğazını kapatması nedeniyle BM'nin 51. Maddesi gereğince meşru müdafaa hakkını kullandığını açıklamıştır (Balpınar, 2011, s. 101)

İsrail 9 Haziran tarihinde Sina, Batı Şeria ve Golan Tepelerini ele geçirmiştir. İsrail hız kesmeden 7 ve 8 Haziran tarihlerinde sırasıyla Tiran Boğazı ve Sina Yarımadasının denetimini ele geçirmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 265). İsrail bu galibiyeti tipik bir yıldırım harekatı sonucunda, yüksek motivasyonlu ve profesyonel askerlerin olduğu İsrail ordusu tarafından ve elbette Batı'nın sağladığı donanımlı silahlarla elde etmiştir (Pappe, 2005, s.263). Bu hezimet karşısında daha fazla dayanamayan Orta Doğu ülkeleri ise ateşkes istemek zorunda kalmıştır. Ancak İsrail hezimetini kabul eden ve ateşkes arayışına giren Araplardan istediklerini tam olarak almadan ateşkesi yavaşlamıştır. Diğer taraftan Mısır hem BM'nin 242 sayılı kararını hem de Rogers Planı'nı kabul ederek İsrail ile bir barış arayışında olduğunu göstermiştir (Cleveland, 2008, s.382).

Arap-İsrail sorununun çözümü 6 gün savaşları sonunda daha zor hale gelmiştir (Arı, 2017, s. 266). İsrail Arap güçlerinin %80'ini etkisiz hale getirmiş, topraklarını ise ciddi düzeyde artırmıştır. İsrail izlediği saldırgan politikalarının meyvelerini aldığı söylenebilir.

Diğer taraftan, İsrail amacının kendisine karşı gösterilen Filistin direnişinin kaldırılması ve diğer Arap devletlerinden aldığı topraklarla sınırlarının genişletilmesi olarak ifade etmiştir (Öner, 2012, s.109). Ancak General Ezer Weizmann yaptığı açıklamada "*Ortadan kaldırmamız gibi herhangi bir tehlike hiçbir zaman söz konusu olmamıştır*" demiştir (Garaudy, 2019, s.163). Weizman'ın açıklaması ise İsrail'in Filistin topraklarında izlediği dış politikanın ne denli samimi olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Nasır'ın 9 Haziran tarihinde istifasını açıklaması ile Orta Doğu'da bir devir kapanmış ve dengeler ciddi düzeyde değişmiştir. Savaşın ardından Orta Doğu ülkeleri, 10-17 Temmuz 1967 tarihlerinde Kahire Zirvesi'ni ve 29 Ağustos-3 Eylül tarihlerinde Hartum zirvelerini gerçekleştirmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.44). Bu zirvelerin haricinde, BM Güvenlik Konseyi 22 Kasım 1967'de 242 sayılı kararı açıklanmıştır (Öner, 2012, s.115). Bu anlaşma doğrultusunda İsrail'in şartsız ve koşulsuz bir şekilde Filistin topraklarından çekilmesini sağlamak olsa da bu amaç gerçekleştirilememiştir.

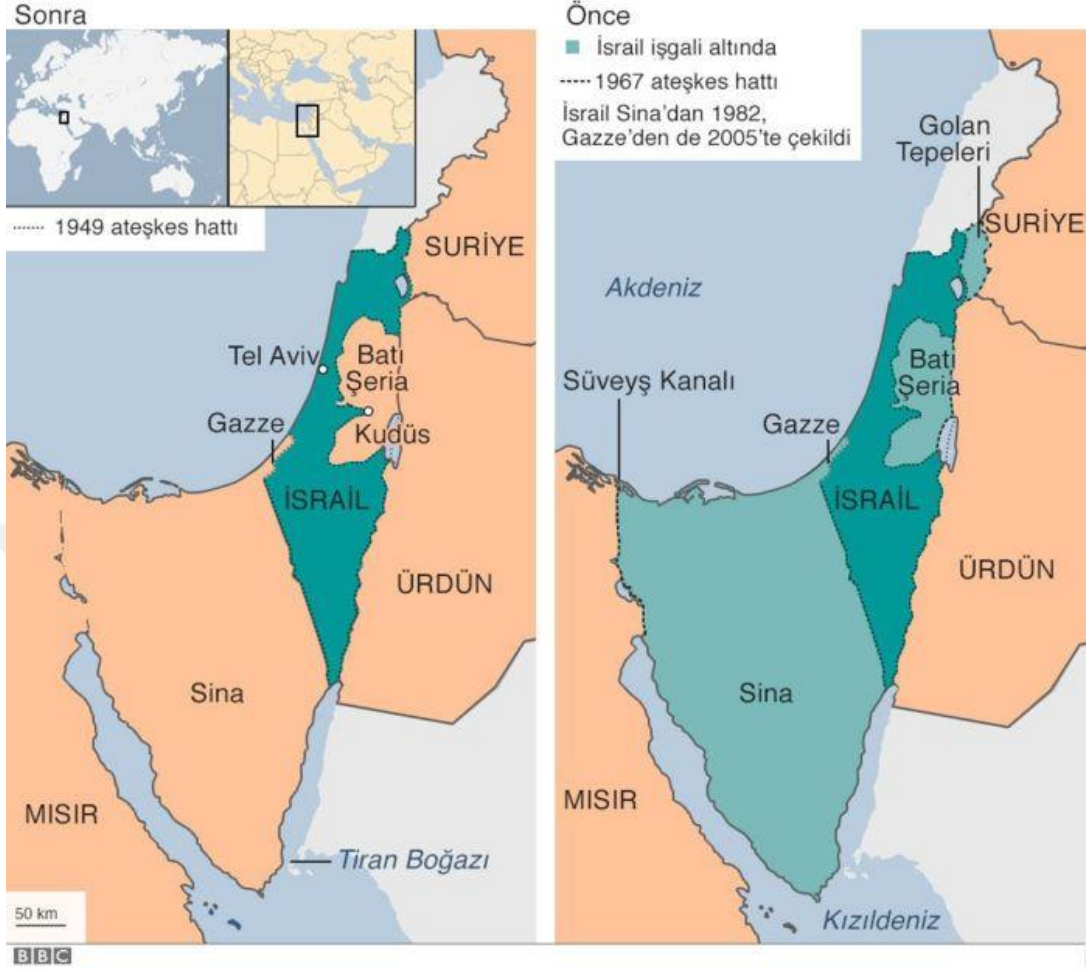
Artık Ortadoğu'da var olma mücadelesinin ötesinde çok daha güçlü bir ülke İsrail vardır. İsrail'in bölgede önemli bir güç haline gelmesi, dış aktörlerin bölgedeki varlığını da aynı düzeyde artırmış olduğu söylenebilir. Nitekim, savaş sırasında İsrail'in Arap ülkelerine oranla çok daha yüksek teknolojiye sahip silahlarla savaşması Batı tarafından ne ölçüde desteklendiğini göstermektedir (Pappe, 2007, s. 263).

6 gün süren savaşta Gazze, Batı Şeria, Kudüs ve Filistin'in tamamı İsrail'in eline geçmesinin yanı sıra Suriye'ye ait Golan Tepeleri ve Mısır'a ait Sina Yarımadası da İsrail tarafından işgal edilmiştir (Özfatura, 1991, s. 428). Toprak kaybetmekle kalmayıp ciddi anlamda prestijini kaybeden Nasır ise 1967 savaşından en çok zarar görenler arasındadır. Orta Doğu'nun İsrail'in Orta Doğu'dan atılması yönünde en umut verici lideri artık yenilgiyi ve dahası Orta Doğu'da İsrail gerçeğini kabul etmek zorunda kalmıştır (Cleveland, 2008, s.381).

Sonuçları itibariyle bu savaş İsrail'in Orta Doğu'daki varlığını bölge ülkelerine kabullendirmesini ve gittikçe güçlenmesini sağlamıştır. Savaşın destek kuvvetleri SSCB ve ABD ise savaş sonunda müttefiklerini daha net biçimde belirlemiştir. SSCB net bir politika izlemek yerine İsrail'i bir taraftan eleştirirken diğer taraftan devlet olarak var olma hakkını desteklemiştir (Öner, 2012, s. 117). ABD'nin tutumu ise çıkarlarını her cephede koruma yönünde olduğu söylenebilir. Nitekim, ABD barışçıl söylemleri ile uluslararası arenada belirmiş saygı ve yaşama hakkından söz etmiştir (Arı, 2017, Cilt 1, s.273). Aynı doğrultuda; 22 Kasım 1967 tarihinde yayınlamış olduğu Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını oy birliği ile kabul etmiştir.

Diğer taraftan Filistinli mülteci sorunu yeniden gündeme gelmiştir. UNRWA politikalarında değişikliğe gitmiş ancak bu değişiklikler mülteciler için hiçbir yarar sağlamamıştır (Pappe, 2005, s. 265). Bir yandan mülteci sayısı artarken mültecilerin şartları daha kötü bir hal almıştır. Mülteciler UNRWA tarafından sağlanan kısıtlı yardımlarla yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir. Filistin ekseninde yaşanan her gelişme daha fazla Filistinli mülteci ve daha fazla İsrail toprağını doğurmuştur.

6 Gön Savaşı öncesi ve sonrası



Şekil 2: 6 Gön Savaşı Öncesi ve Sonrası

Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44128837>, 2018

2.5. 1973 Arap-İsrail (Yom Kippur) Savaşı

1973 Savaşı, hem Arap devletleri hem de İsrail için önceki deneyimlerinden oldukça farklı olmuştur. Savaşın Yahudiler için kutsal kabul edilen “Yom Kippur” gününde ve Müslümanlar için mübarek Ramazan ayında gerçekleşmesi nedeniyle “Yom Kippur Savaşı” veya “Ramazan Savaşı” olarak da adlandırılmaktadır. 1967 savaşı sonrasında Orta Doğu ülkeleri İsrail işgalini kabullenmemiş, işgal edilen toprakları

yeniden kazanmak için SSCB'nin de desteği ile gizli ve büyük bir hazırlık içine girmişlerdir.

6 Ekim 1973 tarihinde bir cepheden Suriye ve Sina cephesinden Mısır olmak üzere İsrail'e karşı iki saldırı başlatılmıştır. Bu saldırı İsrail ordusu ve halkı için tam bir şok etkisinde olmuştur. Suriye cephesinde savaşıyan Mısır savaşın başlangıcı itibariyle kazanan duruma geçmiştir. Mısır İsrail'in işgal ettiği toprakların bir kısmının geri alınmasını kendi prestiji için yeterli görmüştür. Esas amacı İsrail'i barışa zorlamak olmuştur. Diğer taraftan Suriye, kaybettiği toprakların tamamını geri almak istemiş, bu amacına da ulaşmıştır (Arı, 2017, s. 286).

Yom Kippur Savaşı öncesinde Mısır oldukça dikkatli ve planlı şekilde ilerlemiştir. Savaş öncesinde 1967'den 1970'e kadar Mısır ile İsrail arasında "Yıpratma Savaşı" yaşanmıştır. Süveyş Kanalı üzerinde yaşanan küçük çaplı çatışmalar hem Rusya'nın bölgeye olan ilgisini korumuş hem de İsrail'in düşmanına karşı rahat bir tavır almasını sağlamıştır. Yıpratma savaşı sonrası Mısır lideri Sedat ve Suriye devlet başkanı Hafız el-Esat tarafından önceden gizli bir şekilde tasarlanmıştır. Bu sayede İsrail'in 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan çekilmesi konusunda yapılan barış müzakerelerini kolaylaştırmıştır (Pappe, 2005, s.294). Bu saldırının sürpriz olması yalnızca Mısır'ın yapmış olduğu hazırlıktan değil hem İsrail hem de Amerika'nın bu saldırıyı beklememesinden kaynaklanmıştır. Öyle ki İsrail saldırıdan ancak iki saat sonra savaşın başlamış olduğunu anlayabilmiştir. 1973 Savaşı, 1956 ve 1967 savaşlarından oldukça farklı bir nitelik kazanmıştır. Nitekim İsrail ordusunun yenilmezlik rüyasının yıkılışı ile savaş özellikle Ortadoğu ülkeleri için daha da ayrıcalıklı hale gelmiştir (Pappe, 2007, s.295).

Savaş, bir yandan Mısır'ın Süveyş Kanalı'na diğer taraftan Suriye'nin Golan Tepelerinde bulunan İsrail kuvvetlerine ansızın saldırması ile başlatılmıştır. Mısır kuvvetleri şaşırtıcı şekilde İsrail mevzilerini ele geçirmiş, bu durum SSCB için bile beklenmedik bir durum olmuştur. Mısır için ise İsrail karşısındaki 25 yıllık yenilgiden sonra gelen galibiyet anlamına gelmektedir. Ancak Mısır orduları işgal altındaki Mısır topraklarının alınması ile ilerlemeyi durdurmuştur. Savaşın başında Mısır'a yenik düşen İsrail kuvvetleri tüm gücüyle Suriye'ye saldırmıştır (Süer, Atmaca, 2006, s.47). İsrail

güçleri karşısında tek başına mücadele eden Suriye İsrail'e yenik düşmüştür. Sedat'ın zamanında Suriye'yi destekleyecek bir hamle yapmaması ise İsrail'in Suriye'ye karşı zafer kazanmasını kolaylaştırmıştır.

Savaşın sonuçları itibariyle, Filistin'in işgali ve İsrail devletinin kurulması ile başlayan Filistin sorunu Orta Doğu ülkelerine yayılmıştır. Savaşı başlatan Mısır ve yanındaki Suriye'ye tüm Arap ülkelerinden destek gelmiştir. Bu destek Suriye ve Mısır'ın yanında savaşa aktif katılım olarak da kendisini göstermiştir. Ancak Libya Suriye ve Mısır'ın askeri planlarını uygun bulmaması nedeniyle savaşa yalnızca para desteği sunacağını bildirmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 318). Bu destek Arap dünyasında derin ayrılıklarında göstergesi olmuştur. Ayrıca, 1973 savaşının FKÖ'nin tanınmasında büyük rol oynadığı söylenebilir (Aras, 1997, s.28).

Diğer taraftan Orta Doğu'daki güç dengelerinin de bu savaştan önemli ölçüde etkilendiği söylenebilir. Nitekim Amerika bu savaşta tutum değişikliğine gitmiş, silah ambargosu uygulamamıştır. Bunun yerine elindeki silahları kullanarak hem İsrail'i hem Mısır'ı elinde tutmuştur. Hatta Henry Kissinger: "*Araplar, 1967'de kırılan gururlarını tamir etmek için bu savaşta belirli bir başarı elde etmeliler*" ifadesi her iki tarafa da yardım etme konusunda mesafeli yaklaştığını göstermektedir (Armaoğlu, 2017, s.319). Ancak ABD'nin ikircikli politikası Mısır karşısında İsrail'in kaybeden taraf olması ile İsrail tarafına kaymış, İsrail'e büyük silah sevkiyatı sağlamıştır. Yapılan silah sevkiyatının esas amacı ise İsrail'in yenilen taraf olmasını engellemek olmuştur denilebilir. ABD Sovyetler Birliği'ni Orta Doğu'dan uzaklaştırmak için çaba sarf etmiştir (Öner, 2012, s.121).

Amerika'nın İsrail'e silah sevkiyatı SSCB etkisini bölgede kırmak olsa da bölgedeki denge politikasını adeta alt üst etmiştir. Amerika'nın İsrail'e silah sevkiyatı Arapların tepkisine neden olmuş ve bu tepki petrol üretimlerini %5 oranında azaltmalarına neden olmuştur (Cleveland, 2008, s.419). Ancak petrol tüketiminin yalnızca %15'ini Orta Doğu ülkelerinden karşılayan ABD'yi petrol ihtiyacının %80'ini karşılayan Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça az etkilediğini söyleyebilir. Diğer taraftan ABD ateşkes için hızla SSCB ile işbirliği girişimlerine başlamıştır. Başlangıçta bu işbirliğine soğuk bakan SSCB sonrasında aniden anlaşma masasına oturmuş;

müzakereler sonucunda 22 Ekim 1973 tarihinde ateşkes yürürlüğe girmiştir (Armaoğlu, 2017, s.321).

Bu savaşın sonuçlarına bakıldığında Arapların kaybı İsrail'in kaybının iki katından fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca İsrail'in işgal ettiği topraklardan adım adım çekilmesi ile Camp David Anlaşması'na uzanacak bir yakınlaşma başlamıştır.

Savaş sonrasında Mısır ve İsrail ikilisi arasında bu yakınlaşmaları pekiştirecek bazı anlaşmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki; 11 Kasım 1973 tarihinde İsrail ve Mısır arasında gerçekleştirilmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.49). Bu Anlaşmanın gerçekleşmesi adına ABD Dış İşleri Bakanı oldukça önemli düzeyde çaba göstermiş olup çabaları Mısır ve İsrail arasında anlaşmanın imzalanması ile sonuç vermiştir. Mısır'ın isteği her ne kadar Sina Yarımadasının verilmesi ile sınırlı kalmamış olsa da İsrail'in işgal ettiği diğer Orta Doğu topraklarının da Mısır'a verilmesini istemiştir. Sonuç itibariyle ise İsrail bu anlaşma ile Sina'nın büyük bir kısmını boşaltmıştır. Bu durum ise Kissenger'in ikili arasında barışın sağlanmasında İsrail'i elindekilerden vazgeçirebildiğinin göstergesidir.

İkinci olarak ise Suriye ve İsrail arasında benzer bir uzlaşmanın sağlanması yönündeki anlaşma olmuştur. Ancak, İsrail kadar Suriye Lideri Hafız Esad da bu uzlaşma teklifine sıcak bakmıştır. İsrail tarafından ele geçirilen Golan Tepeleri uzun süre müzakere edilmiş ve İsrail yine ele geçirdiği toprakların bir kısmından feragat etmiştir. Nihayetinde 5 ay süren görüşmeler sonunda 31 Mayıs 1974 tarihinde Suriye ve İsrail arasında "Geri Çekilme Anlaşması" imzalanmıştır (Süer, Atmaca, 2006, s.50).

1973 Savaşı sonrasında Filistin-İsrail sorunu açısından oldukça önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. Kissinger'in ise bu konudaki etkisi göz ardı edilmeyecek kadar önemlidir. Diğer taraftan ABD Orta Doğu'da gittikçe daha önemli bir aktör haline gelirken bölgeye sağladığı ekonomik desteği de artırmıştır. ABD'nin sağladığı ekonomik yardımdan en çok faydalanan ülkenin İsrail olması ise İsrail'in artık ABD'nin bölgede baş müttefiki olduğunu kanıtlamıştır. Theodor Herzl'in henüz bir İsrail devleti yokken yaptığı konuşmada " Biz orada Avrupa için Asya'ya karşı siperin bir parçası, barbarlığa karşı medeniyetin ileri bir karakolu oluruz" ifadelerini kullanmıştır (Garaudy, 2019, s.77). Diğer taraftan ABD'nin İsrail'e sağladığı destek 1.5

milyar dolar olup İsrail savunma harcamasının %42'sine karşılık gelmektedir (Cleveland, 2008, s.419).

İsrail, tek tek Orta Doğu ülkeleri ile barış anlaşmaları imzalarken siyasi varlığını ve sınırlarını onlara kabul ettirmiş ve meşruluk kazanmaya başlamıştır. Orta Doğu ülkeleri ise kaybettikleri toprakları almaları ile hedeflerine kısmen ulaştıkları için uzlaşma fikrini kabul etmişlerdir. Ancak İsrail FKÖ'yü terör örgütü olarak kabul etmiştir (Jewishvirtuallibrary). Kissinger ise bu durumu dikkate aldığından FKÖ'yü saf dışı bırakarak Kral Hüseyin'i taraf olarak kabul etmiştir. Ancak bu noktada hiçte beklemediği şekilde Arap Dünyası Rabat'ta düzenlenen 7. Arap Zirvesi'nde bir araya gelmiş ve FKÖ'yü Filistin'in tek meşru savunucusu olarak ilan etmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 311). Böylece Kissinger'in Orta Doğu'daki planları bu kez işlememiştir. Araplar ise uzlaşma planlarını çıkmaza sokacak yeni bir plan ile karşılıklarına gelmiştir. Sonrasında ise FKÖ, BM Genel Kurulu'nda Filistin Meselesine yönelik olarak gerçekleştirilecek toplantıya çağrılmış ve toplantı sonunda FKÖ'ye BM'nin bütün toplantılarında gözlemci statüsü verilmiştir (Süer, Atmaca, s. 48). Bu gelişmeler Arap liderlerin iktidarlarını sağlamlaştırırken ABD'nin Arap ülkelerindeki yerini de güçlendirmiştir.

2.6. 1979 Camp David Anlaşması

1973 yılında Mısır ve Suriye'nin gerçekleştirdiği ani saldırı karşısında İsrail'in bir mağlubiyet yaşamamış olması tüm bölge ülkelerini İsrail'in gücüne inandırmıştır. Mısır'ın Sovyetlerle ilişkilerinde yaşanan soğukluk ise 1972'de başlamış olsa da Yom Kippur Savaşı ile ortaya çıkmıştır (Arı, 2017, s.295). Mısır ile ilişkilerinde yaşanan soğukluk Mısır'ı ABD'ye yaklaştırmış, hem Mısır hem Suriye kaybettikleri toprakları savaşıarak alamayacaklarını anlamışlardır. Mısır ise bu konuda çözümün diplomatik yollarla elde edilebileceğini düşünerek İsrail ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmek istemiştir. Bu amaçla 1974 ve 1975 tarihlerinde İsrail ile yapılan anlaşmaların ardından Mısır ile İsrail arasında artık daha ılıman bir ilişki söz konusu olmuştur. Bu anlaşmaların gerçekleştirilmesinde ise Kissinger'ın uyguladığı mekik diplomasisinin etkili olduğu söylenebilir.

Barış sürecine katkı sağlayan en önemli gelişme ise Sedat'ın Kudüs'e gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Bu ziyaret hem İsrail hem de Arap ülkeleri için oldukça şaşırtıcı olsa da çok geçmeden Arap ülkelerinden büyük tepki almıştır.

Enver Sedat Kudüs ziyareti sırasında;

“Eğer bu bir askerimizi, bir subayımızı ölmek değil fakat yaralamaktan bile koruyacaksa dünyanın öbür ucuna gitmeye hazırım. Şimdi söylüyorum ki dünyanın öbür ucuna kadar gitmeye hazırım. Şimdi söylüyorum ki dünyanın öbür ucuna kadar gitmeye hazırım. Şimdi sizin önünüzde, onların evlerine kadar gitmeye ve onlarla konuşmaya hazır olduğumu söylersem İsrail şaşıracaktır” ifadelerini kullanmıştır (Armaoğlu, 2017, s.364).

Bu konuşma ile Enver Sedat, son otuz yıl boyunca yaşanan mücadeleden sonra Mısır dış politikasında İsrail düşmanlığını bitirmiş durumdaydı. Aslında Enver Sedat, söylemlerinde genel bir barış ortamının sağlanması gereğine ve arzusuna vurgu yapmıştır. Ancak Sedat'ın barış arzusu yalnızca Mısır-İsrail ilişkileri için değil tüm Orta Doğu için geçerli olmuştur (Cleveland, 2008, s. 488).

İsrail tarafından ise Likud partisinin iktidara gelmesi ise iç politikada denge değişikliğine neden olmuştur. Diğer taraftan Parti lideri ve başbakan Menahem Begin Sedat'ın barış girişimine kayıtsız kalmamıştır (Süer, Atmaca, 2006, s. 52). İsrail Başkanı Begin ise duygusallık bir yana kendinden emin bir başlangıç ve Mısır gibi bir ülke tarafından açıkça kabullenmiş olmanın verdiği güven ile çok daha katı ama söylemde yine barış yanlısı bir açıklama ile karşılık vermiştir.

Göreve gelmesi ile Orta Doğu'nun hareketlenmesini sağlayan Jimmy Carter 1978 yılında hem Mısır hem de İsrail liderlerini görüşmeler yapılması için Camp David'e davet etmiştir. ABD Carter aracılığıyla Sedat'ın barış ve Filistinlilerin haklarının korunması konusundaki uzlaşmacı tavrı ile İsrail'in Batı Şeria ve Gazze konularındaki sert tutumu arasında orta yol bulmaya çalışmıştır. 17 Eylül 1978 tarihinde ise ikili arasında anlaşma imzalanmıştır (Cleveland, 2008, s.422).

Anlaşma gereği; BM'nin 242 ve 338 sayılı kararlarına uyulacağı yeniden teyit edilirken yeni toprak işgalleri yasaklanmış ve İsrail' işgal ettiği topraklardan çekilme çağrısı yapılmıştır (Carter, 2008, s. 31). Anlaşmanın hükümleri İsrail işgalinin açık bir şekilde durdurulacağını ortaya koymuş ve İsrail tarafından da onaylanmıştır. Ancak, Enver Sedat'ın barış çabaları Sina Yarımadasını yeniden almanın ötesine geçememiş Filistin konusundaki vaatlerini yerine getirememiştir. Hatta Enver Sedat'ın bu çabası Filistin davasına ihanet olarak algılanmıştır (Peppe, s.305).

Diğer taraftan yaşanan olumlu gelişmelere rağmen Arap Dünyası ve İsrail arasında gerilim gittikçe tırmanmış, karşılıklı saldırılar durdurulamamıştır. Hatta bu anlaşma ile Filistinlilerin koşulları çok daha sorunlu bir hale gelmiştir. Jimmy Carter'ın ifade ettiği şekilde ABD için en büyük hata Begin'in sözlü taahhütlerinin yazılı şekilde açıklığa kavuşturulmaması olsa da İsrail için barış girişimi Orta Doğu'daki en güçlü rakibinin düşman safından çıkması olarak algılanmıştır (Carter, 2008, s. 31). Diğer taraftan İsrail için barış anlaşmasının işgalin başka şekilde sürdürülmesi anlamına geldiği hem Araplar hem de Amerika tarafından anlaşılması (Atacan, 2004, s. 128).

Anlaşmanın yalnızca Mısır-İsrail barışının sağlanması konusundaki hükümleri uygulamaya konmuş, Filistinliler ile ilgili hükümler ise yok sayılmıştır. Mısır, Sina adasını kısmen alırken İsrail ile aralarında diplomatik ilişkiler kurulmaya başlanmıştır (Süer, Atmaca, 2006, s.53). Anlaşmanın Kudüs'ü dışlayarak Filistin meselesini ele alması Camp David'i Orta Doğu'nun tamamını kapsayan bir anlaşma olmaktan çıkarıp Mısır ve İsrail özelinde bir anlaşma haline gelmesine neden olmuştur. Dahası, ABD ve Mısır bu anlaşma ile İsrail'i meşrulaştırmıştır (Öke, 2019, s. 141).

Ancak bu girişimin Mısır için Orta Doğu'daki bedelleri ağır olmuştur. Mısır'ın Arap Birliği üyeliği askıya alınıp genel merkez Kahire'den Tunus'a taşınmıştır. Umman ve Sudan dışındaki tüm Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini kesmiş, ekonomik anlamda da sübvansiyonların kaldırılması ile Mısır'ı ABD'ye bağımlı hale getirmişlerdir (Cleveland, 2008, s. 423). İsrail ile ilk anlaşmayı imzalayan Mısır artık Arap dünyasının lideri değil dışlanan ülkesi haline gelmiştir. Diğer taraftan 1981 yılında Sedat bir resmigeçit sırasında İslamcı bir grup tarafından öldürülmüştür.

2.7. Birinci İntifadaya Giden Süreçte Filistin-İsrail Sorunu

Camp David anlaşmasının Orta Doğu için araladığı umut kapıları çok geçmeden kapanmış, bölgedeki tansiyon eski halini almıştır. Filistin için vaat edilen özerklik sözleri tutulmamış dahası İsrail hızla Filistin topraklarına yerleşmeye devam etmiştir. Bunun dışında Begin'in yeni ve bitmeyen istekleri hem anlaşmayı hem de aracılık yapan ABD'yi çıkmaza sokmuştur (Armaoğlu, 2017 s.407). Camp David ile Yahudi yerleşimlerinin durdurulması yönündeki karara rağmen İsrail'in Batı Şeria ve Golan Tepelerindeki yerleşimlerini artıracaklarını söylemesi Orta Doğu'da hem ABD'ye hem Mısır'a karşı tepkileri artırmıştır.

Filistinliler bir yanda Lübnan'da bulunan İsrail komandolarına saldırı düzenlerken, İsrail FKÖ'nün merkezi olan Lübnan'da hem askerleri hem de sivilleri havadan ve karadan vurmaya başlamıştır. Bu çatışmalar ise Camp David anlaşması sonrası bölgedeki nispeten ılımlı ortamı tekrar gerginleştirmiştir. İsrail'in Orta Doğu'daki en önemli rakibi Mısır'ı yanına çekmesinin ardından en büyük hedefi, FKÖ'yü tamamen yok etmek olmuştur. 1982 yılında İsrail'in Londra'da bulunan büyükelçisi Şloma Argov'un ağır şekilde yaralanması ile İsrail “ Galile için Barış Operasyonunu” başlatmıştır (Öner, 2012, s. 132).

İsrail'in düzenlediği Galile Operasyonu beklenmedik düzeyde bir Filistin mücadelesi ile karşı karşıya kalsa da Filistinli Komandolar çok geçmeden Batı Beyrut'a çekilmişlerdir. İsrail, Beyrut'u silahlı güçlerden temizlemek için gerekli tüm imkânlarla sahipken Filistinliler hem savunmasız hem de yalnız kalmışlardır. Doğu Lübnan'da bulunan Hıristiyan halk ise Filistinlileri kuşatması için İsrail'e destek sağlamış, Filistinliler ise tek başlarına mücadele etmişlerdir. Yaser Arafat Lübnan'da yaşadıkları saldırıları şöyle ifade etmektedir:

“Kadınlarımızla çoluk çocuğumuzla tam 79 gün bir cehennemin içindeydik. Kanımız ve etimiz dışında hiçbir güç, bu cehenneme bir son vermeye yanaşmadı. Örneğin 12 Ağustos'ta sadece bir güç içinde, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombalar sayısınca bomba ve ağır top ateşiyle dövüldü Beyrut. Bu vahşi saldırı karşısında Birleşmiş Milletler nezdinde herhangi bir

protesto bile yapılmadı. Avrupa ülkeleri bu acı gerçek karşısında, gözlerini kapatmayı yeğledi. Üzülerek söyleyeyim ki bu son derece utanç verici bir durumdur “ (El-Gabuşi, 1988, s.42).

Filistin'in BM ve Avrupa ülkeleri tarafından yalnız bırakılmasının yanı sıra Arap ülkelerinin hiçbiri Lübnan savaşına dahil olmamıştır. Suriye ilk zamanlar savaş dışında kalsa da Suriye askerleri ve İsrail askerleri arasında kimi zaman çatışmalar yaşanmıştır. Ancak Suriye'de İsrail ile anlaşma yolunu seçmiş, Filistinlileri yalnız bırakmıştır (Öner, 2012, s. 133). Arap ülkeleri, kendi iktidarlarını İsrail işgalinden korumak için ABD'nin kapısını çalarken Caydırıcı Arap Gücü de tarafsızlığını ve sessizliğini korumuştur. Filistinliler Beyrut Savaşında tek başlarına mücadele etmişlerdir.

Beyrut Savaşı'nı Filistinliler için çok daha vahim hale getiren gelişme ise Filistinli mültecilerin savunmasını yapan FKÖ'ye bağlı silahlı güçlerin ateşkes anlaşması doğrultusunda Lübnan'dan ayrılması olmuştur. İsrail ise bu sırada işgallerini sürdürmüş, çok sayıda Filistinlinin ölümüne sebep olmuştur. Yaser Arafat bu süreçte İsrail ile ateşkes yolları aramış, bu duruma son vermek için diplomatik çabalar içine girmiştir. Ancak Filistinli radikal grupların İsrail'e karşı gerçekleştirdiği saldırılarla bu girişimlerin önünü kesilmiştir.

Diğer taraftan, Amerika tarafından bölgeye gönderilen Phillipe Habib, Lübnan'da bulunan Filistinli mültecilerin Arap ülkeler tarafından kabul edilmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. Bu konuda Suudi Arabistan önemli düzeyde destek sağlamıştır. Başlangıçta Filistinli mültecileri kabul etmeyen Arap ülkeleri Suudi Arabistan'ın sağladığı maddi destekle kapılarını Filistinlilere açmak zorunda kalmıştır. Bu sayede ise İsrail'in lehine olacak şekilde ABD ve Arap ülkelerinin desteği ile Lübnan'daki silahlı Filistinliler çıkarılmıştır (Ğannuşi, 1988, s. 46-47).

Lübnan Savaşının sona ermesinin ardından İsrail katliamlarını sürdürmüştür. Bu süreçte FKÖ'nün uzlaşmadan yana tavır göstermesi İsrail tarafından arzulanan bir durum olmamıştır. Nitekim İsrail'in amacı diyalogu değil terörü seçen bir FKÖ ortaya çıkarmak olmuştur. Bu amaçla, İsrail FKÖ'yü saldırganlaştıracak tüm yolları

denemiştir. Akademik Filistin uzmanı Yehoshua Porath 1982 Lübnan işgalinin FKÖ'nün ateşkese uymasından kaynaklandığını ve bunun İsrail için bir felaket olduğunu zira siyasi uzlaşmadan kaçınma politikasını tehlikeye attığını ifade etmiştir (Chomsky, 1999, s. 639).

Batı Beyrut'un boşaltılması ile İsrail saldırıları son bulmamış ve İsrail birlikleri mülteci kamplarına kadar yaklaşmıştır. İsrail kuvvetleri komutanı FKÖ'den 2000 kişinin hala mülteci kamplarında saklanmakta olduğunu iddia etmiştir. Diğer taraftan Batı Beyrut'u şiddet ve anarşiyi önleme adına İsrail kontrolü ele almıştır (Armaoğlu, 2017, s. 530). İsrail, sonraki adımları için şartları elverişli hale getirmiş ve 1982 yılının 16-17 Eylül gecesi Sabra ve Şatilla'ya katliam düzenlemiştir. Her ne kadar İsrail hükümeti bilgisi dışında yapılmış gibi gösterilse de katliamın Ariel Sharon bilgisinde Falanjistler tarafından gerçekleştirildiği İsrail tarafından kabul edilmiştir (Öner, 2012 135). Bu katliam Filistinlilerin yalnızlığını ve BM yaptırım gücünün zayıflığını ortaya koyarken İsrail kendi vahşeti ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Nitekim 5 ay sonra Ariel Sharon istifa etmek zorunda kalmış, Başbakan Begin ise çok geçmeden görevi bırakmıştır (Cleveland, 2008, s. 432).

Bütün bu gerginlikler yaşanırken bir Yahudi Gazze'de bıçaklanmış, sonrasında ise Arap işçileri taşıyan bir konvoya İsrail askeri aracı çarpmıştır. Kaza sonucu ise 4 kişi ölmüş, yedi kişi yaralanmıştır. Bu kazanın daha öncesinde yaşanan bıçaklama hadisesine misilleme olduğu söylentilerinin üstüne protestolar başlamış ve ayaklanma haline gelmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.75). Bu ayaklanmayı başlatan ise Ürdün yönetiminde yetişen genç Filistinliler olmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s. 76). Ancak intifadaya giden süreç birden bire gelişmemiştir. İsrail'in 4 yıl boyunca yoğun şekilde sürdürdüğü yerleşim faaliyetleri de Filistin'de bir uyanışa zemin hazırlamış olduğu söylenebilir (Cleveland, 2008, s.411). Özellikle Arap zirvesinde çoğu zaman ele alınmayan Filistin sorunu gündeme geldiğinde mülteci kamplarında veya İsrail kontrolündeki bölgelerde yaşayan Filistinliler için çözümün söz konusu olmaması, Filistinlilerin kendi sorunlarını sahiplenme ve bu konuda eyleme geçmeye itmiştir (Pappe, 2008, s.329).

FKÖ ise Filistinliler için hiçbir çözüm üretemeyerek ancak hayal kırıklığı olmuştur. Orta Doğu liderlerinden ve FKÖ'den beklediği desteği ve çözümü bulamayan

Filistinli mülteciler ayaklanmaya başlamış ve bu ayaklanma çok hızlı bir şekilde işgal altındaki tüm bölgelere yayılmıştır. İsrail ise her koldan bu ayaklanmanın etkisini kırmaya çalışmış, bu esnada binlerce Filistinli öldürülmüş ve yaralanmıştır. İsrail tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılar, tutuklamalar ve türlü işkencelerin yanı sıra Filistinlilerin ekonomisini darmadağın etmek için köylerin elektrik ve suyunu kesmiştir (Pappe, 2005, s.337). Yaşanan bu olaylara karşılık olarak Filistinliler BM, Avrupa ülkeleri ve Arap ülkelerinden beklentilerini bir kenara bırakıp örgütlenmeye başlamıştır.

2.8. 1987 İntifadası

Lübnan'da Filistinlilere karşı yürütülen savaş ve Sabra ve Şatilla katliamları Filistinlilerin bölgeden destek alamadığını göstermektedir. Dahası, gerçekleştirilen barış girişimlerinin İsrail'in bölgede sürdürdüğü faaliyetlerini hızlandırmaktan başka bir işlevi olmamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda ise Filistinliler artık topyekûn tepki gösterme zamanının geldiğini düşünmeye başlamıştır.

Bu gelişmeler üzerine 1987 Aralık ayında savaşın en büyük mağduru olarak görülen mültecilerin Gazze'de bulunan kampında ortaya çıkmıştır (Pappe, 2005, s. 333). Sayı olarak bakıldığında Gazze mülteci kampı toplam 1.5 milyon nüfusunun 850.000'ini kapsadığı düşünülürse en kalabalık mülteci kampının başı çekmesi İntifadanın etkisini artırmıştır.

Filistinlilerin protesto ettikleri konular İsrail'in izlediği politikalar, güvenlik adına yürütülen operasyonlar, İsrail'in yeni yerleşimler aracılığıyla sergilediği yayılmacı politikalar ve su kaynaklarının İsrail tarafından kontrol altında tutulmasıdır (Süer, Atmaca, 2006, s. 75). İsrail tarafından uygulanan bu kısıtlamaların sonucunda Filistinliler taş ve sopalarla İsrail'in donanımlı askerlerinin karşılarında mücadeleye başlamışlardır. Ancak İsrail tüm suçlamaları reddederek bu halk mücadelesinin dış kaynaklı olduğunu iddia etmiştir.

Başlangıçta mülteci kampında bir halk direnişi olarak ortaya çıkan İntifada zamanla Filistin toplumunun tamamına yayılmış ve örgütlü bir hal almaya başlamıştır. Birleşik Milli Liderlik adını alan bir örgüt kurulmuş bu sayede FKÖ'de bu direnişe dahil

olmuştur (Cleveland, 2008, s. 521). İlk perdede, Filistinliler grev, vergi ödememe gibi sivil itaatsizlik düzeyinde bir direniş sergilemişlerdir. Filistinliler ayrıca İsrail mallarını boykot etmiş ve yerel üretim ürünlere yönelmişlerdir. Başlangıçta direnişteki şiddetle taş atmadan ibaretse de sonraları şiddet düzeyi artmıştır. I. İntifadanın dikkat çekici noktası ise direnişe katılan Filistinlilerin amacının yalnızca İsrail'den değil İsrail'e muhbirlik yaparak kendilerine ihanet eden Filistinlileri cezalandırmak olmuştur (Cleveland, 2008, s. 523).

Filistin halkının uyanışını FKÖ ikinci aşamaya geçerek 1988 yılında Cezayir Bildirisi ile başkenti Kudüs olan Filistin Devleti kurulmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s. 77). BM ise 15 Aralık tarihinde Genel Kurulunda Filistin Devleti'ni tanımıştır. Böylece ilk başkanı Yaser Arafat olan Filistin Devleti kurulmuştur.

Filistin Devletinin kurulmasının ardından sonraları ismini daha çok duyuracak olan Hamas kurulmuştur. Müslüman Kardeşlerin bir kolu olan Hamas FKÖ'den farklı bir misyon ve yapılanmaya sahiptir. FKÖ'den farklı olarak Hamas İslami hayat tarzını mücadelesinin merkezine oturtmuş ve iki devletli çözüme sıcak bakmamıştır (Cleveland, 2008, s. 522).

İntifada sürecinde Hamas'ın kurulması Filistin'deki direnişin örgütlenmesi açısından önemli olmuştur. Diğer taraftan İsrail askerlerine taş atan Filistinli çocuklara İsrail tarafından ateş edildiği anlar televizyonlar tarafından yayınlanmıştır. Bu yayınlar ile Filistinlilerin yaşadıkları tüm dünyaya duyurulmuş, İsrail'e karşı eleştiriler artmıştır.

Sonuçları itibariyle I. İntifada FKÖ'ye kaybolan güven kısmen de geri kazanılmıştır. Bu minvalde, Filistinliler FKÖ'nün uluslararası arenada kendilerini temsil etmesini istemişlerdir. Diğer taraftan, FKÖ terörizmi bir kenara bırakarak iki devletli uzlaşmayı kabul etmeye başlamış ve 1967 sınırları içindeki İsrail kabul edilmiştir. Barış görüşmeleri konusunda ise bugüne kadar yapılan tüm girişimlerde ve anlaşmalarda tekrar edilen 338 ve 242 sayılı BM kararları önkoşul kabul edilmiştir (Cleveland, 2008, s. 524).

Bu esnada ortaya çıkan Körfez savaşı, İsrail-Filistin sorunu açısından önemli bir çözüm fırsatı sunmuştur. ABD için alınan derslerle hareket edildiği söylene de

dünya kamuoyu önünde gittikçe önemsizleşen Filistin sorunu diplomatik çözümler açısından hiç olmadığı kadar zayıf duruma düşmüştür (Aras, 1997, s.87). Dahası Filistinliler ciddi düzeyde temsil sorunu yaşamaktadır. FKÖ'nün Filistin'in resmi temsilcisi olduğu yönünde şüphe söz konusudur ve İsrail ile müttefiki ABD, FKÖ'nün Filistin sorununun çözümünde dışlanması inancında olmuştur. Körfez savaşı sonrası Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın desteğini de kaybeden FKÖ gitgide yalnızlaşmıştır. FKÖ'nün yalnız kalmasını sağlamak için hem İsrail hem ABD birlikte çaba göstermiş, barış müzakerelerinin katılımcılarını dahi kendileri seçmiştir. Amacı her ne kadar işgal altındaki topraklarda yaşayan çalışan insanlardan seçilen Filistinlilerden oluşsa da objektif bir Filistin temsili olduğu söylenemez. Diğer taraftan ABD yeniden zirveye taşınmıştır.

Filistin'in tüm kayıplarına rağmen barışın sağlanması konusundaki uzlaşmacı tutumu, İsrail'in eleştiriler ile barışa zorlanması, SSCB'nin yıkılması ve ABD-SSCB rekabetinin sona ermesi ile Filistin-İsrail barışı daha mümkün görünmüştür. Ancak tam bu esnada çıkan Körfez Krizi Filistin sorununa da etki etmiştir. Petrol üretim fazlalığı ve fiyat anlaşmazlığı ile Kuveyt'i işgal eden Irak ABD ve BM baskılarıyla karşılaşmış ve büyük zarar görmüştür. İsrail ise bu durumdan kendi lehine yararlanmış. Orta Doğu'daki en önemli rakiplerinden birinin ABD tarafından alt edilmesi bir yana Orta Doğu ülkeleri arasında Irak karşıtı bir cephenin oluşması İsrail'in Orta Doğu'daki ülkelerle diyalogunu kolaylaştırmıştır (Öner, 2012, s. 154).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTA DOĞU'DA BARIŞ SÜRECİ

3.1. Madrid Konferansı

Camp David ile sağlanamayan barış Birinci İntifadanın başlamasıyla çok daha uzak bir ihtimal haline gelmiştir. Bölgedeki tansiyon Körfez Savaşı sonrası çok daha önemli bir aktör haline gelen ABD'nin çıkarlarına ters düşmüştür. İsrail'in yakın müttefiki olan ABD, denge kuvveti olarak ikili arasında arabulucuk faaliyetlerini sürdürmüştür.

1991 yılına gelindiğinde, Madrid Barış Konferansı ile bölgede barışın sağlanması adına yeni bir gelişme olarak algılanmıştır. ABD, Arap-İsrail sorununun çözümünü öncelikle bu sayede bölgedeki belirsizliğin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır (Süer, Atmaca, 2006, s. 87). Bu olası barışın ise ABD'nin bölgedeki çıkarlarına katkı sağlayacağı ise şüphesizdir.

Madrid Konferansı, suların durulmadığı Filistin-İsrail sorunu kapsamında ilk barış girişimi olarak da kabul edilmektedir. İlk olmasının dışında Madrid Konferansı artık İsrail iç politikasındaki değişim arzusunun ortaya çıktığı bir girişim olarak da kabul edilmektedir. Bunun dışında, Madrid Barış Konferansı'nın SSCB'nin dağıldığı ve iki kutuplu dünya düzeninin yıkıldığı bir dönemde gerçekleştirilmesi ABD'nin Orta Doğu'daki nüfuzunu artırmasını sağlamıştır. Ayrıca 1991 yılında Körfez savaşının ortaya çıkması ile ABD bölgedeki olası bir barış için vazgeçilmez güç olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Diğer taraftan, ABD kamuoyu artık Orta Doğu'da yapılan yüklü askeri harcamalara karşı çıkmıştır. Bu nedenle, ABD, minimum askeri harcama ve müdahale ile Orta Doğu'da barışın sağlanmasını amaçlamıştır. Bir Amerikan başkanı olarak Bush ilk kez ABD mali yardımını İsrail'in işgal ettiği Batı Şeria ve Gazze topraklarından çekilmesi şartına bağlamıştır. İsrail başbakanı Şamir ise ABD ile ciddi düzeyde ters düşmüş, hatta ABD-İsrail arasındaki en büyük gerilim ortaya çıkmıştır (Cleveland,

2008, s.548). Ancak bu durum Bush'a önemli düzeyde popülarite sağlamıştır. Bush bir yandan İsrail'e meydan okuyan başkan olarak diğer yandan ise minimum ABD parasını kullanarak barışçıl ortamı sağlama adına büyük çaba göstermiştir (Aras, 1997, s.92).

Madrid Konferansında, İsrail FKÖ ile müzakereleri kabul etmemiştir. Bu nedenle Faysal Hüseyin liderliğinde bölgede yaşayan Filistinlilerden oluşan bir heyetin oluşturulması ve Madrid Barış Konferansı'na katılması yönünde karar alınmıştır (Öner, 2012, s.157). FKÖ'nün doğrudan Filistin halkının ve bağımsız Filistin devletinin temsilcisi olarak konferansa katılmaması Filistinliler için barış girişimini başlamadan zedelemiş olsa da Filistin-İsrail tarafları arasında ilk görüşme olması açısından Madrid Konferansı önemlidir.

İsrail tarafında ise durum çok farklı değildir. İsraili liderlerin güvenlik kaygılarının yanı sıra iç politikalarında yaşadıkları ayrılıklar durumu daha da zorlaştırmaktadır. Yahudilerin bir kısmı "barış için toprak" düşüncesine oldukça sert biçimde karşı çıkmaktadır. Nitekim 24 Temmuz 1991 tarihinde Şamir tarafından yapılan açıklama bu düşünceleri açık bir şekilde ortaya koymuştur:

"Toprağa dayalı uzlaşmalara inanmıyorum. Ülkemiz küçüktür. Toprak tüm hayatımızla –güvenlik, su, ekonomi-irtibatlıdır. Sonsuza kadar bütün yurduмуza bağlı kalacağıma tüm kalbimle inanıyorum. Barış ve güvenlik birbirini izler. Güvenlik, toprak ve yurt özdeştir" (Öner, 2012, s.156).

Bu doğrultuda, İsraili liderler barış süreçlerine dahil olmalarına rağmen taviz vermemişlerdir. Ancak ABD, Körfez Savaşı sonrasında bölgede yaşanan bu kriz durumuna bir son verme de oldukça ısrarlı bir tutum izlemiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.87). ABD'nin bu konudaki öncülüğü ile bir araya gelen taraflar bölgenin bütününe ilgilendiren sorunlara çözüm bulma arzusundaydı. İsrail tarafından amaç ise tamamen İsrail devletinin meşruiyet kazanması olmuştur.

Tarafların ve arabulucu rolündeki ABD'nin bu düşünceleri ışığında 30 Ekim 1991 tarihindeki Madrid Konferansı'na İsrail, Filistinliler ve Avrupa Topluluğuna ilaveten Ürdün, Suriye, Moritanya, Tunus, Cezayir, Mısır, Kuveyt, Suudi Arabistan, Bahreyn, Umman, BAE, Fas ve Katar katılmıştır. Anlaşmaya katılan ülkeler dikkate

alındığında Madrid Konferansı'nda bir uzlaşa pek mümkün görünmemiştir. Bunun dışında, Filistin tarafının işgal edilen toprakların İsrail tarafından terk edilmesi yönündeki taleplerinin İsrail tarafından reddedilmesi de barışı çıkmaza sokan nedenlerden biri olmuştur. Dahası Şamir, Yahudi yerleşimlerini durdurmak bir yana yeni yerleşim birimleri kurmayı sürdürmüştür.

Madrid Barış Konferansı sırasında gerçekleştirilen görüşmelerden bir sonuç elde edilememiştir. Ancak ABD ve İsrail yine sonuçsuz barış anlaşmalarından çıkar sağlamışlardır. ABD, Arap-İsrail sorununun yakın geçmişi boyunca üstlendiği arabuluculuk rolünü bırakıp bir bakıma moderatörlük rolü üstlenmiştir. Araplar ise kendi içlerinde yaşadıkları hizipler nedeniyle oldukça kararsız bir tutum içinde olmuşlardır (Aras, 1995, s. 93). Arap tarafında yaşanan bu kararsızlığın yanında Arapların İsrail ile aynı masaya oturması aslında Arapların İsrail reddinin kırılmaya başladığını göstermiştir. Ancak diğer taraftan gittikçe dünya gündemindeki yerini kaybeden, Arap dünyasında dahi önemsizleşen Filistin sorunu için barış sürecinin geldiği nokta ortaya koyulmuştur.

Filistin için umut kapısı niteliğindeki görüşmeler hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. İsrail'in işgalci tavrını durdurmak bir yana Şamir, konferanslar sırasında dahi ele geçirilen Filistin topraklarındaki Yahudi sayısını ABD itirazlarına rağmen artırmıştır (Cleveland, 2008, s.485). Şamir'in tüm ABD itirazlarına rağmen barış yanlısı olmayan tutumu yerini 1992 yılında Rabin'in barışçıl tavrına bırakmıştır.

Esasında Madrid ile İsrail içinde Filistin konusunda birçok tabunun yıkılmaya başladığını söyleyebiliriz. Dahası barış vaatleri ile iktidara getirilen Rabin ile artık Yahudi halkının da bir barış arayışında olması dengelerdeki en önemli değişim sebebidir. Nitekim Rabin 1993 Oslo görüşmelerinde yaptığı gizli görüşmeler ile FKÖ'yü resmen tanıma sürecine girmiştir. Özellikle Clinton'un başkanlık yaptığı süre boyunca ABD Filistin-İsrail sorunun çözümü için önemli çaba sarf edilmiştir.

Oslo'ya giden süreçte dünyada değişen dengeler dikkate alınmadan yapılan bir değerlendirme tarafların ve arabulucu aktörlerin izlediği politikaların anlaşılması açısından yetersiz kalacaktır. Oslo öncesi dönemde SSCB'nin dağılması ile Orta

Doğu'daki Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının Amerika için alan açtığı söylenebilir. Diğer taraftan Orta Doğu için ABD'nin "Sovyet Tehdidi" söylemi ise artık etkileyciliğini kaybetmiştir (Arı, 2017, s.180). Bu noktada ABD'nin üstlendiği rol ve yaptığı siyasi manevralar oldukça önemlidir.

İsrail'in en yakın müttefiki olarak görülen ABD Arap ülkeleri ile ilişkilerini gözden çıkarmamıştır. Nitekim İsrail'in BM kararlarını hiçe sayması çoğunlukla ABD'yi Arap dostlarının karşısında zor duruma sokmuştur. Barış sürecine öncülük eden ABD hem askerlerini Ortadoğu'da bir savaşın içine sokmama amacı hem de çıkarları için terör faaliyetleri ile ekonomisi bozulan Orta Doğu'nun hiçte uygun olmadığından Ortadoğu'da barış girişimlerinin başını çekmiştir.

1992 yılında ise İzak Rabin'in iktidara gelmesi Yahudi politikalarında olası bir yumuşamanın göstergesi olmuştur.

3.2.Oslo Anlaşması

Oslo barış süreci resmi olarak 13 Eylül 1993 tarihinde Beyaz Saray'da İsrail ve FKÖ tarafları arasında imzalanması başlamıştır. Ancak bu tarihe kadar geçen süreçteki gelişmeler barış çabaları üzerinde etkili olmuştur. Dahası FKÖ ve İsrail arasında güç dengesizliğine rağmen imzalanan anlaşma ile taraflar değişen koşullar altında çıkarlarına sahip çıkma arzusunda olmuştur. Barış girişimi anlaşmanın imzalandığı tarihte güçlü taraf olan İsrail'in zayıf Filistinlilere karşı ideallerini gerçekleştirme biçimi olmuştur.

Oslo anlaşması öncesinde Arafat ve Rabin'in politik vizyonlarındaki değişimler ve dünyadaki gelişimler önemli rol oynamıştır. Bu anlamda İsrail hem dünya hem de Orta Doğu'ya entegre olabilme adına bugüne kadar reddettiği FKÖ ile doğrudan görüşmeyi reddetme fikrinin yerine "barış için toprak" fikrine hayır demeyi benimsemiştir (Öner, 2012, s. 160). İlk bakışta İsrail'in işgal politikalarından taviz vermesi olarak algılansa da barış sürecinde Rabin'in yerleşim yerleri üzerindeki yasağı kaldırması, 1993 ve 1995 yılları arasında Batı Şeria'da Filistin topraklarına el koyması aslında herhangi bir tavizin söz konusu olmadığı, aksine yeni yerleşimlerini hız kesmeden sürdürmekte olduğunu göstermektedir (Cleveland, 2008, s. 555).

Oslo barış sürecinde FKÖ'nün rolü Filistinlilerin temsili açısından belirleyici olmuştur. Ancak I. İntifada sonrası FKÖ'nün Filistin halkının sempatisini kaybetmesi Filistin'de yeni bir temsil sorunu ihtimalini doğurmuştur. Ancak Filistin halkı uluslararası arenada temsil hakkını FKÖ'den yana kullanmıştır. Ancak FKÖ yanlış politikalarını sürdürmüştür. Özellikle Körfez Savaşı sırasında Irak'ı desteklemesi Irak'ın mağlubiyeti ile birlikte FKÖ'nün zayıflamasına neden olmuştur. Diğer taraftan İran'ın bölgede yükselişi ve FKÖ'nün İslami Radikalizminin yükselişinden etkilenmesi İsrail ile yakınlaşmaya itmiştir (Bayraktar, 2013, s. 111).

İsrail ise Irak'ın Körfez yenilgisi ile en önemli rakibini kolaylıkla saf dışı bırakmıştır. Bölgede ABD'nin etkinliğini artırması ise İsrail'e daha rahat bir hareket alanı açmıştır. Bölge içindeki zayıflığı ise Rabin için FKÖ'yü daha cazip haline getirmiştir.

Bu gelişmelerin ardından, Norveç'in ev sahipliğinde Arafat ve Rabin arasında gizli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu gizli görüşme esasında İsrail ve FKÖ arasında ilk kez karşılıklı görüşmelerin gerçekleşmesi barış için kapı aralamıştır. Gizli görüşmeler aracılığıyla iki ülke arasında bir barış anlaşmasına varılması ABD tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu durum işlerin kendi kontrolünden çıkmaya başladığını göstermiştir. Barış görüşmelerinin ABD kontrolünde gerçekleştirilmesi için taraflar Washington'da bir araya getirilmiştir. Filistin tarafının bir yapı olarak tanınmaması gerekçesinden dolayı koridorlarda gerçekleştirilen görüşmeler nedeniyle "Koridor Görüşmeleri" olarak adlandırılan bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir (Bayraktar, 2013, s. 123). İsrail Başkanı Şamir'in barış sürecini engelleme çabaları ve yeni yerleşimleri durdurulmaması bu görüşmeleri olumsuz etkilemiştir.

Filistin tarafı ise artık barış umutlarını kaybetme aşamasına gelmiş, özellikle de ABD'nin arabuluculuğuna karşı güvenini yitirmiştir. Ancak bölgedeki yeni lider güç olan ABD, hem Arap dostlarını küstürmemek hem de Orta Doğu'daki en yakın müttefiki İsrail'in varlığını meşru hale getirmenin yanı sıra çatışmaların son bulması adına bölgede barışın sağlanması konusunda oldukça azimli bir tavır sergilemiştir. Her ne kadar ABD'nin barış terazisinin İsrail tarafı ağır bassa da ABD'nin bu tutumu İsrail'in tüm hatalarının görmezden gelinmesi anlamına gelmemiştir. ABD, müttefiki

İsrail'in Filistin politikalarındaki aşırıcılığından göreceli olsa da vazgeçmesini beklerken ikili arasındaki olası bir uzlaşmaya İsrail tarafından da destek beklemektedir. Ancak İsrail Dış İşleri Bakanı Şimon Peres'in "Oslo anlaşmalarında başlangıç noktamız, Arafat'ın zayıflığı ve ortadan silinme tehlikesiydi. Onun ortadan kalkması varlığından daha büyük bir tehlikeydi " ifadeleri İsrail'in amacını açıkça ortaya koymuştur (Bayraktar, 2013, s.127). İsrail, bölgede tehlike olarak gördüğü tüm yapıları bir şekilde saf dışı bırakıp Filistin'deki yerleşim politikalarını sürdürmek istemiştir. Bu amaçla da Oslo anlaşmasına sıcak bakmıştır. Ayrıca, çift kutuplu dünya düzeninin sonra ermesi ile İsrail devleti FKÖ ile doğrudan görüşme, bir Filistin devletinin varlığı ve barışın gerçekleştirilmesi için toprak tavizi konularında olumsuz tavrını bırakmak zorunda kalmıştır (Aras, s.103). Ancak bütün bu tavizler uygulamaya konulamamıştır. Nitekim 1995lerin başında Filistin barış sürecin İsrail işgalinin devamı anlamına geldiği bilinmekteydi (Pappe, 2005, s.393).

İsrail'in barış görüşmeleri altında örtülü biçimde amaçlarına ulaşma çabasının yanında Filistinlileri masaya oturtan sebepler oldukça önemlidir. Öncelikle, yakın zamanda bölgedeki gelişmeler Filistinlilerin lehine olmamıştır. FKÖ'nün Orta Doğu'daki en önemli destekçisi Irak tarafından yalnız bırakılması FKÖ'yü ciddi düzeyde zayıflatmıştır. Ayrıca, Körfez savaşı sonrası Arap Dünyası'nın Filistin sorununa karşı ilgisi azalmıştır. I. İntifada sırasında tüm dünyanın ilgisini çeken Filistin önemini yitirmeye başlamıştır. Filistin topraklarındaki Filistinliler için ise şartlar gittikçe çok daha kötü bir hal almış, bozulan ekonomiye artan işsizlik ile İntifada sonucu çok sayıda Filistinli ya öldürülmüş ya da tutuklanmıştır.

İsrail ve Filistinlilerin geldiği noktada çatışmanın bedelleri iki taraf içinde ağır olacağı için barış en iyi seçenek olarak görünmüştür. İsrail Başbakanı Şamir yerine barış yanlısı Rabin'in 1992 yılında iktidara gelmesi süreci hızlandırmıştır (Bayraktar, 2013, s.124). Rabin'in Araplarla barışın gerçekleştirilmesi adına bazı tavizlerin verilmesi gerektiği yönündeki inancı da barış sürecine kapıları aralamaktadır. Aslında Rabin Araplarla uzlaşma sağlarken arabulucu rolündeki ABD ile ilişkilerini de normalleştirme amacı gütmüştür.

Dönemin ABD Başkanı Clinton tarafından güçlenmesi arzulanan Arafat Oslo Anlaşması'nda Kudüs'ün başkent olduğu, mültecilerin geri döndüğü bağımsız bir Filistin devleti şartında ısrarcı olmuştur. Her ne kadar Arafat 10 Mayıs 1994 yılında yaptığı konuşmada bu Anlaşmayı iyi niyetle gerçekleştirmediğini ifade etmiş olsa da Oslo Anlaşması ile FKÖ lideri Arafat ile İsrail Başbakanı anlaşma yapmıştır. Ancak bu durum, anlaşmanın barışçıl çözüm sunma izleniminin yanında pek dikkat çekmemiştir (Cleveland, 2008, s.553).

İsrail ise Filistin'e küçük bir devlet kurma hakkı karşılığı ile barışı kesin olarak sağlayacağı düşüncesindeydi. Dahası Rabin askeri gücünü seferber etmeden Filistin'deki terörizmi durdurabilecekti. İç politikada ise hem bütçeye ilave askeri harcama yüklemekten hem de İsrailli askerleri çatışmaya sokmadan barışı sağlayacaktı. Bu konuda Rabin'in çabaları daha gerçekleştirilmeden aşırı sağcılar tarafından suikast sonucu öldürülmesi ile başlamadan son bulmuştur. Suikastçı Rabin'i öldürme sebebi olarak Filistinlilere sağladığı destek ve Filistin'in meşruiyetini sağlama girişimlerini göstermiştir (Pappe, 2005, s.394). Böylece Filistin barış umutları daha başlamadan Filistin'in aleyhine dönmeye başlamış, azınlık durumuna düşürülmüş Filistin'in durumu gittikçe zayıflamış ve çıkmaza girmiştir.

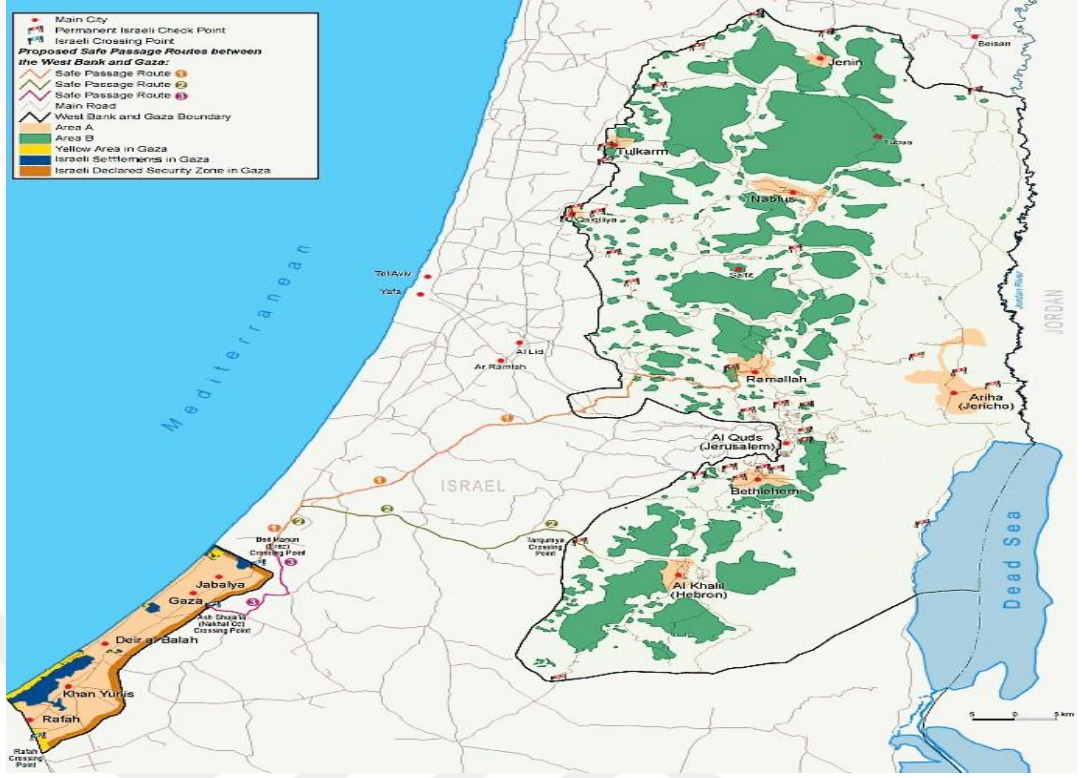
Barış süreci devam ederken, 1993-1995 yılları arasındaki süreçte ise Batı Şeria'da Filistinlilerin elindeki toprakların bir kısmına el koymuştur (Cleveland, 2008, s.555). FKÖ cephesinde ise durum gittikçe daha kötü bir hal almaktadır. Barışın sağlanması umudu ile İsrail ile aynı masaya oturan Arafat artık Filistin'de prestij kaybediyor yerine ise Hamas ise yükselen güç olarak bölgede belirmiştir. Ancak Hamas'ın barış sürecini sabote eden silahlı eylemleri İsrail-Filistin barış umutlarını da zora sokmuştur.

Barış umutlarını kaybeden Filistinliler Hamas'a yaklaşırken diğer yandan ayaklanmalar başlamıştır. Dahası, Natenyahu'nun iktidara gelirken verdiği barış sürecini yavaşlatma sözü bu ayaklanmalara zemin teşkil etmiştir. Bunun yanında İsrail'in işgal politikalarını sürdürmesine ABD'nin itirazlarının etkisiz kalışı hem İsrail'i cesaretlendirmiş hem de Filistin'i daha çaresiz hale getirmiştir. İsrail'in süreci İsrail lehine uzatma çabaları ise Filistin'deki radikal İslami eylemleri tetiklemiştir.

Dahası ne İsrail ne Filistin ne de uluslararası toplumun çıkarları doğrultusunda bir sonuç elde edilememiştir. Halkın çoğu uzun yıllardır yaşadıkları sıkıntıların ve işgalin sona ereceği ve barışın sağlanacağı düşüncesiyle sürece destek verirken Oslo barış görüşmeleri tam bir hüsrana olmuştur (Atacan, 2004, s.135). Bunun dışında Filistin halkının İsrail'e karşı tutumu hiç değişmemiştir. Filistin bir Filistin devleti iken İsrail bir Yahudi devleti olarak kalmıştır. Bu prensip aslında Filistin yönetimindeki tüm yapı ve kuruluşlara aktarılmış durumdadır. Yahudilik kavramının Filistin tarafında bu ölçüde değerlendirilmesi ise bölgede taraflar arası düşmanlık ve şiddet atmosferini git gide artırmıştır. Böylece Filistin halkı barış görüşmelerine karşı direnç göstermeyi tercih etmiştir. İsrail devletinin Filistin tarafından 'Yahudi Devleti' olarak tanınma konusunda ısrarı ise bu ortamının tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Bölgede barışın sağlanması için gereken iki taraflı anlaşma tarafların birbirine karşı tutumu ve çıkarları nedeniyle aslında gerçekleşmekten uzak kalmıştır. Nitekim Filistin için barış İsrail'in yok olması iken İsrail için barış Filistin'in meşru bir devlet olarak varlığını sürdürmesini kabul etmemek olmuştur.

Oslo sürecinin Filistin-İsrail sorunu noktasında en önemli katkısının taraflar arasında ki mevcut şiddetin azaltılması amacı güden barışın desteklenmesi olmuştur. Ancak barış girişimlerinde taraflar arasında çatışmayı belirli bir düzeyde tutarak İsrail'in çıkarına olacak çatışma yönetimi süreci olarak görülmüş ve verilen vaatlerin ötesine geçilememiştir (Bayraktar, 2013, s.139).

Anlaşmanın sonuçları itibariyle İsrail'in yeni kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü kabul ettiğini göstermiştir. Anlaşma içerik bakımından da önemli bir eksikliğe sahipti. Nitekim yalnızca Gazze ve Batı Şeria'da yaşayan Filistinliler dahil edilmiş işgal altında ve sınırlarda yaşayan Filistinliler ihmal edilmiştir. Bu eksikliklere rağmen 1993 ve 1994 yıllarında iki ayrı Oslo Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalarda FKÖ'nün şiddetten arındırılması ile Gazze ve Eriha'da özerk yönetim kurulması görüşülmüştür (Arı, 2017, s.311). Aslında planın öncüsü İsrail'dir.



Şekil 3: Oslo II Anlaşması Sonrası Filistin-İsrail Sınırları

Kaynak: <http://www.mideastweb.org/palestineisraeloslo.htm>, 1995

3.3.Oslo Anlaşması Sürecinde Yapılan Anlaşmalar

3.3.1. Tanıma Anlaşması

9-10 Eylül 1993 tarihinde Rabin ve Arafat arasında karşılıklı mektuplaşmalar yaşanmış ve FKÖ İsrail'i tanımanın yanı sıra terör faaliyetlerine son verdiğini ve barışın muhafazası yönünde hareket edeceklerini açıklamıştır. Bu tanıma sonrasında Hamas gibi İslami cihad örgütleri tarafından çok sert şekilde eleştirilmesine ve FKÖ liderlerinin ölümle tehdit edilmesine neden olacaktır. Arafat'ın İsrail'i tanması Filistin içinde alacağı olumsuz tepkilerle sınırlı kalmayacak Orta Doğu ülkeleri tarafından da eleştirilecektir. Ancak FKÖ barış için bazı tavizler verme inancındadır. Rabin ise bu anlaşma ile FKÖ'yü tanımakta ve müzakerelere hazır olduğunu bildirmektedir. (Arı, 2017, s.187). Barış görüşmeleri açısından bakıldığında FKÖ ve İsrail'in barış için iyi bir başlangıç yaptığı söylenebilir. Ancak İsrail yalnızca pazarlığı kabul etmesi ile

ülkesinin güvenliği için ciddi tehdit oluşturan terör olaylarını durdurabilecektir. Bu ise Rabin'in seçim vaatlerini doğrular nitelikte bir anlaşma olmuştur.

3.3.2. İlkeler Bildirgesi

1992 yılında İsrail Başbakanı Rabin'in barışçıl bir çözüm arayışı ile FKÖ'yü Filistin'in resmi temsilcisi olarak kabul etmesiyle başlamıştır. Taraflar bildirgenin deklare edilmesi öncesinde mektuplaşma yoluyla birbirlerini tanımıştır. Daha sonra 13 Eylül 1993 tarihinde İsrail ve Filistin İlkeler Bildirgesi'ni imzalamıştır. 1993 ilkeler bildirgesi bu uzlaşmanın somut örneği niteliğindedir. Arafat ve Rabin ABD'den yardımı dışında bir araya gelip kameralar önünde el sıkışmıştır (Aras,1998, s.105).

Bu düzenleme ile kültür, sağlık, sosyal refah, dolaysız vergilendirme ve turizm konusunda otorite Filistin'e devredilecektir. Ayrıca, Filistin otoritesi "kalıcı statünün görüşüldüğü müzakerelerde ele alınacak konular hariç olmak üzere, Batı Yakası ve Gazze Şeridi bölgesini kapsayacaktır. DOP İsrail işgalini önemli düzeyde sınırlayacak maddelere sahiptir. Ayrıca İsrail tarafından FKÖ'nün tanınması ve müzakerelere başlanması açısından önemlidir. Dahası FKÖ Gazze ve Eriha'da yönetimi devralıp kendi liderlerini seçebilecektir (Bayraktar, 2013, s.139).

İlkeler Bildirgesi bölgede çok sayıda ilki de beraberinde getirmiştir. FKÖ ve İsrail'in çatışma yerine ortak çözüm bulma çabası hem ülkelerin hem de uluslararası kamuoyunun desteğini almıştır. İsrail işgal ettiği topraklardan çekilme fikrini gelecekteki bağımsız bir Filistin devletini kabul ederken FKÖ ilk kez İsrail devletinin varlığını kabul etmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.92). Bu bakımdan İsrail Filistin nezdinde meşruiyet kazanırken uzun zaman sonra bir anlaşma da bağımsız bir Filistin devletinden bahsedilmektedir.

Barış sürecinde, İsraili Filistinliler müzakerelerin dışında bırakılmıştır. Böylece diğer barış süreçlerinde olduğu gibi İlkeler Bildirgesi'nde de İsraili Filistinliler için geçerli olmamıştır. Açık bir ifadeyle İsraili Filistinliler marjinalleştirilmiştir. Bu sonuca götüren nedenler yalnızca İsrail tarafından kaynaklanmamıştır. FKÖ işgal altındaki bölgelerde yaşayan Filistinliler ve mültecilerin sorunlarını müzakere ederken

İsrail tarafı güvenlik konusunu gündeme getirmiştir. İsraili Filistinliler ise iki tarafında dikkatini çekmemiştir.

Seçimler konusunda ise “Batı Yakası ve Gazze Şeridi”ndeki Filistin halkının kendilerini demokratik ilkelere göre yönetilebilmeleri için dolaysız, serbest ve genel siyasi meclis seçimleri, üzerinde mutabakat sağlanan bir denetim ve uluslararası gözetim altında yapılacaktır. Bu madde ile seçimlerin özgür biçimde gerçekleştirilmesinin yanı sıra denetim ve gözetim kısmı elden bırakılmamakta, Filistin yönetiminin dışında bağımsız bir denetim mekanizması ima edilmektedir. Bunun dışında anlaşmadan 2 ay sonra anlaşmaya olan İsrail’in geri çekilmesi söz konusuydu. Ancak bu konu netleştirilememiştir. Ekonomik anlamda ise su kaynaklarının geliştirilmesi dahil su, elektrik, enerji, ulaşım ve iletişim, sanayi ve tüm insan kaynakları konularında işbirliği gündeme alınmıştır.

İlkeler Bildirgesi Filistin halkının haklarının tanınması açısından ilk belge olma niteliğine sahiptir. Bunun dışında İsrail’in işgal ettiği topraklardan çekilmesi koşulu da anlaşmayı diğerlerinden ayrıcalıklı kılmaktadır (Aras 1997, s.111). Tanıma anlaşmasının sonrasında taraflar arasında istikrarlı bir barış arayışının göstergesi olduğu söylenebilir.

3.3.3. Gazze-Eriha (Kahire) Anlaşması

DOP’un ardından İsrail ve FKÖ arasındaki görüşmeler devam etmiş ve bazı konularda uzlaşma sağlamıştır. Ancak görüşmeler sırasında 25 Şubat 1994 tarihinde El-Halil şehrinde bulunan Hz. İbrahim Camii’nde İsraili bir yerleşimci ibadet etmekte olan Filistinlilere ateş açmıştır. Bu saldırı sonucu 29 Filistinli hayatını kaybetmiştir (Arı, 2017, s. 195). Yaşanan bu katliam barış sürecini çıkmaza sokmuştur.

El-Halil şehrindeki saldırı Filistinlilerin güvenliği sorununu da ortaya çıkarmıştır. Ancak barış görüşmelerinin sekteye uğramasını istemeyen İsrail ve Filistin arasında 4 Mayıs 1994 tarihinde Gazze-Eriha (Kahire) anlaşması imzalanmıştır. Yoğunlaştığı ana konular: İsrail güçlerinin çekilmesi, sivil servisler, yasal konular ve ekonomik ilişkilerdir. Gazze-Eriha anlaşması ile İsrail öncülüğünde güvenlik

sorunlarına çözüm sunulmuştur. Anlaşmanın daha çok İsrail'in güvenliği üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Güvenlik konularının dışında Gazze ve Eriha'da Filistin otoritesine devirden söz edilmiştir. Bahsi geçen Filistin otoritesinin yapısı ve ne şekilde oluşturulacağı da anlaşmaya dahil edilmiştir. Bunların dışında ana başlıklar halinde sunarsak sivil hizmetlerin transferi, yasal sorunlar ve ekonomik ilişkiler anlaşmada bahsi geçen konulardandır. Bu anlaşma ile 29 Filistinlinin öldürülmesi olayıyla çıkmaza giren barış sürecinin yeniden canlandırıldığı söylenebilir (Tontaş, 2017). Anlaşmaya göre İsrail üç hafta içinde Gazze ve Eriha'dan çekilecektir. İsrail bu şartı bir aydan fazla bir gecikme ile olsa da gerçekleştirmiştir.

Diğer taraftan Filistinliler iç güvenliklerini sağlama ve İsrail'e karşı saldırıları önleme adına 9 bin kişilik polis gücü oluşturmuştur (Öner, 2012, s.163). Diğer taraftan İsrail belli konulardaki yetkileri Filistin Yönetimi'ne devretmiş, Filistin Yönetimi'ne meşruiyet kazandırmıştır. Anlaşma kapsamında beş senelik geçici dönem başlatılmıştır.

Prensipite taraflar anlaşmış olsa da İsrail yine anlaşmayı yalnızca kendi çıkarlarına çevirme yollarını aramıştır. Nitekim Rabin'in Gazze-Eriha anlaşmasının imza töreni dönüşünde "Eğer başaramazlarsa Gazze ve Eriha'dan fazlasını rüyalarında bile göremezler" ifadesini kullanmıştır (Bayraktar, 2013, s. 223). İsrail barış konusundaki tavrını Filistin tarafının eylemlerine göre şekillendirmiş, taviz veren taraf değil süreci geçiştiren taraf olmuştur.

3.3.4. Taba (Oslo II) Anlaşması

Taba, Oslo II ve Geçici Anlaşma olarak adlandırılan anlaşma Arafat ve Rabin'in yanı sıra Clinton, Mübarek ve Kral Hüseyin tarafından 28 Eylül 1995 tarihinde imzalanmıştır (Jmcc, 2009). Bu anlaşma genel çerçevesi ile İsrail ordusunun Filistin Ulusal Konseyi seçiminden sonraki sekiz ay içinde Batı Şeria'daki yerleşim yerlerinden aşamalı olarak çekilmesini öngörmektedir (Bayraktar, 2013, s. 223). Anlaşmaya göre İsrail 7 şehir ve 450 köyden geri çekilmeyi kabul etmiştir. Bu Anlaşmaya göre Filistin üçe bölünmüştür:

Bu anlaşma ile Batı Şeria'daki topraklar üçe ayrılmıştır:

A Bölgesi: Batı Şeria'nın yüzde 2,7'sini kapsayan bölge tamamen Filistin denetimine bırakılmaktadır. 6 Filistin şehri. Anlaşmaya göre şehirlerde iç kontroller Filistin'e giriş çıkışlar ise İsrail kontrolüne aittir.

B Bölgesi: Batı Şeria'nın yüzde 25'ini kapsayan bölgenin idaresi Filistin Yönetimine bırakılmakla birlikte güvenlik İsrail ile ortak Filistin denetimine bırakılmıştır.

C Bölgesi: Batı Şeria'nın yaklaşık yüzde 70'ini kapsayan bölgenin denetimi nihai statü görüşmelerine kadar İsrail'e bırakılmıştır (Bayraktar, 2013, s.223).

Ancak anlaşmada öngörüldüğü şekilde İsrail'in geri çekilmesi şöyle dursun yeni yerleşim yerleri kurulmaya devam etmiştir. Anlaşma uygulamada Filistin bağımsızlığına yönelik herhangi bir katkı sağlamamıştır.

Diğer taraftan bu anlaşma İsrail Filistinlilere ikinci sınıf vatandaş muamelesi uygulamıştır. Filistinlilerin yalnızca İsrail'in belirlediği güzergahları kullanması denetimli bir serbestlik verildiğini gösterir. Ayrıca Filistinli güvenlik güçlerinin hem İsraili askerlere karşı müdahale yasağı ve İsrail vatandaşını sorgulayamaması bu anlaşmanın Filistin'e İsrail kontrolünde bir hareket alanı tanıdığını gösterir (Öner, 2012, s. 164).

Anlaşmanın bir diğer şartına göre İsrail ilk etapta 900 Filistinli mahkumu serbest bırakacak ve Batı Şeria'nın Karbata, Kabatiya ve Yatta kasabalarından çekilecekti. Çekilme gecikmeli olarak 13 Kasım'da gerçekleşmiştir. Bu gecikmenin nedeni ise İsrail Başbakanı İzak Rabin'in barış karşıtı Yigal Rabin tarafından öldürülmesidir.

Rabin'in öldürülmesi hem İsrail'in iç politikasında hem de Filistin cephesinde ciddi etkileri olan bir olaydır. Nitekim İsrail içinde Filistinlilere karşı daha ılıman bir politik görüşe sahip olanlar için bir nevi gözdağı olurken barış görüşmelerine kendi içlerinde bu denli sert tepki veren bir milletin düşmanlarına karşı tavırlarında ne kadar acımasız olabileceği büyük kaygı uyandırmıştır.

Anlaşma'nın barış sürecine katkısı değerlendirildiğinde Filistinlilerin bağımsızlığı için pek fazla bir şey kazandırmadığını görülmektedir. Dahası İsrail Filistin

topraklarına yerleşim politikalarını ara vermeden sürdürmüş bu ise İsrail'in barış görüşmelerinde ne kadar samimi olduğunu yeniden ortaya koymuştur.

Diğer taraftan Rabin Filistin-İsrail barış sürecini canlandırmıştır. Özellikle I. İntifada sonrası gerçekleştirilen girişimler Rabin ile hız kazanmış, hatta somut adımlar atılmıştır. Bu anlamda Rabin'in uzlaşmacı tavrına karşılık veren FKÖ bölgede prestijini kaybederken Rabin barış sürecinin bedelini ağır ödemiştir. 4 Kasım 1993 tarihinde barış anlaşmasının imzalanmasından yaklaşık bir ay sonra Rabin barış karşıtı radikal bir Yahudi tarafından öldürülmüştür (Bayraktar, 2013, s. 224).

Bu anlaşmanın akabinde 1996 yılında İsrail'in hemen hemen yarısının Filistinlilerin oluşturduğu Lübnan'a gerçekleştirdiği 15 günlük "Gazap Üzümleri Operasyonu" sırasında Kana mülteci kampına saldırılmış ve saldırı sonucu 107 Filistinli öldürülmüş, çok sayıda Filistinli ise yaralanmıştır. (Arı, 2017, s.196).

3.3.5 Hebron (El Halil) Protokolü

17 Ocak 1997 tarihinde ABD Filistin Özel Temsilcisi Dennis Ross'un girişimi ile Natenyahu ve Arafat arasında Hebron (El Halil) Protokolü imzalanmıştır (Israel Ministry of Foreign Affairs, 1997). Bu protokol, 1996 yılında Rabin'in öldürülmesi ile duraksayan barış sürecini yeniden canlandırmıştır.

Hebron protokolü ile Geçici Anlaşma ve bu protokolde belirtildiği şekilde İsrail güçlerinin anlaşmanın imzalandığı gün itibariyle 10 gün içinde Hebron'dan çekilmesini öngörmektedir (Hebron Protokolü, 1997). Bu protokol ile H-1 şeklinde tanımlanan bölgenin güvenliği Filistin Yönetimi'ne bırakılmış H-2 olarak tanımlanan bölge İsrail'e bırakılmıştır. Hebron Protokolü güvenlik ve protokole dahil edilen diğer konuların nasıl düzenleneceğine dair ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

Tarihsel anlamda İbranilerin ilk yerleşim yeri olarak bilinen Hebron hem Yahudiler hem de Müslümanlar için çok kutsal bir şehirdir. İsrail'in bu şehirden geri çekilmesi kararı İsrail parlamentosunda tepkilere yol açmıştır (Arı, 2017, s.216).

Diğer taraftan barış görüşmeleri sırasında İsrail'in yeni yerleşim yerleri yapma kararı alması barış sürecini olumsuz şekilde etkilemiştir. Ancak bu kez güçlü müttefiki ABD tarafından kabul görmemiştir. İsrail ise bir yandan Doğu Kudüs'teki yerleşmelerine devam etmiştir.

1997 yılına geldiğimizde Filistin-İsrail sorunu açısından oldukça önemli bir gelişme söz konusu olmuştur. ABD Temsilciler Meclisi 10 Haziran 1997 tarihinde kabul ettiği kararla Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul etmiş ve Tel Aviv'de bulunan büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması için 100 milyar Dolar tahsis etme kararı almıştır (Arı, 2017, s. 217). Bu karar Amerikan'ın bugüne kadar yürüttüğü arabulucuk rolü konusunda ne kadar samimi bir tutum izlediğini ortaya koymuştur. Ayrıca yapılan tüm barış girişimlerine bu kararla büyük bir darbe indirilmiştir. ABD'nin bugün çok daha açık gördüğümüz İsrail yanlısı tutumu ise Orta Doğu'da ABD'ye olan güveni ciddi anlamda sarsmıştır.

3.3.6. Wye Memorandumu

Barış süreci devam ederken sonuçsuz kalan girişimler nedeniyle İsrail ve Filistin arasında gerginlik artmış, ABD Başkanı Clinton ise barış sürecinin işletilmesi görüşünde olmuştur. 1998 sonbaharında ABD baskısı ile Arafat ve Natenyahu arasında Wye Mutabakatları gerçekleştirilmiştir. Genel itibariyle Oslo II Anlaşması'nın yerine getirilmesi ile ilgili tarafların yükümlülüklerini ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, İsrail güçlerinin Oslo II'de kabul ettiği geri çekilmenin detaylarını ihtiva etmektedir. Bu mutabakatlar ile Natenyahu'nun barış için işgal ettiği topraklardan vazgeçmesi fikrini teorikte kabul etmiştir (Cleveland, 2008, s.560). Dahası bu anlaşma ile İsrail ve Filistin liderleri bir araya gelerek barış sürecine bağlılıklarını teyit etmişlerdir. Anlaşma kapsamında İsrail'in işgal ettiği toprakların bir kısmından çekilmesi ve Filistin'in kısmi yetki sahibi bölgelerde ise denetimi tamamen ele geçirmesi görüşülmüştür. Anlaşmada ayrıca Gazze'de bulunan hava alanının kullanımı, tutukluların aşamalı olarak serbest bırakılması ile seyahat güvencesi konuları görüşülmüştür. Bu anlaşma ile Filistin ve İsrail'in en önemli sorunu olan terör ve şiddetin bitirilmesi için acil şekilde harekete geçilmesi planlanmıştır.

Daha detaylı biçimde ele alacak olursak Wye Anlaşmasına göre;

- Filistin yönetimi, terörizme karşı tolerans göstermeyecektir.
- Filistin yönetimi ulusal sözleşmesindeki tüm İsrail karşıtı maddeleri çıkaracaktır. Buna karşılık ise Gazze Havaalanı'na izin verilecek ve Gazze ile Batı Şeria arasındaki bağıntıyı sağlayan iki karayolunu Filistinliler kullanabilecektir.
- Ayrıca on gün içinde ulusal sınırların çizilmesi için gerekli görüşmeler başlayacak, Filistinli mültecilerin geri dönüşleri ve Kudüs'ün gelecekteki statüsü konuları aynı zaman içinde ele alınacaktır.
- Filistin Yönetimi tüm terörist hareketleri yasaklayacak ve yasadışı olarak silah bulunduranların ellerindeki silahlar toplanacaktır (Öner, 2012, s. 166-167).

Bu Anlaşma her ne kadar Filistin lehine işliyor görünse de esasında İsrail'e zaman kazandırmıştır. Nitekim Natenyahu'nun sadece ABD'li müttefikleri ve İsraili ilımlılları sakinleştirmek için bu memorandumu imzalaması ancak daha sonrasında şartları yerine getirmeyi reddetmesi bu durumun açık bir göstergesidir (Cleveland, 2008, s.560). Dahası Anlaşma doğrultusunda Filistinlilerin elindeki illegal silahları el koyulması ile suçlu listelerinin İsrail'e verilmesi aslında Filistin'deki mücadeleyi de sona erdirecek bir hamleydi. Dahası Filistin yönetiminin İsrail yönetiminden aldığı baskı ve işkence yöntemlerini kendi halkına karşı kullanması Filistin içinde yeni bir ayrılığı ateşlemiştir. Özellikle Hamas'a karşı oldukça saldırgan bir tutum izleyen Arafat çok sayıda Hamas üyesini tutuklamıştır. Arafat'ın anlaşma koşullarını yerine getirme konusundaki kararlılığı bununla kalmamış Hamas militanlarının yakalanması için İsrail gizli servisiyle çalışmıştır.

İsrail bir taraftan Filistin halkı arasında bölünmelere neden olurken diğer taraftan anlaşma yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Ancak, İsrail Filistin tarafının tüm şartları yerine getirmesini beklemiştir. Natenyahu'nun istemeyerek de olsa geri çekilmeyi kabul etmesi iç politikada derin çatlaklar oluşturmuş Natenyahu'yu zor duruma sokmuştur. Dahası, anlaşma tarihinden henüz bir ay geçmesine rağmen Natenyahu ilave yüzde 13 çekilme konusunu askıya almıştır (Cleveland, 2008, s. 560). Natenyahu geri çekilme konusundaki tavizini geri çekse de bu durum Natenyahu'nun görevi bırakmasına ve yeniden seçime gidilmesine neden olmuştur.

Oslo sürecinin başından beri olduğu gibi barış yanlısı izlenimler verilse de yerleşim politikalarına son verilmemiştir. Bu şartlar altında Filistin'in durumu tüm barış girişimlerine rağmen İsrail'in yeni yerleşimler konusundaki faaliyetlerini hız kesmeden sürdürmesi nedeniyle çok daha sorunlu bir hal almıştır. Özellikle ekonomik anlamda büyük darbe yiyen ve İsrail'in artarak devam eden yerleşim faaliyetleri nedeniyle çok daha kötü bir hal alan işsizlik sorunu nedeniyle Filistin'deki gençler büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bütün bu yaşananlar çoğunu genç nüfusun oluşturduğu Filistin'de şiddetin artmasına zemin teşkil etmiştir.

Oslo barış görüşmeleri değerlendirildiğinde, yeni yerleşimlerle Filistin topraklarındaki sayıları artan İsrail, gittikçe İsrail üzerindeki etkisi zayıflayan ABD ve durumu iyileşmek şöyle dursun daha kötü bir hal alan Filistinliler ile sonuçlanmıştır. Aslında iki tarafı da Oslo'ya getiren süreç mevcut koşullardır. Hem İsrail hem de Filistin artık çatışmanın sonuçlarına dayanamaz duruma geldikleri için uzlaşma kaçınılmaz görünmüştü. Bu açıdan bakıldığında işgal altında yaşayan Filistinlilerin ekonomik, siyasi ve yaşam koşullarına hiçbir çözüm bulunmaması ve gittikçe daha kötü bir hal alması Filistinlileri çıkmaza sokmuştur. Bunun dışında uzlaşma ve Filistin devleti vaatleri ile bir takım girişimlerde bulunan FKÖ'nün girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması Filistinliler için bağımsızlık umutlarını yavaş yavaş yitirmelerine neden olmuştur.

Wye Anlaşmasının akabinde İsrail'de yapılan seçimlerin galibi eski bir general olan Ehud Barak olmuştur. Ehud Barak'ı iktidara "barışı ben gerçekleştiririm" sloganı ile gelmiştir. Barış umutlarının yeniden canlandığı bu dönemde ise yeni bir anlaşma yapılmıştır.

3.3.7. Şarm el Şeyh Momerandumu

FKÖ ile yapılan görüşmeler sırasında Barak'ın Kudüs'ün İsrail'in başkenti olacağı, 1967 sınırlarına geri dönüşün söz konusu olamayacağı ve Filistin'de bir uluslararası gücün varlığını kabul etmeyeceği görüşlerin karşısında Abbas'ı Kudüs'ün Filistin'in başkenti olacağı, yine İsrail'in 1967'de işgal ettiği sınırlara dönmesi

yönündeki istekleri nedeniyle bir sonuca varılamamıştır (Arı, 2017, s. 233). Aslında burada dikkat çekilmesi gereken noktalardan biri de İsrail politikalarında tutum değişikliğinin olmamasıdır.

Diğer taraftan bu anlaşma mutabakata varılan konular için bir takvim belirlenmesi açısından önemli olmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s. 105). Bu takvime uyulması konusunda ABD Başkanı Clinton ciddi çaba sarf etmiştir. Nitekim görev süresinin dolmasına az bir zaman kala barış çabalarını yarıda bırakmak istememiştir.

Barak'ın iktidara gelmesiyle barış süreci yeniden canlanmış, Barak vakit kaybetmeden Filistinliler ile Şarm el-Şeyh Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile mevcut anlaşmalar ve taahhütler çerçevesinde nihai statü görüşmelerine geçiş için koşullar ortaya koyulmuştur (Bayraktar, 2013, s.226). Tek başına bir anlam ifade etmese de 2000 yılında gerçekleşecek Camp David Anlaşması'nın yolunu açmıştır. Dahası, Şarm el-Şeyh anlaşması ikili arasında bugüne kadar çözüme kavuşturulmayan sorunlardan öte, tarafların barış konusundaki kararlılıklarını ortaya koymaları açısından önemlidir.

Bu amaçla, Clinton, İsrail lideri Ehud Barak ve Filistin lideri Yaser Arafat'ı Temmuz ayında düzenlenecek olan Camp David zirvesine çağırmıştır. Oslo görüşmelerinin sonuçları değerlendirildiğinde, Oslo görüşmeleri Filistinlilerin barış arayışına zemin teşkil etmiştir. İsrail tarafından bakıldığında FKÖ'nün Oslo anlaşması için istekli olmasının nedeni ise Körfez Savaşı sonrası yaşadığı ekonomik sıkıntılarken İsrail'in güvenlik kaygılarının yanı sıra askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda karşı karşıya kaldığı sorunlar İsrail'i Oslo sürecine dahil etmiştir. Özellikle FKÖ'ye karşı güvenin azalması ile Hamas'ın bölgede yükselişe geçmesi İsrail'in güvenlik kaygılarını artırmıştır.

Orta Doğu'da gerçekleştirilen başarısız uzlaşma girişimlerinin ardından bölgedeki tansiyon yükselmeye başlamıştır. Filistin'de durum daha kötü bir hal alırken İsrail yine gelişmeleri kendi lehine çevirmiştir. Dünya kamuoyu önünde ise meşru Filistin devleti Yahudiler karşısında azınlık durumuna düşmüştür. Dahası, barış görüşmeleri, arabulucu statüsündeki ABD ve İsrail tarafından ele geçirilen

topraklardaki Filistin halkının gösterdiği çabalardan ibaret kalmıştır. İsrail ise barış adına hiçbir taviz vermeden Filistin topraklarındaki yerleşimci faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu nedenle yapılan tüm barış görüşmeleri Filistin'in gerçek sorunlarına çözüm bulamamıştır (Pappe, 2007, s.399). Barıştan umutlarını kaybeden Orta Doğu halkı artık duruma karşı sessiz kalmayacak ve bu kıpırdanma İkinci İntifadayı getirecektir.

3.3.8. Camp David Anlaşması

Oslo'dan sonra İsrail Başbakanı Ehud Barak Natenyahu'nun uzlaşma karşıtı tavrının aksine bir takım tavizleri kabul etmesi ile tanınmıştır. Barak'ın bu tavrı 2000 yılında Bill Clinton öncülüğünde iki hafta süren Camp David II olarak bilinen zirvede tarafları yeniden bir araya getirmiştir (Cleveland, 2008, s. 562).

Oslo görüşmeleri sonunda tam bir sonuca ulaşılamaması nedeniyle taraflar nihai statü konularını tekrar görüşmek üzere bir araya geldiler. Ancak en sorunlu konular İsrail'in öteleme politikası ile sürekli bir sonraki görüşmelere ertelenmiştir. İsrail'in en önemi sorunları ertelemesinin nedeni olarak Filistin tarafının taviz vermesini sağlamak olduğu yönünde görüşler söz konusudur. Bahsi geçen sorunlu konular ise; Kudüs, Filistinli mülteciler, Yahudi yerleşimleri, sınırlar ve güvenlidir olarak 4 ana başlık altında toplanabilir.

Bill Clinton daveti üzerine Barak ve Arafat bir araya gelmiştir. Barak bu görüşmeler sırasında da Filistinlilere daha fazla taviz verdirerek ikna etme çabasına girmiştir. Resmi olmayan açıklamalara göre; Barak, İsrail'in Batı Şeria'nın %95'inden ve Gazze Şeridi'nin tümünden çekilmesini, İsrail'in çekileceği topraklarda egemen olacak bir Filistin Devleti'nin kurulmasını, izole olmuş yerleşim yerlerinin boşaltılarak bunların kontrolünün Filistin'e verilmesini, ancak Batı Şeria'da Yahudi yerleşimcileri için ayrılan toprakların İsrail'in kontrolü altında kalmasını öngören bir anlaşma teklif etmiştir. (Süer, Atmaca, 2006, s. 106). Bu teklif Filistin tarafından kabul edilmemiştir. İsrail'in Batı Şeria'dan kısmen çekilmiş olması ve Batı Şeria'yı bir yol ile bölmek istemesi Filistinliler arasındaki bağlantının engellenmesi ihtimaliyle kabul edilmemiştir.

Diğer taraftan, Şarm el-Şeyh anlaşmasında öngörülen üçüncü çekilme henüz gerçekleştirilmemiş bu ise Filistin'in İsrail ile bir uzlaşma sağlaması için önemli olacaktır. Barak'ın bu görüşmeler sırasında en çok ısrarcı olduğu konu Kudüs'ün başkent olmasıdır. Hatta bu şartın kabul edilmesiyle diğer konularda kısmi taviz verebileceğini dahi belirtmiştir (Arı, 2017, s. 235). Ancak Arafat Müslümanlar için önemi nedeniyle Kudüs konusunda geri adım atmamıştır.

Filistin içinde Arafat'ın barış girişimleri dahi kabul edilemezken Arafat'ın Kudüs konusunu müzakereye açması dahi Filistinliler için kabul edilemezdi. Camp David'deki barış girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının en önemli nedeni de Kudüs konusunda tarafların uzlaşma sağlayamaması olmuştur. İsrail'in Kudüs'te kurmayı düşündüğü yerleşim planları için Kudüs konusunda taviz vermesi söz konusu olamazdı. Ayrıca İsrail'in Kudüs'ü Filistin'e bırakması bu bölgedeki kontrolü yitirmesi anlamına gelecekti ki İsrail her anlamda bölge için kritik öneme haiz bölgeyi elden bırakamazdı. Ancak Kudüs'e sahip olma ile bir Yahudi devletinin tam anlamıyla kurulacağı düşüncesi İsrail'in bu konudaki ısrarını pekiştirmiştir. Ancak Barak konuşmalarında bir Filistin devletini kabul edeceğini ima ediyor, Gazze ve Batı Şeria arasında bulunan bağlantı yolunun İsrail topraklarından geçmesini kabul etmiştir (Öner, 2012, s. 167). Arafat ise tam bağımsız bir Filistin devletini engelleyecek hükümleri içeren hiçbir anlaşmayı kabul etmeyecektir.

Anlaşma sırasında görüşülen diğer bir konu ise Mültecilerin geri dönmesi olmuştur. Filistin'de Yahudilerin bulunduğu bölgelerdeki Filistinli sayısının Yahudi sayısından fazla olacağı korkusu İsrail için Filistin'i kaybetme olarak görülmüştür. Bu nedenle mülteciler konusunda net bir açıklama yerine müzakereye açık cümleler kurulmuştur. İsrail'in barış görüşmelerinde zaman kazanma taktiği özellikle mülteciler konusunda oldukça belirgindir. Bunun dışında Yahudi yerleşimleri konusu da İsrail için sorun teşkil etmiştir. Nitekim Filistin'de ele geçirdiği topraklara yerleştirilen Yahudilerin güvenliğini sağlamak isteyen İsrail bu konuda da Filistin engeline takılacaktır. Bu doğrultuda, İsrail uzlaşmadan yana olacağını taahhüt ettiği konularda dahi kontrolü tamamen elden bırakmamıştır. İsrail'in Batı Şeria'nın tümünden

çekilmemesi ve Batı Şeria'yı kontrolünün yine kendinde olacak bir yol ikiye bölmesi bunun göstergesidir.

İsrail ve Filistin tarafları arasında bir barışın sağlanamamasında, bölge devletlerinin de bu konuda tam ve istikrarlı bir tutum izlememesi büyük rol oynamıştır. İsrail'in BM kararlarını uygulamama konusundaki başarısızlığın da bu istikrarsızlıkta payı söz konusudur. Diğer taraftan Filistin-İsrail sorununun muhataplarından olan Mısır ve Suriye gibi ülkeler İsrail ile kendi meselelerine öncelikle, İsrail'in bu konudaki tavrına göre Filistin konusunda bir tutum benimsemişlerdir. Bunun en açık göstergesi 1978-79 Camp David görüşmelerinde İsrail'in elindeki topraklarını yeniden alan Mısır'ın ABD ve İsrail ile ilişkileri çatışma boyutundan uzlaşmaya geçmiştir (Arı, 2017, s.241). Bu uzlaşmada ABD tarafı iki tarafa da önemli bir baskı uygulamıştır.

Orta Doğu ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları çıkar çatışmaları Filistin sorununun çözümünü zorlaştırırken Filistin'i aslında bölgede yalnız bırakmıştır. Bu yalnızlık ise Filistinlilerin şiddet eylemlerine yönelmelerini tetiklemiştir. Özellikle Camp David görüşmeleri sırasında İsrail'in Kudüs konusundaki teklifi Filistinlilerin bir kez daha ayaklanmasına neden olmuştur (Pappe, 2007, s.399). Camp David sonrası ise İsrail Başbakanı Begin Filistinlilerin meşru haklarının aslında hiç bir şey ifade etmediğini dile getirmiştir.

3.3.9. İkinci İntifada (İntifadat Al- Aqsa)

Oslo görüşmeleri sonrasında barış umutlarını bir kez daha kaybeden Filistinliler artık İsrail'e karşı sessiz kalma niyetinde değildi. Diğer taraftan bölgede çatışma şiddetlenerek devam etmekte, hem Filistin hem de İsrail bu çatışmanın bedelini ödemektedir. Barış görüşmeleri sırasında Filistin tarafının taleplerini görmezden gelen İsrail ise işgallerini sürdürürken bölgede tansiyonu yükseltecek eylemlerden de çekinmemiştir. Bu doğrultuda, 1000 kişi ile birlikte Ariel Şaron Harem ül-Şerif'i ziyaret etmiştir. (Cleveland, 2008 s. 563). Bu ziyaretin Filistinlilerin tepkisini çekmesinin iki nedeni vardır; ilk olarak Kudüs'ün statüsü henüz belirlenmiş değildi ve müzakereler devam etmekteydi. Nitekim Yahudiler kadar Filistinliler de Kudüs konusunda taviz vermek istemiyor ve başkent olarak kabul ediyorlardı. İkinci olarak ise Sharon'un 1982

yılında gerçekleştirdiği Sabra ve Şatilla katliamları ile Filistinliler nezdindeki prestijidir (Erhan, 2001, s. 176). Ancak Filistinlilerin sabrı taşmış ve protestolara başlamıştır. Bu protestolar sonunda İsrail saldırıları ile 18 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Barış görüşmelerinden geriye kalan hayal kırıklığının Sharon'un gerginliği artırmaya yönelik ziyareti yeni bir şiddet patlamasını doğurmuştur (Carter, 2008, s. 90).

Oslo görüşmeleri boyunca işgalin sona ermesi ve bağımsız bir Filistin devleti kurulması taleplerine karşılık bulamayan Filistinliler tepkilerini gösterilerle ortaya koymaya karar vermiştir. Ancak bu süreçte FKÖ geride durmuş ve süreci izlemeyi tercih etmiştir (Özkoç, 2009, s.190). Nitekim Oslo boyunca İsrail ile işbirliği halindeki FKÖ bu kez İsrail adına ayaklanmaları bastıran güç olmamış ancak açık bir şekilde destek sağlamamıştır. Diğer taraftan İntifada hareketine karşı sessizliğini koruması FKÖ'nün de İsrail'e dair umutlarının tükendiğini göstermiştir.

Filistin tarafından gelen saldırılara karşı sürekli olarak güvenlik kaygıları duyduğunu ifade eden İsrail bu olaylarla beraber güvenlik konusunu birincil sıraya koymuşlardır. Gerçekte ise İsrail güçlerine karşı böyle bir güvenlik sorununun olduğunu kanıtlayacak bir durum söz konusu olmamıştır (Amnesty International, s.13). Güvenliğin bu kadar önemli hale gelmesi ise Şubat 2000'de gerçekleşen seçimlerde Sharon'un lehine olmuş, bu sayede iktidara gelmiştir. Sharon kontrolündeki İsrail ise nispeten uzlaşmacı politikalarından uzaklaşmaya başlamıştır. Filistin sivil halkın elindeki taş ve kısmen hafif otomatik silahlara karşı İsrail, Apache helikopteri ve F-16'lar ile saldırmıştır (Cleveland, 2008, s. 564). İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılar sonucu onlarca sivil hayatını kaybetmiş, taraflar arasında eşitsizlikle gerçekleşen çatışmalarla adeta bir savaşa dönüşmüştür.

İsrail sınırları içinde yaşayan Filistinlilerin bu türden kollektif eylemler sonrası gördüğü karşılık artık İsraili Filistinliler, kendi yurtlarında sivil hak taleplerinin dikkate alınmadığına inanmaya başlamıştır. Sivil halk düzeyinde yaşanan bu kısıtlamanın politik arenaya yansımaları uzun sürmemiştir. Filistinli politikacıların politikada temsili kısıtlanırken Filistinlilerin de İsraili partilere verdikleri destek Filistinli partilere kaymıştır. İki halk arasındaki ayrışmalar ise gittikçe daha kesin şekilde artmaya başlamıştır. Diğer taraftan 2000 yılında gerçekleştirilen bu eylem Filistin mücadelesi

için önemli bir kilometre taşı oluşturmuştur. Bu durum ilk bakışta İsrail ve dünya kamuoyu tarafından Filistin'in radikalleşmesi olarak algılansa da aksi gerçekleşmiş; Filistin halkı politikleşmiştir. Filistin halkının politikleşmesi için ise Filistin kimliğinin daha bağımsız hale gelmesi ve zaman içinde değişmesi neden teşkil etmektedir. Ancak bu kimlik İsrail tarafından kuruluşundan itibaren kabul edilmemiştir. Bu durum ise İsraili Filistinlileri sürekli izlenmesi, bastırılması ve kontrol edilmesi gereken bir ulusal azınlık haline getirmiştir.

İki tarafın eylemlerindeki şiddetin artmasındaki neden artık Filistinlilerin tamamen yok edilmesi tehdidini gören ve bu konuda haklarını savunan genç Filistinli nesil ile Filistinlilerin tamamının ele geçirdikleri topraklardan sürme arzusunda olan İsrail vardır. Camp David görüşmeleri sırasında dahi Clinton'un İsrail'i destekler tutumu Arafat'ın diğer önemli ülkeleri ziyaret yoluyla kendisine yeni müttefik arayışına sokmuştur (Davutoğlu, 2009, s.351). En başta Filistin topraklarının sahiplenilmesi nedeniyle çıkan çatışmalar ile iki tarafın karşılıklı öfkesi durumu uzlaşmadan uzaklaştırıp gittikçe saldırganlaşan bir çatışmaya dönüştürmüştür. Özellikle İsrail tarafı artık eskisinden daha da sertti. Müdahalenin daha sert bir şekil almasında diğer bir neden ise İsrail yönetiminin Ehud Barak'tan sonra Sharon gibi sert ve toleranssız sayılabilecek bir lider olan Ariel Sharon'un eline geçmesi olduğu söylenebilir.

Taraflar arasında gerginliğin artması ve çatışmalarda Filistin tarafından I. İntifadan farklı olarak silahlı mücadele aşamasına geçmesi ABD'yi telaşlandırmıştır. Clinton bir daha barışın mümkün olamayacağı ihtimali ile hatta çok daha büyük bölgesel bir savaşa dönüşebilecek çatışmaları durdurabilmek için tarafları yeni barış anlaşması ile bir araya getirmeyi sağlamıştır (Erhan, 2001, s. 176).

Artan şiddet olayları İsrail ve Filistin arasındaki barış umutlarını söndürürken Sharon hükümetinin hemen öncesinde ABD tarafından tekrar tarafların uzlaşmasını sağlama adına bir girişim gerçekleşmiştir. Bu amaçla, 2001 yılında Mısır'ın Taba kentinde bir toplantı yapılmıştır(Erhan, 2001, s. 177). Müzakereler sırasında talepler konusunda talepler birbirine yaklaşmış olsa da yine bir çözüme ulaşılamamıştır. Camp David'de olduğu gibi barış süreci tıkanmıştır. Bu anlaşmada tarafların uzlaşmadığı en önemli konu mültecilerin geri dönüş hakkı olmuştur (Arı, 2017, s. 247). Nitekim BM

rakamlarına göre 2001’de 3,8 milyona ulaşan ve gittikçe de artan mülteciler hem Filistin hem de bölge ülkeleri için bir türlü çözüme ulaştırılamayan bir sorun alanını teşkil etmektedir.

3.4. Sharon Hükümeti

2001 yılında İsrail’de gerçekleştirilen seçimler sonucu Ariel Sharon İsrail Başbakanı olmuştur. İsrail’in yeni lideri ile Filistin-İsrail barış sürecinde yeni ve belki de aşılmaz nitelikte bir çıkmaza girildiğinin herkes farkındadır. Ordu kökenli Sharon geçmişinde terör örgütü sayılabilen Haganah örgütüne dahil olmuştur (Arı, 2017, s.249). Sharon’un idealindeki büyük İsrail devletini kurma amacı herkes tarafından bilinmekteydi. Sharon bunu gizleme amacı gütmemiş, Filistin topraklarını işgal etme konusundaki saldırgan ve işgalci tavrı ile de bunu açıkça sergilemiştir. Daha da önemlisi Sabra ve Şatilla katliamlarıyla tanınan bir ordu mensubunun İsrail başbakanı olması Filistin ile barışın ne ölçüde görüşülebileceği veya hiç söz konusu olmayabileceği yönünde büyük kaygı uyandırmıştır (Middle East Monitor, 2017).

Diğer taraftan intihar saldırılarının artması İsrail’in daha sert biçimde karşılık vermesine sebep olmuştur. İsrail Filistin’de bulunan askeri gücünü artırmış. Bu durum Filistin ekonomisine olumlu yansımış, intihar saldırılarının sayısı azaldığı için ülkeye gelen turist sayısında artış yaşanmıştır (Pappe, 2007, s.416).

Sharon hükümeti ile tansiyon git gide artmış, barış umutları kaybolmaya başlamıştır. Hükümetin başına geldiğinde, Filistin kentlerindeki kuşatmanın sona erdirileceği söylemleri olsa da bu durum gerçekleştirilmemiştir. Dahası kuşatmanın sona ermesi bir yana artan asker gücü ile kuşatma daha sıkı ve sert bir hal almıştır. Duruma karşı sessizliğini daha fazla koruyamayan BM, Sharon’un sivil halka karşı ağır silahla saldırmalarını protesto etmiştir. Ancak bunun Sharon için hiçbir geçerliliği olmamıştır. Aslında Sharon’un iktidarı süresince yaşananlar çok şaşırtıcı gelişmeler olmamıştır. Nitekim Oslo görüşmelerine tamamen karşı olan seçim kampanyaları boyunca barış görüşmelerine karşı olumsuz tavrı yaşanacakların habercisi olmuştur.

Sharon özellikle Kudüs konusunda müzakerelere açık olmadığı söylenebilir. Dahası, Sharon, Kudüs İsrail’in yegâne başkenti olması gerektiğine inanmıştır (Arı,

2017, s.251). Yahudi yerleşimleri konusunda ise tavizden yana bir tutum sergilememiştir. Sharon'ın yerleşimci faaliyetler konusunda tavize yanaşmayan tutumuna karşın Filistin'in silahsızlandırılması konusunda oldukça ısrarcı olması nedeniyle barış konusunda ikircikli bir tutum sergilediği söylenebilir. İsrail'in Filistin'den çekilmesi konusunda ki görüşü olumsuz olurken Filistinli örgütler tarafından gerçekleştirilen intihar saldırılarını gerekçe olarak gösteriyordu. Filistinli mültecilerin geri dönüşü konusunda ise bunun asla mümkün olmayacağı Sharon tarafından açıkça belirtilmiştir (Öner, 2012, s.303).

ABD ise Sharon'un sert politikalarına karşın bölgede barış kapılarının tamamen kapanmasını istememektedir. Amerikalı eski bir senatör olan George Mitchell başkanlığında bir heyet kurulması uzlaşmanın sağlanması ABD tarafından atılan en önemli adımlardan biridir. Bu heyete İsrail-Filistin tarafları arasında devam eden çatışmanın sona erdirilmesi bir ateşkesin detayları ile ilgili bir öneri hazırlanmıştır. Ancak Mitchell Raporu'nun gerçek sorunlar üzerine gitmemesi, önerililerin samimi olmaması ve en önemlisi yaptırımlardan yoksun olması en önemli sorundur (Arı, 2017, s. 256).

Bu rapordaki amaç daha öncekilerdeki gibi şiddetin önlenmesi ve kalıcı barışın sağlanması olmuşsa da bu barış girişimi yalnızca tarafların gerginliğinin azaltılmasına yardımcı olmuştur. Bu raporun diğerlerinden farkı İsrail'in aşırı şiddet kullanmasından bahsederken Filistin tarafını ise barışın gerçekleştirilememesinden sorumlu tutması olmuştur (Arı, 2017, s. 256). Bir bakıma, çatışmanın yükünü tamamen İsrail'in üzerine yıkmamak için Filistin tarafını da suçlu göstermiştir denilebilir. Filistinliler bu rapora İsrail'in yerleşim politikalarını engelleme amacıyla olduğu için sıcak bakarken İsrail tarafı Filistin'deki şiddet eylemlerinin son bulması adına bu raporu kabul etmiştir. Ancak daha anlaşmanın açıklanmasının ardından çok zaman geçmemesine rağmen İsrail, Filistin topraklarını ele geçirme yönündeki faaliyetlerini sürdürmüş, bu da iki tarafın birbirine karşı güvensizliğine artırarak barış görüşmelerini sonuçsuz bırakmıştır.

Rapor çatışmaları dindirme konusunda yeterli olmamış ve bunun üzerine yeni bir plan hazırlamıştır (Tenet Plan, 2001). Bu plan daha çok Mitchell Raporu'nun nasıl uygulanacağına dairdir. Bu açıdan Mitchell raporunun tamamlayıcıdır. Nitekim Mitchell

Raporu ve Tenet Planı birlikte anılmıştır. Tenet Planı genel itibariyle İsrail güçlerinin Batı Şeria'dan çekilmesi ve Filistin polisinin bu bölgelerde güvenliği sağlamasından ibaret olmuştur (Haaretz, 2001). Daha da önemlisi Filistin'in İsrail karşıtı eylemlerle mücadele etmesi ve ateşkes konuları da öne çıkmıştır. Ancak planı her ne kadar taraflar arasında ateşkes sağlanması olsa da bu ateşkes hiç gerçekleştirilememiştir. İsrail yine Plan'ın hemen ardından yerleşimci faaliyetlerini sürdürmüştür.

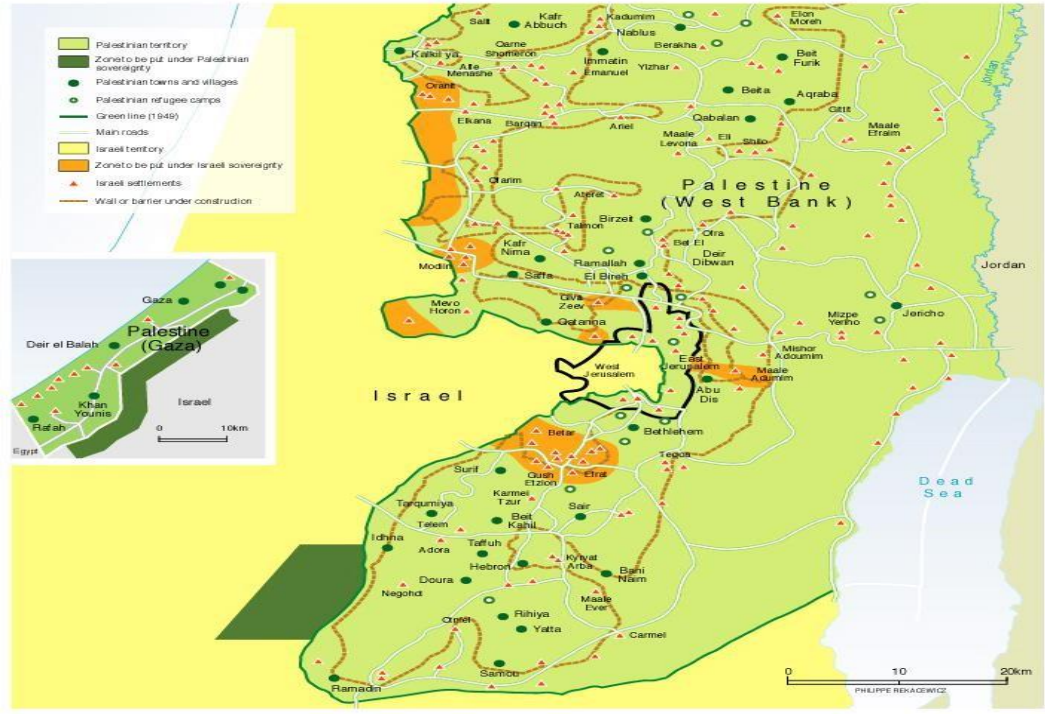
Mitchell Raporu ve Tenet Planı ile tarafların anlaşmalarının ne kadar zor olduğunu bir kez daha göstermiştir. Nitekim uzlaşmanın sağlanamaması ile İsrail saldırılarına karşılık olarak Filistin'de intihar saldırılarını artırarak devam ettirdi. İsrail ise bu saldırıları müdahalesine gerekçe göstermek suretiyle Batı Şeria'nın tamamına yakını ele geçirmiştir. İsrail'in bu faaliyetleri ise Filistin'de artan baskıyı ve kuşatmaları beraberinde getirmiştir. Filistinliler ise oldukça uzun bir zaman boyunca sokağa çıkma yasağına maruz kalmıştır.

2001 yılında Bush'un ABD başkanı olması ile ABD uzlaşmacı tutumundan uzaklaşmaya başlamıştır. Bush'un başkanlığından hemen sonra 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da bulunan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a terörist saldırısı düzenlenmesi hem ABD'nin hem de İsrail'in bundan sonra çok daha sert bir tutum izlemesine neden olmuştur. İsrail 11 Eylül sonrasında Filistinlilere uyguladığı ablukayı yoğunlaştırmıştır (Şahin, 2016, s. 137). İsrail yine Filistin'den terörizme son vermesini isterken Filistinlilere karşı saldırılarını sürdürmüştür. ABD'nin 11 Eylül ile İslamcı terörizmle tanışmasını ve dünya kamuoyunda Müslümanların terörle bağdaştırılan prestijinden cesaret alan İsrail Arafat'la ilişkileri kesmiş, Batı Şeria'ya girmiştir. Artık uluslararası topluma hesap verme korkusundan neredeyse kurtulan İsrail "Terörle savaşma" adına 2002 yılında Gazze ve Batı Şeria'da çok sayıda operasyon düzenlemiş ve onlarca Filistinlinin ölümüne sebep olmuştur (Ayman, 2009, s.54).

11 Eylül saldırılarından sonra ise İsrail saldırılarını çok daha cesur biçimde gerçekleştirmeye başlamıştır (Ayman, 2009, s.54). İsrail artık terörü engelleme gerekçesi ile saldırılarının şiddetini artırmış, Batı Şeria ve Gazze'ye oldukça şiddetli saldırılar düzenlemiştir. BM kararlarını ve uluslararası kınamaları daha öncesinde de dikkate almayan İsrail 11 Eylül sonrası kendisini daha haklı görerek uluslararası

kamuoyunun tepkilerini hiçe saymıştır. Diğer taraftan, tüm dünyada değişmekte olan güvenlik unsurları gereğince daha sert söylemler kullanmış ve İslam düşmanlığı konusunda daha sert bir tavır takınmıştır. Bu süreçte ABD ile olan yakınlığı Hamas gibi düşmanlarının ABD'nin de düşmanı olmasına neden olmuştur. 2002 yılında Arafat'ın tam anlamıyla kuşatma altına alınması İsrail'in bir adım ileri giderek Filistinli liderlere doğrudan saldırılara bağladığını göstermektedir. Aslında amacı Arafat'ı bir an önce devre dışı bırakarak yoluna yeni bir liderle devam etmek olmuştur (Arı, 2017, Cilt II, s. 264).

İsrail 11 Eylül sonrası oluşan temelsiz terör kaygılarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı sürdürmüş ve 21 Şubat 2002 tarihinde “Batı Şeria Bariyeri” olarak anılan dış güvenlik duvarını inşa ederek bir tampon bölge oluşturmayı arzuladığını duyurmuştur (Ayman, 2009, s.54). İsrail'in Batı Şeria Bariyeri hedefi İsrail'in inşa ettiği güvenlik duvarı etrafında yaşayan Filistinliler için büyük sorunlar doğurmuştur. Çoğunun evsiz kalmasına, eğitiminin aksamasına, tarım faaliyetlerinin sekteye uğramasına neden olan güvenlik duvarı Lahey Uluslararası Adalet Divanı tarafından yasalara aykırı bulunmuş, ancak bu kararın İsrail için yaptırım gücü olmamıştır (bbc, 2004). Bunun dışında, İsrail'in gelişmiş silahları ve düzenli ordusunun yanında Filistin'in içinde bulunduğu ekonomik şartlar ve düzenli ordusunun olmaması ikili arasındaki çatışmaların İsrail lehine dönmesine neden olmuştur (Arı, 2007, s.245)



Şekil 4: Filistin’i bölen güvenlik duvarı haritası

Kaynak: <https://mondediplo.com/maps/initiativemap>, 2019

Esasında, güvenlik duvarı inşaatı fikri İshak Rabin’e dayanmaktadır. Nitekim saldırıların önlenmesi amacıyla ilk duvar 1994 yılında Gazze’de inşa edilmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s. 116). Daha sonra hükümetin ilgisiz kalması ile İsrail halkı kendi imkânları ile 2002 yılına kadar duvar inşaatını sürdürse de Ariel Sharon ile duvarın inşası bir hükümet icraatı haline gelmiştir. 30 Haziran 2004’de duvarın yalnızca 30km’lik kısmının Filistinlilerin haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle yeniden inşasına karar vermiştir (Arı, Cilt 2, 2017, s. 286). Genel itibariyle güvenlik duvarının inşaatını hukuki bulmuştur (Süer, Atmaca, 2006, s. 117).

Sharon hükümeti iktidara gelmesiyle İsrail diğer taraftan terörist ilan ettiği Yaser Arafat’ı Ramallah’ta bulunan karargâhında ablukaya almıştır (Şahin, 2016, s. 137). Arafat’ın Batı Şeria’da bulunan konutunu ise bombalamış Arafat ise tahribattan kurtulan küçük bir kısımda yaşamını sürdürmüştür. İsrail adeta Arafat’ı ev hapsine almıştır. Arafat’ın diğer karargâhına ise erişimi yasaklamıştır. Ramallah’a giriş çıkışı yasaklayarak Arafat’ı kontrol altında tutmayı amaçlamıştır.

İsrail'in Sharon ile mülteci kamplarına gerçekleştirdiği saldırılar önemli oranda artmıştır. Bu konuda saldırılara karşı tüm gücüyle direnen Jenin mülteci kampı büyük darbe almıştır. İsrail Cenin mülteci kampında katliam gerçekleştirmiştir. Sabra ve Şatilla katliamlarıyla tanınan Sharon bir kez daha katliam ile adını duyurmuştur. Cenin mülteci kampının imha edilmesi olayı gerginliğin zirvesi olmuştur (Pappe, 2007 s. 400). İsrail, Cenin mülteci kampında öldürdüğü yüzlerce Filistinlinin yanı sıra uluslararası yardım kuruluşlarının bölgeye girişini yasaklamıştır. Ancak bu saldırı BM tarafından dahi tarafsızca değerlendirilmemiş İsrail'e karşı açıkça suçlayıcı tavrından kaçınılmıştır. BM, bu olayla bir kez daha Filistin-İsrail olayında tarafsızlığını kaybettiğini göstermiştir (Pappe, 2007, s.414).

İsrail'in saldırgan tutumları nedeniyle ABD, AT, Rusya ve BM İsrail saldırılarına tepkilerini göstermek ve bir Filistin devletinin kurulması için bir araya gelmiştir. Bu girişimin diğer barış girişimlerinden çok farklı olduğu söylenemez. Nitekim çözüm sunmaktan uzak bu girişimde öncekilerde olduğu gibi başarısız kalmıştır. Dahası Uluslararası Af Örgütü İsrail'in Filistin'de son yaptığı operasyonlarla savaş suçu işlediği hükmüne vardı ancak İsrail her girişimden sonra işgal alanını ve kuvvetini daha da artırarak sürdürmüştür. Bu işgalleri için gerekçe olarak ise Filistin'deki terör altyapısını yok etme amacında olduğunu ifade etmiştir. Ancak uluslararası kamuoyundaki prestijini daha fazla zedelememek için 34 gün sonra Ramallah kuşatmasını sona erdirmek zorunda kalmıştır (Şahin, 2016, s.137). 12 Mart 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan karar ile 242 ve 338 sayılı kararlar anımsatılarak İsrail ve Filistin'in yan yana iki devlet olarak güvenli ve tanınmış sınırlar içinde yaşayacağı bir çözüm üzerinde ısrarcı olmuştur (Arı, 2017, s. 260).

3.5. Beyrut Deklarasyonu (Abdullah Planı)

Filistin'de İsrail işgali ve zulmü sürerken 26-28 Mart 2002 tarihlerinde Arap Birliği toplanmıştır. Toplantı Beyrut'ta düzenlenmiş ve 22 Arap ülkesi katılmıştır. Arap Birliği sonrasında ise Prens Abdullah'ın ileri sürdüğü bu nedenle Abdullah Planı olarak da bilinen Beyrut Deklarasyonu hazırlanmıştır (United States Institute of Peace, 2002).

Beyrut Deklarasyonu ile taraflardan bazı talepler olmuştur. Öncelikli İsrail tarafından;

- İsrail'in, Golan ve Lübnan'daki işgal edilmiş topraklarda dahil olmak üzere 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi.
- BM'nin 1948 Aralık ayında kabul etmiş olduğu 194 sayılı kararına uygun olarak Filistinli mülteci sorununa adil bir çözüm bulunması.
- Başkenti Kudüs olan bir Filistin Devleti'nin kurulması.

Arap tarafının yükümlülükleri ise;

- İsrail ile barış anlaşmasının imzalanması ve bölgedeki tüm ülkeler arasında barışın gerçekleştirilmesi
- Gerçekleştirilecek kapsamlı barış çerçevesinde İsrail ilse normal ilişkiler kurulması olmuştur.

Ancak Beyrut Deklarasyonun açıklandığı Mart 2002 tarihinde Karine-A hadisesi yaşanmıştır. Bu hadisede İsrail Kızıl Deniz'de kaptanı Filistin Deniz Polisi'nde görevli olan Filistin'e İran menşeli silah taşıdığını iddia ettiği Karine-A isimli silah yüklü bir gemi yakalamıştır (theguardian, 2002). Bu durum İsrail'in saldırılarını artırmak için gerekçe oluşturmuştur. Bu olaydan sonra İsrail birçok mülteci kampına yoğun saldırılar düzenlemiş adeta tüm Filistin'i abluka altına almıştır. BM Güvenlik Konseyi acilen toplanmış ve yine iki devlet arasında barışın sağlanması için bir çözüm arayışında ısrar etmiştir. Ancak daha önceki BM kararlarında olduğu gibi bu karar da İsrail için hiçbir etkisi ve yaptırımı olmayan bir uyarıdan ibaret kalmıştır.

Filistin meselesinin BM ve diğer ülkeler dışında Arap ülkelerinin kendi inisiyatifi ile bir deklarasyon ile açıklanması bölge ülkelerinin Filistin meselesi için çaba göstermesi açısından önemlidir. Bu zirvenin Filistin sorunu için Araplar tarafından geliştirilen bir barış girişimi olmasının yanında Arap-İsrail çatışmasına kalıcı bir çözüm bulma arayışı olduğu söylenebilir (Ayman, 2009, s.55). Nitekim Arapların anlaşmada belirtilen şartların yeri getirilmesi karşılığında İsrail ile "normal ilişkiler" arzulanması bunun açık bir göstergesidir (Carter, 2008, s.94). Ancak İsrail Beyrut Deklarasyonunu

incelemeye değmez bulmasının yanında İsrail tarafından beklenen şartların İsrail'in yok olması anlamına geleceği için reddetmiş, bir barış girişimi daha sonuçsuz kalmıştır.

3.6. Yol Haritası

11 Eylül sonrası ABD'nin terörizme karşı verdiği savaş Yol Haritasının hazırlanmasında etkili olmuştur. Bush'un terörizme karşı duruşundan cesaret alan İsrail, Filistin'deki El Aksa Ayaklanmasının bastırılmasında sert bir politika izlemiştir. Bölgede artan şiddeti görmezden gelemeyen ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletlerden oluşan dördü grup (Quartet) bir araya gelmiş ve Yol Haritasını açıklamıştır. Bush liderliğinde ortaya atılan Yol Haritası temelde barışın önünde engel olarak görülen ve teröre destek verdiği düşünülen Arafat'ın dışlanması amaçlamıştır (Kemiksiz, 2016, s. 159). Diğer taraftan ABD müttefikleri ile belirlediği "Yol Haritası" ile 2005 yılına kadar Orta Doğu'da kesin sınırlarının belli olmadığı bir Filistin devletinin kurulmasını amaçlamıştır (Pappe, 2007, s. 401).

Bu plan "İsrail-Filistin Anlaşmazlığına İki Devletli Kalıcı Bir Çözüm İçin Performans Bazlı Yol Haritası", barış karşılığı toprak esasına dayanarak, ilgili BM Kararları, taraflar arasında daha önce yapılmış anlaşmalar ve Arap Barış Girişimi çerçevesinde İsrail-Filistin anlaşmazlığına çözüm bulmak ve 1967'de başlayan işgali sona erdirmek amacıyla hazırlanmış, amaca yönelik ve performans bazlı bir plandır" (Unicankara).

Yol haritası öncelikle Filistin'de gerçekleştirilecek seçime giden yolda güvenlik önlemlerinin alınması ve terörün durdurulmasını amaçlamış, bu anlamda Mayıs 2003 nihai tarih olarak belirlenmiştir. Bu şartların yerine getirilmesi ile 2003 Haziran-Aralık aylarında Filistin'de seçimlerin yapılması ile bağımsız bir Filistin devletinin kurulma süreci başlatılacaktır (Öner, 2012, s.172). Ancak tüm bunların yapılmasından önce İsrail'in 2000'den sonra ele geçirdiği Filistin topraklarından geri çekilmesi ve Mart 2001 sonrası kurulan yeni yerleşim yerlerinin dağıtılması ön şart olarak kabul edilmiştir.

Plan kapsamına, tüm Orta Doğu'da barış ortamının sağlanması, mülteciler konusunda çözüm ve Kudüs'ün üç semavi din için de önemine dayanarak ortak bir statü kazandırılması konularının dahil edilmesi bölge açısından umut verici olmuştur. Ancak İsrail'in Planın kabulü ile ilgili sunduğu ön koşullar İsrail'in bunu kendi tek taraflı hedeflerini gerçekleştirme yolunda ilerlerken Filistin tarafından karşılanması pekte mümkün görünmeyen ön koşullar getirmesi barış konusundaki umutları girişimin başında yok etmiştir denilebilir. İsrail'in bu konuda sunduğu önkoşullar:

- Tüm Filistinli militan alt grupların tasfiyesi, tüm yasal olmayan silahların toplanması ve yok edilmesi
- İsrail'e karşı kışkırtmaların sona ermesi ancak, Yol Haritası İsrail'in, Filistinlilere karşı şiddetin ve kışkırtmanın durdurulma zorunluluğunu tayin edememesi;
- İsrail'in tüm kişilerin ve kargonun giriş çıkışları, artı hava sahası ve elektromanyetik tayf (radyo, televizyon, radar, vb.) dahil olmak üzere Filistin üzerinde kontrolü elinde tutması,
- Mültecilerin İsrail'e dönme haklarının tümünden feragat etmesi;
- Judea, Samiriye ve Gazze'deki İsrail yerleşimleri veya Filistin yönetimi ve onun Kudüs'teki kurumlarının tartışılmaması;
- BM 242 sayılı kararın önemli koşullarının referans alınmaması olmuştur (Carter, 2008, s.95).

Arap Birliği zirvesinde Beyrut Planından etkilenerek hazırlanan Yol Haritası; yalnızca İsrail'in yanı başında barış ve güvenlik içinde varlığını sürdürülen bağımsız ve egemen bir Filistin devletinin yanı sıra teröre karışmamış bir liderin seçilmesini de öngörmektedir. Yol haritasının uygulanmasında belirli aşamalar öngörülmüş olup aşamalarda geçişler Orta Doğu Dörtlüsünün kararına bırakılmıştır. Dahası Yol Haritası'nın son hali olan resmi belge Mahmud Abbas'ın Filistin Otoritesi başkanı olarak seçilmesinin ardından 1 Mayıs'ta yayınlanmıştır (Süer, Atmaca, 2006, s.115). Diğer taraftan ABD sürecin değerlendirilmesinde Dörtlüdeki ortaklarının yerine İsrail'le çalışmış, barış görüşmeleri adı altında müttefikinin tarafında olduğunu açıkça göstermiştir. Planın uygulanmasında özellikle İsrail'in Gazze'den tek taraflı çekilme

planını desteklemesi bu girişimin samimiyetine gölge düşürmüş, ABD öncülük ettiği girişimi yine kendi eliyle sonuçsuz bırakmıştır. İsrail'in geri çekilme planını Yol Haritasında belirtilenin aksine yalnızca İsrail'in sınırlarını tek yanlı belirleme amacıyla olmuştur (Kemiksiz, 2016, s.161).

Yol Haritası planı önceki barış planlarında olduğu gibi sonuçsuz kalmıştır. Arafat'ın şüpheli biçimde ölmesi Filistin halkının ve liderlerinin ABD'ye ve barış anlaşmalarına güvenini sarsmıştır. 2004 yılında ise Hamas lideri Şeyh Ahmet Yasin ve örgütte Ahmet Yasin'den sonra anılan isimlerden Abdülaziz Er-Rantisi'ye suikast düzenlenmesi Filistin'de dengeleri ABD ve İsrail lehine çevirmiştir. Filistin'de lider olarak öne çıkan isim Ebu Mazen lakaplı Mahmud Abbas olmuştur. Bu süreçte imzalanan Yol Haritası Ebu Mazen liderliği ile çıkarlarına uyan şartları kabul edip uymayanları reddetmiştir (Öner, 2012, s. 172).

Bahsi geçen Yol Haritasında esasında Camp David zirvesindeki şartlardan taviz verilerek taraflara tekrar sunulmasından ibaret olmuştur (Pappe, 2007, s. 415). Filistinliler için artık bu türden barış görüşmelerinin amacı yalnızca İsrail'e zaman kazandırmak olmuştur. Dahası bu anlaşmanın maddeleri oldukça muğlak ibareler ihtiva etmektedir. Bu belirsizliklerin anlaşmanın uygulanması sırasında çıkarlar doğrultusunda uyarlanabilir olması Filistinlilerin anlaşmaya kuşkuyla yaklaşmasına neden olmaktadır. İsrail ise uluslararası arenada daha fazla tepki çekmemek bir nevi kendisine gelen tepkileri susturmak adına Yol Haritasını kabul etmiştir. Filistin ise İsrail'in planda istedikleri değişiklikler nedeniyle kabul etmemiştir (Ayman, 2009, s.55).

Yol Haritası süreci ve sonucu değerlendirildiğinde, İsrail'in eylemlerindeki şiddeti artırdığı ve Filistin'de durumu daha da kötü bir hal aldığı görülmektedir. Öyle ki Filistinli sivillerin evleri yıkılmakta, eylemlere dahil olanlar katledilmiş, Filistinlilere ait alanlar ise İsrail'den duvar inşası yoluyla ayrılmıştır. İsrail'in Filistin'de yaptığı eylemler aslında antisemitizm sonucu Avrupa'da bulunan Yahudilere yapılanlar ile benzerlik göstermiştir. Yahudiler gettolaştırılmalarına isyan ederken güç ellerine geçtiğinde çaresiz durumda olanlara Diasporada maruz kaldıklarından çok daha fazlası

ile karşılık vermiştir. Kısacası, Yahudiler, Avrupalıların kendilerine yaptıklarının intikamını Ortadoğu'dan almışlardır (Davutoğlu, 2009, s. 375).

3.7. İsrail ve Filistin'deki Seçimlerin Öncesindeki Gelişmeler

Filistinliler bir yandan artık canlı bomba eylemlerine dahil olmaya başlaması ile Filistin Arafat'tan sonra lider arayışına girmiş ancak işsizliğin hat safhaya ulaştığı, evlerin harap edildiği ve özellikle artan mülteci sayısından sonra Filistin'de sorumluluk üstlenecek lider bulmak kolay olmamıştır. Hamas'ın yükselişi aslında bölgesel şartlar açısından oldukça elverişliydi. Nitekim FKÖ'nün barış çabalarının artık umut vermediği, dış aktörlerin barış girişimlerinin başarısız olduğu, BM kararları gibi uluslararası düzeyde etken örgütlerin kararlarının İsrail için hiçbir otoritesinin olmadığını gören Filistinliler diplomatik yollarla çözüm arayışını bir kenara bırakıp Hamas'ı desteklemiştir.

Öncelikle Hamas'ın FKÖ'den farklı olduğunu ve Müslüman Kardeşler Örgütü'nün devamı niteliğinde olduğunu söylemekte fayda vardır. Ancak Müslüman Kardeşler gibi dinsel temeller üzerine kurulsa da eylemleri daha yıkıcı olmuştur. Bu yönden ise Hizbullah örgütüne benzetilmektedir. Esasında Hamas ve Hizbullah gibi örgütlerin canlı bomba eylemlerinin İslam'la örtüşmemektedir. Ancak buna rağmen din temelli bir örgütün bu türden eylemler için eylemci bulabilmesinin açıklanması gerekir. Hamas gibi şiddet eylemlerine dahi olan örgütler Filistin yönetiminin İsrail karşısında elini zayıflatmıştır.

Filistin halkının uzun zaman boyunca barış umutları ile sükunetini koruması, Birinci İntifada gibi ayaklanmalarda ellerindeki taşla karşılık ağır silahlar kullanılması, uluslararası aktörlerin barış çabalarının sonuçsuz kalması ve Filistin halkı için şartların gittikçe ağırlaşması Filistinlileri bu türden eylemlere yönlendirmiştir (Pappe, 2007, s. 408). Barış girişimlerinde başarısızlıkların yanı sıra Filistin'de Filistin kimliğinin yok edilme çabaları ve bu çabaların yerleşim bölgelerinin tamamının isimlerine kadar değiştirilmesine varması Filistinlileri bir şekilde bu yola itmiştir. Yurtlarının yanı sıra

kimliklerinin de ellerinden alınmaya çalışılması ise Filistinlileri bir varlık mücadelesinin içine sürüklemiştir.

Yahudilerin aynı dönemdeki tutumu ise yeni Filistin topraklarının ele geçirilmesi yönündeki tutumun yeniden benimsenmesi yönündedir. Ortak söylemleri Filistinlilere karşı düşmanlık duygularıdır. Arafat sonrası ve Sharon'un iktidara geldiği döneme bakılacak olursa İsrail'in eylemleri barış uzlaşmaları görüşünde olmayan Sharon'un da etkisiyle daha da saldırgan bir hal almıştır. Cenin kampına yapılan yıkıcı saldırı ile bu saldırganlık aşikar hale gelmiştir. Ancak saldırı sonrası BM'nin İsrail yanlısı söylemleri ve gerçekleri yansıtmaması Filistinlilerin uluslararası aktörlere karşı güvenin sarsılması için önemli bir neden teşkil etmiştir (Pappe, 2007, s.415). FKÖ liderliğinde İsrail ile barış müzakerelerine katılan Arafat ise ölümüne kadar çoğu yıkılmış bir binada kalmıştır.

Sharon hükümeti ile Filistinlilere uyguladığı şiddeti ciddi düzeyde artırdığı dönem değerlendirildiğinde, Sharon'un barış karşıtı söylemleri ve işgali daha şiddetli biçimde sürdüren politikaları nedeniyle Oslo süreci ile gerçekleştirilen tüm barış çabaları bir bakıma çıkmaza girmiştir. Ancak bu konuda Sharon sonrasında da bir takım girişimler olmuştur. Bu barış girişimlerinin de sonuçsuz kalması, her girişimden sonra İsrail saldırılarında artış görülmesi ve BM başta olmak üzere uluslararası aktörlerin bu konuda İsrail üzerinde hiçbir yaptırım uygulayamaması Filistin'de yaşanan sorunların kronikleşmesine sebep olmuştur.

Sonuçsuz barış girişimleri, uluslararası kamuoyu tarafından yalnız bırakılması, İsrail'in başta ABD olmak üzere dünya güçleri tarafından her anlamda desteklenirken Filistin'in gittikçe daha kötü bir duruma gelmesi, artan ekonomik bunalım, sosyal şartların kötüleşmesi, daha da önemlisi bölge ülkeleri tarafından da yalnız bırakılması Filistinlileri şiddet eylemlerine yöneltmiştir. Filistinlilerin intihar saldırılarına yönelmesindeki artış İsrail tarafından misliyle karşılık almalarına neden olmuştur.

Şaron'un iktidara gelmesiyle geçmişi ve barış karşıtı söylemleri nedeniyle barışa dair umut söz konusu değildi. Nitekim Şaron'un iktidara gelmesiyle şiddet

eylemlerinde artış görülmüştür. Filistin kentlerindeki kuşatmaların sona erdirileceğini ifade etse de aksi durum gerçekleşip Filistin'deki İsrail işgali artmıştır (Arı, 2017, s.251). Şaron İsrail'deki saldırılarının boyutunu gitgide artırırken F-16 uçaklarının kullanılması ile uluslararası arenada ciddi tepki toplamıştır. Nitekim BM Şaron'un yaptıklarını protesto etmiştir.

2004 yılında İsrail tarafından Şeyh Ahmet Yasin ve Abdülaziz el Rantisi'nin öldürülmesi ile şiddet eylemlerini tırmandırmıştır. Ayrıca, 2002 yılında duvar inşasına başlayan İsrail tamamen illegal biçimde Filistin'i bölmüştür. Bu bölme işlemi sırasında ise binlerce Filistinli ya yerinden edilmiş ya da duvarın hatları arasında kalarak İsrail tarafından psikolojik baskıya maruz kalmışlardır. Aslında Şaron duvarın inşasına sebep olarak gördüğü terör eylemlerinin barışı da baltaladığını söylemiş ve terör eylemlerinin sona erdirilmesi şartıyla barışı görüşeceğini belirtmiştir. (Öner, 2012, s.258). Öyle ki İsrail Lahey Adalet Divanının duvarın yıkılması ve bu duvarın inşası sırasında zarar gören Filistinlilere tazminat ödenmesi konusundaki kararını tanımamıştır.

2004 yılında Arafat'ın ölümü dengeleri yeniden değiştirmiştir. Bu ölümün nedeni olarak zehirlendiği yönünde görüşler söz konusu olmuştur. Bunun nedeni ise Arafat'ın yemeklerinin İsrail güçlerinin kontrolünden geçtikten sonra verilmesi olmuştur (Pappe, 2007, s.415). Arafat'ın ölümünden sonra Mahmud Abbas Filistin'in yeni başkanı olmuştur. Bush Planı kapsamında Bush'un ifade ettiği lider değişikliği gerçekleştirilmiş hem Hamas gibi İslami cihadı destekleyen örgütleri eleştiren hem de ile iyi geçinebilecek bir lider Filistin Başkanı olmuştur. Nitekim Abbas iktidara geldikten sonra Hamas'ın eylemlerini eleştirmiş bunun İsrail'in misilleme saldırılarına neden olacağını ifade etmiştir (Öner, 2012, s. 258). Ancak İsrail kendi güvenliğini gerekçe göstererek inşa ettiği duvarla zaten Filistinli halkın militan grupları daha fazla desteklemesine neden olmuştur (Pappe, 2007, s.417).

Sharon'un Filistin-İsrail sorununa karşı uzlaşmaz tavrı 2001 yılında adının yolsuzluğa karışması ile konunun kapanmasını sağlamak adına geri çekilme konusunu gündeme getirmesine neden olmuştur. 2005 yılında geri çekilme gerçekleşmiş ancak bu geri çekilme şiddeti azaltmamıştır (Pappe, 2007, s. 419). Geri çekilmeyi tamamen kendi çıkarlarına uygun geldiği için kabul eden Sharon bağımsız Filistin devletine karşı

tutumunu değiştirmemiştir. Sharon'un görüşü iç işlerinde bağımsız ancak dışişlerinde her anlamda İsrail'e bağımlı bir Filistin devleti olmuştur. Bu da barış konusundaki Sharon tavrını ortaya koymaktadır.

3.8. Filistin ve İsrail'deki Seçimler

2006 yılında hem İsrail hem Filistin'de yapılan seçimler bölgede özellikle Filistin açısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Nitekim İsrail tarafından terör rgt olarak kabul edilen Hamas oyların çoğunluğunu alarak hükümeti oluşturmuştur. Hamas'ın Filistin yönetimine seçilmiş olması ABD ve İsrail ile ilişkilerin gerileyeceğinin habercisi olmuştur. Hamas yönetimi ile Filistin'e yaptırımlar birbirini izlemiştir. Yalnızca ABD değil Avrupa ve diğer ülkeler de benzer tutumlar sergilemiştir. Avrupa Birliği'nin (AB) 500 milyon Euro bedelinde yapacağı yardım dondurulmuştur (Arı, 2017, s.295).

Hamas'a karşı tepkiler yalnızca bölge dışından değildir. El-Fetih ile de arasında ciddi gerilimler başlamış, bu gerilimler sonucu çok sayıda Filistinli yaşamını yitirmiştir. Bu çatışmalar sonucu Mahmud Abbas İsmail Haniyye'yi görevden uzaklaştırmış, bu uzaklaştırma Filistin'de bir bölünmenin de başlangıcı olmuştur. Bu durum ise en çok İsrail'in işine yaramıştır. Dahası El-Fetih, Filistin Yönetiminin kurulduğu 1994 yılı itibariyle silahlı direnişi terk etmesi, Filistin yönetiminde iktidar partisi olması arasında kendi içinde krizlerle başa çıkmaya çalışmıştır.

Ancak Arafat'tan sonra liderlik koltuğuna oturan Mahmut Abbas Filistin Yönetiminde reform yapmak istemişse de itirazlar nedeniyle gerçekleştirememiştir. Dahası ismi yolsuzluk iddialarına karıştığı için prestij sorunu yaşamıştır. İsrail'in Arafat ve diğer liderlere saldırıları Abbas'ı da etkilemiştir. Sharon ile şarm El-şeyh'te yapılan şaron-Abbas görüşmesi ile ateşkes kararının alınması Abbas'a karşı Filistin halkının öfkesini artırmıştır. İki liderin aldığı ateşkes kararı Hamas ve İslami Cihad dahil tüm Filistinli gruplar tarafından kabul edilmiş ancak iki tarafta bu anlaşmayı karşılıklı çatışmalarla ihlal etmiştir (Arı, 2017, s. 293).

İsrail'in 2005 yılında Gazze'den tamamen çekilmesi Hamas'ın elini güçlendirmiştir (şahin, 2016, s.150). Filistin halkı bu durumun El-Fetih'in

müzakerelerinden değil Hamas'ın başarısı olduğunu düşünmüştür. Böyle El-Fetih'in sonuç vermeyen ılımlı tavrı destek kaybederken Hamas'ın direnişi Filistin halkından daha fazla destek bulmuştur. El-Fetih ve Hamas'ın politik arenadaki çekişmesi bölgede iki liderli bir yönetimi doğurmuştur. Ancak açıkça görülen El-Fetih eski gücünü kaybetmiştir.

Seçimlerin gerçekleştirilmesi sırasında Jimmy Carter Filistin'deki seçim merkezlerine ziyaretlere bulunmuştur. İsrail Doğu Kudüs'te oy verme oranını düşürmek adına sert kısıtlamalar koymuş ancak seçimlerin düzenli ve barış içinde gerçekleşmesine engel olamamıştır (Carter, 2008, s. 108). 25 Ocak 2006 tarihinde Hamas'da seçimler gerçekleşmiş ve oyların %60'ını, 132 milletvekilinden ise 76'sını alarak Filistin yönetimine gelmiştir (bbc, 2006).

El-Fetih'in güçlü olduğu noktalarda dahi Hamas'ın başarı kazanması sürpriz bir gelişme olmuştur. Akabinde ise El-Fetih üyeleri istifalarını açıklamışlardır (Carter, 2008, s. 108). Mahmud Abbas ise "Biz birlikte çalışarak şehitlerimizin hayalini başarıya ulaştıracağız" şeklinde ileriye dönük birliktelik mesajları içeren ifadeler kullanmıştır (Ayhan, 2009, s. 118).

Ancak Hamas'ın başarısı ne ABD ne de İsrail tarafından kabul edilmemiştir. Aksine bu başarının bedelini Hamas ve Filistinlilere ödetmek istemişlerdir. Seçimlerin hemen ardından İsrail Hamas'ı tanımayacağını açıklamıştır. Filistin'e aktarılan gümrük ve vergi gelirleri kesilmiştir. ABD'nin aynı sebeple yardımları durdurması ile İsmail Haniyye'nin başkanlığını yürüttüğü Hamas yönetimi için şartları zorlaştırmıştır. Maaşlarını alamayan El-Fetih'e bağlı güvenlik güçlerinin aktif direnişi ve Hamas'ın silahlı grupları kontrol almak istemesi Hamas ve El Fetih'in arasını açmıştır (Kemiksiz, 2016, s. 164). Diğer taraftan Mahmud Abbas ise Jimmy Carter'a yaptığı açıklamada

"Demokratik seçimlerin örnek teşkil edecek şekilde yapılmış olmasına karşın, Filistinlilerin hiçbir zaman varlığını sürdürebilecekleri bir hükümeti iş başına getirmediğini, sahip oldukları ekonomik sistemin onları endüstri çağının öncesine getirmiş ve toprakların küçük parçalara ayrılmış olduğunu, polis, öğretmen, hemşire ve diğer hizmet sağlayıcıların Şubat maaşlarının ödenmesi için yeterli kaynak bulunmadığını ve bunların gelirlerinde seçim sonuçlarından

dolayı herhangi bir eksilme olmasının felaket olacağını” ifade etmiştir (Carter, 2008,s. 108).

Filistin tarafında seçimler sonrası iç karışıklar devam ederken İsrail’de Filistin ile yakın zamanlarda seçime gitmiştir. Sharon’un 2006 yılında komaya girmesi ile yerine Ehud Olmert vekalet etmiştir. 28 Mart 2006 tarihinde yapılan seçimlerde ise Şaron’un Likud’dan ayrılarak kurduğu Kadime partisi beklentilerin altında bir seviyeye birinci çıkmıştır (Arı, 2017, s. 294). Yeni İsrail Başbakanı Ehud Olmert ise bu güvensizlik ortamında Hamas’la masaya oturmayı reddetmiştir (Süer, Atmaca, 2006, s.120).

3.9. Hamas Yönetiminde Filistin

İsrail’in Filistin’e yönelik saldırıları seçimler sonrada hız kesmeden devam etmiştir. İsrail Gazze’ye misilleme saldırısı düzenlemiş ve aileyi hedef almıştır. Hamas, bu nedenle, ateşkesi bozup İsrail’e girmiş, 2 askeri öldürmüş ve 1 askeri rehin almıştır. Hamas’ın gerçekleştirdiği saldırı sonrasında ise İsrail Gazze’ye kara hareketi düzenlemiş ve Kasım 2006’ya kadar 450’den fazla Filistinli öldürülmüştür (Kemiksiz, 2016, s. 164).

Diğer taraftan Hamas ve El-Fetih arasındaki çatışmalar artarak devam etmiştir. ABD’nin Hamas’a karşı El-Fetih’i desteklemesi ise iki grubu daha fazla ayırtmıştır. Mahmud Abbas’ın 14 Haziran 2017 tarihinde Ulusal Birlik Hükümetini feshetmiş ertesi gün İsmail Haniyye hükümeti yerine Salam Fayyad liderliğinde yeni bir hükümet kurulmuştur (Arı, 2017, s. 296). Tüm bu gelişmelerin ardından Arafat’ın ölüm yıl dönümü sırasında El-Fetih taraftarları Gazze’de toplanmıştır. Grubu dağıtmak için Hamas’ın silah kullanması ile yüzlerce Filistinli yaşamını yitirmiştir.

Hamas’ın adil ve şeffaf bir seçimle iktidara gelmesine rağmen uluslararası toplum tarafından tanınmaması, El-Fetih’in iktidarı elden bırakmamak istemesi ve Hamas’ın şiddet içerikli eylemleri ile Filistin toprakları yine bir bölünme ile karşılaşmıştır (Kemiksiz, 2016, s. 164).

Filistin’de yaşanan bu bölünme bölge için çok daha büyük tehlikeler doğurabileceği için bu gerilim sonlandırılması için bir dizi girişim söz konusu olmuştur.

2006 Mayıs ayında İsrail cezaevlerinde bulunan önde gelen El-Fetih ve Hamas'lı isimler "cezaevi belgesi" olarak anılan bir bildirge hazırladılar (Ayman, 2009, s.57). Ancak başlangıçta heyecan uyandırsa da yeterli bir çözüm sunamamıştır. 2007 yılının başında ise Suudi Arabistan öncülüğünde Ulusal Birlik Hükümeti kurulması kararlaştırıldı. Fetih-Hamas koalisyon hükümeti Mart 2007'de göreve başlamıştır. Ancak çatışmalar dinmemiş Hamas'ın Gazzeyi ele geçirmesi ile koalisyon bozulmuştur. Filistin'de hem İsrail ile hem de Hamas ve El-Fetih arasındaki gerilimler Annapolis toplantısı ile yeni barış girişimi aracılığıyla durdurulmaya çalışılmıştır (Ayman, 2009, s.58).

3.10. Annapolis Konferansı

Orta Doğu'daki barış girişimlerinin başarısızlığı Bush yönetiminin uluslararası arenada prestij kaybına neden olmuştur. Dahası, Orta Doğu'da İran'ın yükselişi Bush'u endişelendirmiş, Orta Doğu ülkelerini yanına alarak İran'ı yalnızlaştırmak istemiştir. Bu minvalde, Orta Doğu'da iki suni cephe oluşmuştur; Hamas-Hizbullah-İran-Suriye ve ABD-İsrail-İlimli Arap Rejimleri-Abbas (Kemiksiz, 2016, s. 165). Diğer taraftan ABD ile birlikte başat rolde bu anlaşmaya katılan İsrail ve Mahmud Abbas'ın durumu daha iyi değildi. Ehud Olmert hakkında açılan yolsuzluk davaları ile meşgulken Mahmud Abbas görev süresinin sonuna gelmiş ve artık Filistin halkının temsilcisi niteliği yitirmiştir. Bu nedenlerle Annapolis bir barış girişimi olmaktan çok liderlerin örtülü biçimde prestijlerini yükseltme çabası olmuştur.

27 Kasım 2007 tarihinde ABD, İsrail ve Filistin yönetiminin yanı sıra yaklaşık 50 devlet, finans kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar da Annapolis toplantısında katılmışlardır. Annapolis görüşmelerinin esas amacı 2001'de Oslo sonrası tıkanan barış sürecini yeniden canlandırmak ve Yol haritasını uygulamak olmuştur (Annapolis Conference, 2007). Diğer taraftan görüşmelerde iki taraf arasında 3 ana konu söz konusu olmuştur: Kudüs'ün durumu, mülteciler ve sınırlar (Öner, 2012, s.173). Ancak bu konular İsrail'in işgalinden beri hem İsrail'in hem Filistin için taviz verilmeyen konular olmuştur. Bu tavizsizlik ise barış sürecinin tıkanmasına neden olmuştur. Annapolis görüşmeleri önceki barış görüşmelerinde olduğu gibi sonuçsuz kalmıştır.

Görüşmelerin ne ölçüde barış odaklı olduğunu İsrail'in görüşmeler esnasında gerçekleştirdiği eylemler açık bir şekilde ortaya koymuştur:

- Gazze'nin Secaiye ve Zeytun mahallerinde Hamas eski Dışişleri Bakanı Mahmud Zahar'ın oğlu Hüsam Mahmud Zahar'ın da aralarında bulunduğu 20 kişinin öldüğü 50'den fazla kişinin yaralandığı operasyonlarını Şubat başında İsrail'in güneyindeki Dimona'daki Filistinli militanların intihar saldırısında bir kişinin ölümü üzerine yenileri izledi.
- Gazze'nin kuzeyinden başlayıp güneyine de yayılan 1 Marttaki İsrail operasyonu, geride 100'den fazla ölü, 350'ye yakın yaralı bırakırken Batı Şeria'daki yönetimin bile sabrını taşıyordu.
- 27 Aralık'ta başlayıp üç hafta süren Gazze saldırısında 1400 insan (ki bunların çoğu kadın ve çocuklardan oluşuyordu) katledildi. Hem de 2008 senesinin sonunda anlaşmanın imzalanmasının gerekliliği söz konusu edilmişken Annapolis konferansında (Öner, 2012, s. 175).

Bunların dışında, Annapolis görüşmeleri sırasında İsrail Gazze'ye yeni bir saldırı hazırlığındadır. Her ne kadar ateşkes kararı alınsa da bu ateşkes çok uzun sürmemiş 2008'de 6 Hamas mensubu İsrail tarafından öldürülünce ateşkes çok sürmeden yerini çatışmalara bırakmıştır.

3.11. Yakın Dönemli Filistin-İsrail Sorunu

İsrail'in 2008 Aralık ayında "Dökme Kurşun Operasyonu" adıyla başlattığı askeri harekât barış görüşmelerini kesintiye uğratmıştır (Kumbul, 2014, s.96). Filistin'deki şartlar bu saldırılar ile çok daha kötü bir hal almıştır. İsrail, Hamas ve bölgedeki sivillere yönelik saldırılarını artırdıkça hem Gazze'yi Hamas için bırakmamış olduğunu göstermeyi hem de şiddet olaylarının etkisiyle halkın Hamas'tan desteğini çekmesini amaçlamıştır. Ancak İsrail saldırıları Hamas'ı bölgede yükseltmiş, desteğini artırmıştır (Bölme, Ulutaş, 2012, s.6).

Dahası 27 Aralık 2008'de İsrail'in Gazze ablukasının El- Cezire tarafından naklen yayınlanması Filistinlilerin yaşadıklarını tüm dünyanın gözü önüne sermiştir. Ancak İsrail bu zamana kadar yapılan görüşmeler, kınamalar veya BM kararlarının

hiçbir yaptırımının olmamasının da bir sonucu olarak saldırılarını devam ettirmiştir. Saldırılardaki şiddet gittikçe yükselirken İsrail uluslararası arenada yasaklanan silahları kullanmıştır (Öner, 2012, s.260). Bu saldırı 22 gün sürmüştür. Tüm ülkeler ilişkilerini tehlikeye atmama adına sessizliğini korurken tüm halklar İsrail zulmünü sokaklarda protesto etmişlerdir. Saldırı 18 Ocak 2009 tarihine kadar sürmüş 400'ü çocuk olmak üzere 1500 ölü ve 7000 yaralı bırakmıştır.

3.12. Davos Krizi

2009 Yılında Davos zirvesi sırasında Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "one minute" tepkisi uluslararası arenada İsrail'e karşı verilmiş en açık tepkilerden biri olduğu söylenebilir (Öner, 2012, s.261) Tam da Gazze saldırılarının akabinde gelen bu tepkinin sadece İsrail'i değil tüm dünyayı şaşırttığını söylenebilir. Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos zirvesinde Peres'e "Öldürmeye gelince siz çok iyi bilirsiniz" ifadeleri oldukça önemli bir çıkış olmuştur (Milliyet, 2009). Diğer taraftan, Davos sonrası Peres "Türkiye'yi dost olarak görüyoruz, olanları kişisel almadım" diyen Peres,

"Sonradan düzenlenen basın toplantısında bunun İsrail'e ya da bana karşı olmadığını söyledi. Ben de arayıp benim tavrım da size ya da Türkiye'ye karşı değildi, Türkiye'yi dost olarak görüyoruz dedim. Ben nezaketen aradım. Olanları kişisel almadım. Kişisel bir kavga için de gitmedim oraya. Ben sadece temelsiz suçlamalara yanıt verdim. Bu benim görevimdi. Olanlar fikrimi değiştirmede. Türkiye ile Cumhurbaşkanı ve Başbakanla ilişkilerimiz var" şeklinde açıklama yapmıştır (cnn, 2009).

İsrail'in bölgede yeni sorun istemediği ve Orta Doğu bölgesinde lider ülke olarak görülen Türkiye ile ilişkilerini bozmak istemediği görülmüştür.

Filistinliler için ise ciddi bir moral sağlayan tepki tüm Arap ve İslam dünyası tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Aslında tam da kendi içlerindeki çekişmeler nedeniyle Arap dünyasının sağlam duruşlu, güçlü bir lider arayışında Recep Tayyip Erdoğan verdiği bu tepki ile tüm İslam dünyasındaki prestijini ciddi anlamda yükseltmiştir.

2010 yılı itibari ile İsrail yeni bir taleple Filistinlilerin karşısına çıkmıştır. İsrail önceki isteklerinin yanında Filistinlilerin kendilerini bir Yahudi devleti olarak tanımalarını istemektedir (Arı, 2017, s. 302). Bu talep gelişi güzel şekilde ortaya çıkmamıştır. Önceki barış görüşmelerinde İsrail'in çözümüne yanaşmadığı hatta bazı anlaşmalarda bahsi dahi geçmeyen mültecilerin geri dönme sorunu bir gönderme vardır. İsrail işgal ettiği topraklara geri dönmek isteyen mültecilere bu toprakların artık bir Yahudi toprağı olduğunu kabul ettirmeye çalışmıştır. Diğer taraftan, bu söylemin kabulü ile İsrail işgali altındaki topraklarda bulunan Filistinlilere hem psikolojik bir baskı uygulamak hem de belki ileriye dönük saldırıları için bir zemin hazırlamaktadır. Aslında İsrail'in asıl korkusu geri dönecek olan Filistinlerin bölgede bulunan Yahudi sayısının karşısında çoğunluk kazanmasıdır. Nitekim Filistinli nüfus artış hızı Yahudi nüfus artış hızına göre oldukça fazladır hatta 2020'de Arap nüfusunun Yahudi nüfusundan daha fazla olacağı yönünde görüşler mevcuttur (Haaretz, 2013).

3.13. Mavi Marmara Olayı

İsrail, Aralık 2008'de Gazze'ye yönelik olarak başlattığı Dökme Kurşun Operasyonunu 18 Ocak 2009'daki ateşkesle sona erdirmiştir. Ancak İsrail, Gazze'den İsrail'e yönelik füze saldırılarının devam ettiğini iddia etmiştir. Bu gerekçe ile İsrail, Gazze'ye silah ve mühimmat sevkiyatını engellemek amacıyla 3 Ocak 2009'da Gazze'ye denizden abluka uygulamaya başlamıştır (Şahin, 2016, s. 163). Mavi Marmara olayı 31 Mayıs 2010 tarihinde gerçekleşmiştir.

Mavi Marmara olayının amacı öncelikli olarak işgal altında bulunan Gazze topraklarına insani yardım götürmenin yanı sıra bu ablukaya dikkatleri çekme amacıyla olmuştur. Ancak bu çabaların sonucunda çok sayıda sivil İsrail güçleri tarafından katledilmiştir. Gazze şeridinde bulunan altyapı ve çok sayıda bina yıkılmıştır (Migdalovitz, 2010, s.1). “Rotamız Filistin Yükümüz İnsani Yardım” sloganıyla hareket eden filo İHH İnsani Yardım Vakfı, The European Campaign to End the Siege on Gaza (ECESG), The Greek Ship to Gaza Campaign, The Swedish Ship to Gaza, The Free Gaza Movement ve The International Committee to End the Siege on Gaza'dan oluşan altı uluslararası kuruluşun desteğı ile oluşturulmuştur (İHH Yardım Filosu Özet

Raporu, 2010). Mavi Marmara olayının İsrail'in kurulduğundan beri sürdürdüğü işgal durumunun belki de uluslararası anlamda en açık şekilde gösterilmesini sağlamıştır. Bugüne kadar yaşanan olayların yalnızca Filistinlilere kaşı olması nedeniyle olaylar dış basına kısmen yansıtılmış, çoğu ise yine İsrail tarafından gizli tutulmuştur. Bunun dışında İsrail Filistinlilere karşı müdahalelerini güvenlik gerekçesiyle kendi açısından kısmen makul bir zemine oturtmuştur. Filonun harekete geçirilmesinden önceki üç yıldan daha uzun süredir Gazze ambargo altında bulunmaktaydı ve bu ambargo sırasında Filistinliler en temel insani ihtiyaçlarından dahi mahrum bırakılmıştır (Migdalovitz, 2010, s.1). En sonunda ise İsraililer tarafından 22 günlük ağır saldırıya maruz kalmıştır. En son saldırı ise Filoyu harekete geçiren nedeni teşkil etmiştir.

Esasında Mavi Marmara olayı 1949 yılında İsrail'in kurulması ile tüm dünyanın duymak ve görmek istemediği Filistin sorununa dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Son yaşanan olaylar ise artık dünya Filistin sorununa duyarsız kalamamıştır. İHH insani yardım kuruluşu 9 gemilik insani yardım filosu ile bu ambargoyu delme amacıyla yola çıkmıştır. 36 ülkeden parlamenter, akademisyen, gazeteci, yazar, STK temsilcisi, din adamı ve sanatçı filoya katılmıştır. Bu filoda çok sayıda basın mensubunun yer alması ise olayın seyri açısından oldukça önemlidir. Filodaki katılımcıların listesi şöyledir: ABD, Almanya, Avusturya, Bahreyn, Belçika, Bosna-Hersek, Cezayir, Endonezya, Fas, Filistin, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Kanada, Kosova, Kuveyt, Lübnan, Makedonya, Malezya, Mısır, Moritanya, Norveç, Pakistan, Polonya, Sırbistan, Suriye, Türkiye, Umman, Ürdün, Yemen, Yeni Zelanda, Yunanistan (İHH Yardım Filosu Özet Raporu, 2010).

Bu bilgiler ışığında Mavi Marmara olayının olası sonuçlarının İsrail için ağır olacağı aşikardır. Buna rağmen İsrail uluslararası toplum nezdinde itibarını dikkate almamıştır. İsrail'in kapalı kapılar arkasında Filistinlilere uyguladığı zulüm ilk kez açık biçimde uluslararası ortamda yansıtılmıştır. Bu açıdan özellikle başarısız barış girişimlerinin sonucunda BM gibi uluslararası barış güçlerinin itibarları zedelenmiştir.

30 Mayıs 2010 akşamı İsrail Mavi Marmara gemisine taciz ve tehditte bulunmuştur. Ancak Mavi Marmara filosuna karşı gerçekleştirilen taciz ve tehditlere

karşı geminin tamamen insani yardım amacıyla Gazze'ye yardım götürme amacıyla olduğu ve gemide 600 kişinin bulunduğu söylenmesine rağmen İsrail tacizlerine devam etmiştir. 31 Mayıs sabahı ise İsrail Mavi Marmara filosuna saldırılarına başlamıştır. Bu saldırılarla Gemideki sivillere doğrudan saldırı düzenlemiştir. Müdahale sonucunda aralarında farklı ülkelerden katılımcılarında bulunduğu "Mavi Marmara" adlı gemide 8 Türk ve biri Türk asıllı Amerikan vatandaşı 9 sivil hayatını kaybetmiş, kırkı aşkın sivil ise yaralanmıştır (Şahin, 2016, s. 164). Bu saldırılar tamamen insani olmayan boyutlar taşımaktadır. Saldırılar sırasında yaralılara yardım edenlere de ayrıca saldırılmış daha fazla insan zarar görmüştür. Saldırılar sonrası gemidekiler İsrail'e götürüldüler. Gemideki insani yardım amacı güden insanlar ise İsrail güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alındıktan sonra Aşdod Limanına getirildi ve yolcular ile mürettebatı gözaltına alındı (Şahin, 2016, s.164). Gözaltına alınan yolcular ise İsrail'de hücrelere koyulmuştur. Gemideki yolcuların hiçbir talebi dikkate alınmamıştır. Hücrede buldukları süre boyunca ise ciddi psikolojik zulümlere maruz kalmışlardır. Bu sırada İsrail tarafından en büyük zulmü gören Bülent Yıldırım gibi hareketin başında yer alan siviller olmuştur. İsrail yolcuları 1,5 gün boyunca hapisanede tutmuş hatta havalimanında dahi bu zulümleri sürdürmüştür. İnsani yardım amacıyla yola çıkan Mavi Marmara olayında 9 sivil hayatını kaybetmiş, 23 sivil ağır yaralanmış ve 31 sivil yaralı olarak kurtulmuştur (İHH Yardım Filosu Özet Raporu, 2010). Bu can kayıplarının yanı sıra İsrail saldırısı sırasında yaşanan hukuksuz fiiller haberleşmenin kesilmesi, sivillerin hukuksuz şekilde sorgulanması ve gözaltına alınması, pasaportları usulsüzce ele alınmış, gemilerdeki tüm malzemeler ve sivillerin özel eşyaları gasp edilmiş ve siviller çok kötü muamele görmüştür.

Mavi Marmara olayının sonuçları değerlendirildiğinde ise ilk olarak BM tarafından yayınlanan Palmer Raporu gündeme gelmiştir. Palmer raporu ile aslında tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşen Mavi Marmara olayına uluslararası aktörlerin tepkisi açıkça görülmüştür. Bu rapor Gazze'ye uygulanan ablukanın İsrail'in güvenlik gerekçeleri nedeniyle uygulanan bir önlem ve uluslararası hukuk kuralları ile uyum içerisinde olduğudur (Aksar, 2012). BM raporuna göre İsrail meşru müdafaa hakkını kullanmaktaydı. BM Genel Sekreteri tarafından oluşturulan Komisyon tarafından hazırlanan raporda uluslararası hukuka her anlamda aykırı olan bu saldırının yalnızca

İsrail'in 'meşru müdafası' olarak tanımlanması, uluslararası aktörlere olan güvenin ciddi anlamda sarsılmasına neden olmuştur. Bu raporun öncesinde BM İnsan Hakları Konseyi Mavi Marmara olayını incelemiş ve bu ablukayı tamamen hukuk dışı bulmuştur. BM kapsamında yayınlanan iki rapor birbiriyle ciddi anlamda çelişki içindedir. Bu çelişki BM'ye olan güveni ciddi anlamda zedelemiştir.

Genel itibariyle bakıldığında, Mavi Marmara olayı öncelikle bir STK önceliğinde başlayıp sonrasında ise yalnızca Türkiye'den değil tüm dünyadan çok önemli isimlerin desteğini almıştır. Bu noktada, İsrail'in kurulduğu tarihten beri Filistin topraklarında gerçekleştirdiği faaliyetler ilk kez uluslararası düzeyde dünya kamuoyunun gözleri önünde tepki gösterilmiştir. Bütün bunlar olurken ABD kendi vatandaşlarının da dahil olduğu insani yardım filosuna müttefiki İsrail'in gerçekleştirdiği saldırıya BM kararı ile ne kadar taraflı baktığını da göstermiştir. Nitekim BM Güvenlik Konseyi İsrail'i değil yalnızca "eylemi" kınamıştır (Şahin, 2016, s.166). Filistinliler nezdinde ise bugüne kadar sessiz kalan dünya bugün Türkiye öncülüğünde ilk kez bu ablukayı delme amacıyla İsrail'e karşı çıkmıştır. Bu itibarla Mavi Marmara hareket tek başına bile şuana kadar Filistinlilere diğer milletlerden fiili destek girişiminde bulunmuştur.

Mavi Marmara olayı sonrasında İsrail ile Türkiye ise yeni bir paradigmaya kaymıştır. Bu yeni paradigma Mayıs 2010 sonrasında İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilerin ciddi düzeyde etkilenmesi hatta tamamen kesilme riski ile karşı karşıya kalmasıyla oluşmuştur (Hasanov, 2004, s.5). İki ülke arasındaki ilişkilerin korunması adına ilk adım İsrail tarafından gelmek durumunda kalmış, İsrail Başbakanı Benjamin Natenyahu Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı aramış, Mavi Marmara olayıyla ilgili özürlerini iletmiştir (Theguardian, 2013). Bu anlamda Türkiye'nin talepleri kısmen de olsa karşılanmıştır. Bu vesileyle İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkiler yeniden rayına oturtulmaya başlamıştır.

Diğer taraftan Mavi Marmara olayının geliştiği süreç göz önüne alındığında Obama yönetimi sırasında ABD ile ilişkileri zayıflayan İsrail göreceli olarak ABD kontrolünden çıkmaya başlamıştır. Orta Doğu'da tek başına hareket eden ve ABD çıkarlarını tam olarak koruyamayan bir İsrail ise hiçbir durumda ABD tarafından kabul

görmeyecektir. Bu bakımdan İsrail'in işgalci faaliyetleri ABD etkisi olmaksızın kısmen de olsa sınırlandırılmıştır. Mavi Marmara olayı ile İsrail'e tüm dünyadan tepkiler artarken Türkiye başta Müslüman ülkeler olmak üzere tüm dünyadaki prestijini artırmıştır.

3.14. Obama Döneminde Filistin-İsrail Sorunu

Filistin-İsrail sorunun başlangıcından itibaren ABD-İsrail arasında özel bir ilişki söz konusu olmuştur. Bu ilişki esasında 1967 yılında derinleşmiş ve Soğuk Savaş dönemi sonrası ise devam ettirilmiştir. Bu ilişkinin derinleşmesinin en önemli nedenlerinden biri ise İsrail'in ABD'den aldığı mali, askeri ve politik destek olmuştur.

Obama dönemine geldiğimizde bu ilişkinin çok daha fazla güçlendiğini söyleyebiliriz. Özellikle Orta Doğu bölgesinde ortak stratejik hedeflerinin olması iki ülkeyi yakınlaştırmış olup karşı karşıya kaldıkları İslami terörizm ise ikiliyi yakın müttefik haline getirmiştir. Ancak 2008 ekonomik krizi ve ABD'nin Irak ve Afganistan'da yaptığı harcamalar ciddi bütçe kısıtlamasına gitmesine neden olmuştur. Yaşanan ekonomik kriz ile Cumhuriyetçiler halkın desteğini kaybetmiş ve Kasım 2008 seçimlerini Obama kazanmıştır (Ermağan, 2012, s. 28).

2008 seçimleri ile ABD başkanı olan Obama yüzünü Orta Doğu'dan Çin ve Pasifik ülkelerine dönmüştür. Ayrıca Obama'nın İslam Dünyasına karşı ılımlı duruşu bir bakıma İsrail tarafında endişelere neden olmuştur. Özellikle Bush döneminde Müslüman ülkelerle ilişkilerin ciddi düzeyde zayıflamış olması, Müslüman ülkelerin ABD'ye karşı sempatilerini kaybetmelerinin yanı sıra Bush ABD'sinin Orta Doğu bölgesinde bulunan petrol rezervlerine yönelmiş olması Obama'yı farklı kılan nedenler olmuştur. Dahası, Obama Bush'tan farklı olarak askeri güçten yana olmamıştır. Bunun yerine yumuşak gücü tercih etmiştir. İktidara gelmesinde etkili olan vaatlerinden birinin Bush'tan devraldığı savaşları bitirmek olması, Obama'nın barış yanlısı politikalar izleyeceğinin sinyalleri olmuştur (Setav, 2018) Nitekim Arap Baharının başlamasının akabinde bu harekete öncülük eden gençler ABD'den aldıkları desteği kabul etmişlerdir. Nitekim Obama Arap halkından beklenen desteği almıştır. Ancak Müslüman Dünyası

ile bu türden bir yakınlaşma İsrail tarafında ciddi endişelere neden olmuştur (theconversation, 2016). 2009 yılında iktidara geldikten sonraki dört yıl içinde Obama İsrail'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret dahi tek başına Obama ve ABD dış politikası için İsrail'in önemini ortaya koymaktadır.

İsrail için ABD ile ilişkilerin zayıflaması veya muhafaza edilememesi bir dış politika meselesi olmaktan öte bir güvenlik sorununu teşkil etmektedir. Bunun nedeni olarak İsrail kurulduğundan beri güvenlik anlamında hem ekonomik hem de askeri anlamda ABD'ye bağımlı olması gösterilebilir. Özellikle Bush döneminde gerçekleştirilen 9/11 saldırısı ile ortak güvenlik paydasında buluşan İsrail, Orta Doğu'ya ılımlı bir yaklaşım ile göreve başlayan Obama yönetimi ile aslında bu ortak paydadan ciddi şekilde uzaklaşmaya başlamıştır. Ancak bu uzaklaşma yalnızca Obama tarafından kaynaklanmamıştır. 2009 yılında ABD Başkan yardımcısı Biden'in Tel Aviv ziyareti sırasında görüşmeler devam ederken İsrail Doğu Kudüs'e yerleşim planını açıklamıştır. Bu açıklama, ABD yönetiminin uluslararası statüsüne ve Biden'in şahsında Beyaz Saray'a yöneltilmiş bir tavır olarak algılanmıştır (Kanat, 2011). Dahası İsrail'in Washington'daki büyükelçisi Micheal Oren ise İsrail-ABD ilişkilerinin 35 yılda gelinen en kötü noktada olduğunu ifade etmiştir (Kanat, 2011). İsrail'in kaygıları ABD Başkanı Obama'nın bölgede güvenliğin sağlanmasının 1967 sınırlarına dönülmesi ile gerçekleşebileceği yönündeki açıklama ile İsrail ve ABD'nin arasını açmıştır. Dahası Obama'nın Yahudi yerleşimlerini barışın önündeki en önemli engel olarak görmüş, bu konuda İsrail'e baskı uygulamıştır (Öner, 2012, s. 318). ABD'nin 2011'de İsrail yerleşimlerini veto etmesi ise alışılmış ABD-İsrail ilişkilerini yeni bir paradigmaya taşımıştır. İsrail ile ilişkilerde yaşanan soğukluğun üstüne 2012 yılında BM Filistinlilere gözlemci devlet statüsü vermesi Filistin'i kabul ettiği ve çözümden yana bir tavır izlediğini göstermiştir (UN, 2012). Dahası Obama'nın iki devletli çözümde ısrarcı olması da ABD-İsrail ilişkilerinde ayrı bir sorun alanını teşkil etmiştir (E-International Relations, 2016).

3.15. Arap Baharı Etkisinde Filistin-İsrail Sorunu

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta yaşayan 26 yaşındaki Muhammed Buazizi Sidi'nin sebze-meyve satarken zabıta tarafında malına el koyulmasına tepki olarak Sidi'nin kendini yakması ile başlayan isyan hareketi Arap Baharı olarak adlandırılmıştır (Güleç, 2012). Arap Baharı, tüm bölgeyi yeniden şekillendirip halk bazında başlayıp yönetimlere kadar uzanan bir halk hareketi olarak da tanımlanabilir. Tunus'ta başlayan halk hareketi diğer Orta Doğu ülkelerinde olduğu gibi Filistin halkını da etkilemiştir. Protestoların başlangıcı itibariyle Arap Baharına benzerlik göstermiştir ancak Filistin 45 yıllık işgalin altındadır. Bunun yanı sıra, yönetim Hamas ve El-Fetih arasında bölünmüş durumdadır. Eylül hareketlenmesini ilk tetikleyen ise benzin fiyatlarının yüksekliği olmuştur (Öztürk, 2012). Bu isyan ise Arap Baharından etkilenmiş olmakla birlikte halkın uzun yıllardır içinde buldukları duruma ve yozlaşmış yönetime gösterdiği tepki olmuş (Öztürk, 2012). Filistin halkı Filistin topraklarının farklı şehirlerinde gerçekleştirdiği gösteriler ile taleplerini dile getirmiş ancak somut bir değişiklik elde edememiştir.

Ashrawi ve Mueser Filistin'de gerçekleşen halk hareketini üç nedene bağlamıştır:

- Filistin'de genç nüfusun çoğunluğu oluşturduğu demografik yapı,
- Filistin yönetiminin açıkça yaptığı yolsuzluklar
- Filistin halkının aşağılanma ve küçük düşürülme duygusu ile baş başa kalmasıdır (Atmaca, 2017, s.64)

Filistinli gençlerin yolsuzluk, işsizlik ve kötü hayat şartları nedeniyle başladıkları protestolarla yöneticileri istifaya çağırmışlardır. Filistin Yönetimi çökmediği gibi lider Selim Fayyad 'da istifa etmemiştir. Kolluk güçleri ile bastırılmaya çalışılan isyana Filistinli yöneticiler tamamen duyarsız kalmamıştır. Filistin'deki halk hareketinin temel talepleri; Filistin'de özgür ve adil seçimlerin yapılmasının sağlanması, Hamas-Fetih çatışmasına bir son verilmesi ve İsrail ile müzakerelerin sonlandırılması olarak ifade edilebilir (Atmaca, 2017, s.65).

Nitekim 2011’de Fetih ve Hamas görüşmelere başlamış öncelikli olarak Filistin’de birleşme yolu aranmıştır (Atmaca, 2017 s.66). ABD ve İsrail’de Arap Baharı sonrası Hamas’a karşı daha uzlaşmacı tavır almıştır çünkü yaşanan gelişmeler daha fazla Hamas’ın Filistin sorununun dışına itilemeyeceği anlaşılmıştır.

Arap baharının İsrail açısından da etkileri söz konusu olmuştur. Arap Baharının ABD tarafından desteklenmesi zaten tek başına İsrail için ciddi bir olumsuzluk teşkil etmiştir. Nitekim Eylül 2012’de Filistin’de başlayan hareketlenme ilk olarak bölgede kendi güvenliği için Filistinlileri kontrol etme çabasındaki İsrail’i rahatsız etmiştir. Ancak esasında bu hareketlenme İsrail’e karşı başlatılmamıştır. Filistin halkının haklarını yeterince koruyamayan dahası İsrail’e karşı art arda ödünler veren Filistin yönetimine karşı başlatılmış bir isyan hareketi olmuştur.

Diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı olarak Filistin’in karşı çıktığı yönetim tam bağımsız bir yönetim değildir. Nitekim diğer Orta Doğu ülkelerindeki gösterilere kıyasla oldukça kısa ve etkisiz biçimde gerçekleşmiştir. Bunun bir nedeni ise Filistinli gençlerin ilgi alanı siyasetten uzaklaşmış olmasının yanı sıra Filistin’de iki ayrı yönetimin söz konusu olması ve İsrail işgali bu hareketin önünde engel teşkil etmiştir (Gün, 2013, s.120). Filistin’deki örgütlerin iç çekişmeleri Filistinlilerin siyasete mesafeli yaklaşmalarına neden olmuştur. Dahası bu çekişmeler Filistin’deki kurumları da çalışamaz hale getirmiştir. Filistinli gençler ayrıca kendilerini halkın temsilcisi olarak gören insanların gerçek anlamda kendileri ve haklarını savunmadığını düşünmekte, barış süreçlerinde hem İsrail’e hem de uluslararası topluma karşı tek yetkili olarak görmeye başlamışlardır (Marx-21) Bu nedenle gösteriler başlangıçta her ne kadar artan pahalılığa karşı çıksa da başarısız barış girişimlerine doğru evrilmiştir (Ersoy, 2012) Ayrıca Filistinliler siyasi arenada varlık gösteremeyecek kadar kendilerine güvenlerini kaybetmişlerdir.

Bahsedilmesi gereken noktalardan biri de diğer Orta Doğu ülkelerden farklı olarak Filistinlilerin herhangi bir ayaklanmanın sonuçlarının neler olabileceğini daha önceden tecrübe etmiş olmasıdır (Gün, 2013, s. 121). Nitekim İsrail’in kurulduğu tarihten itibaren Filistinlilerin elinden alınan topraklarını ve haklarını İsrail’den geri alabilmek için sürekli çatışma halinde olmaları ve bu çatışmanın bedelini ödüyor

olmaları yeni bir halk hareketinin sonuçlarını öngörmelerine neden olmuştur. Ancak Filistinli gençlerin kendilerini bu şekilde geri çekmeleri El-Fetih ve Hamas gibi örgütlerin siyasi arenada kendilerine daha fazla yer açmalarına imkân tanımıştır. Arap baharı hareketinin başında kısa bir uzlaşma söz konusu olsa da çok uzun sürmemiştir (Kemiksiz, 2016, s. 166). İki grup arasındaki ayrılıklar oldukça önemli boyutlara ulaşmıştır ve iki grupta uzlaşma yönünde hareket etmemiştir.

Arap Baharı her ne kadar Orta Doğu üzerinde etki eden bir halk hareketi olsa da bölgede çıkarlarını koruma arzusunda olan tüm ülkeler dış politikalarını yeniden şekillendirmek durumunda denilebilir. Ancak ‘halk hareketi’ olarak tanımlayabileceğimiz Arap Baharı sonucu itibariyle uzun süre işgal altında yaşayan bir toplumun isyanı olarak farklılık göstermiştir. Nitekim diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı olarak Filistin halkı gibi sosyal, ekonomik ve siyasi reform talepleriyle gösteriler düzenlememiştir. En önemli nedeni ise Filistin yönetiminin tam bağımsız olmamasıdır (Atmaca, 2017, s. 67).

Sonuç itibariyle Arap Baharının Filistin’e kazandırdıkları kaybettirdiklerinden daha fazla olmamıştır. Filistin yönetimlerinin halk ayaklanmalarını hiçe sayarak yolsuzluklarını sürdürmesi bunun açık bir göstergesidir. Arap Baharı Orta Doğu’da oluşturduğu tüm etkilere rağmen Filistin’de beklenen etki görülmemiştir. Bunun sebebi ise Filistin halkı istikrarlı biçimde gösterilere devam etmemiş, Filistin yönetimi ise halkın taleplerini dikkate almamıştır (Atmaca, 2017, s. 2). Diğer taraftan halkın yönetim üzerinde söz hakkının olmadığı daha net biçimde anlaşılmıştır. En önemlisi Arap Baharı ile Filistin meselesi Arap ülkeleri için önemini yitirmiştir (Aljazeera, 2014). 2011’de başlayan Suriye iç savaşı ise Filistin’i dünya gündeminden düşürmüştür.

3.16. Arap Baharı Sonrası Filistin-İsrail Sorunu

Arap Baharının Filistin yönetimlerine ve İsrail işgaline önemli bir katkısının söz konusu olmadığı gibi Filistin’de durum daha kötü bir hal almıştır. İsrail ise Filistinlilerin topraklarına el koymayı sürdürmüştür. Kasım 2012’de, “Bulut Sütunu” adlı saldırıda Hamas’ın önde gelen liderlerinden Ahmed Jabari ve koruması İsrail tarafından

öldürülmüştür. Ardından başlayan saldırılarla ise 20 sivil hayatını kaybetmiştir (Arı, 2017, s.311). Daha önceki İsrail saldırılarına benzer şekilde, ABD'nin de içinde bulunduğu bazı ülkeler saldırıyı "savunma hakkı" olarak değerlendirirken Türkiye ile birlikte çok sayıda Arap ülkesi İsrail'i kınamıştır. Ancak Natenyahu, kınamaları veya BM kararlarını dikkate almadığını yaptığı "İsrail'in Gazze'deki saldırıları, gerekirse İsrail Ordusunun, önümüzdeki günlerde askeri operasyonlarını genişletmeye hazır olduğu yönünde açık bir mesaj niteliği taşıyor" açıklaması ile ortaya koymuştur (AA Haber, 2012).

2012 yılında Obama'nın yeniden başkan seçilmesi Filistin'deki barış süreci için umutları canlandırmıştır. John Kerry İsrail ve Filistin tarafları arasında temaslar kurmuş ve barış sürecini yeniden canlandırdığını ifade etmiştir (Arı, 2017, s. 311). "Çift devletli çözümün, İsraililer ve Filistinliler arasında kalıcı ve adil barışın tek yolu" olduğu yönündeki açıklamaları ile Kerry barış sinyalleri vermiştir. Diğer taraftan Yahudi Yerleşimlerinin boşaltılması yönündeki BM kararlarının veto etmemelerinin İsrail ile ilişkilerini zedelemesi istememiş ve Obama'nın her zaman İsrail'e ve İsrail'in güvenliğine kendisini adadığını söylemiştir (sputniknews, 2016). Ancak 29 Nisan 2014 tarihinde müzakere tarihinin sonuna gelmesine rağmen ikili arasında herhangi bir ilerleme söz konusu olmamıştır (Arı, 2017, s. 312).

Temmuz 2014 yılında 3 Yahudi yerleşimcinin öldürülmesi üzerine 17 yaşındaki Muhammed Ebu Hudayr isimli Filistinli genç, Yahudi yerleşimciler tarafından benzin içirilerek öldürülmüştür (dunyabulteni, 2014). Bu olaydan sonra ise İsrail Koruyucu Hat Operasyonu adını verdiği saldırılarla Filistin'e saldırmıştır. Saldır hakkında açıklama yapan Natenyahu

"Hedefleri gerçekleştirmeden Koruyucu Hat Operasyonunu sonlandırmayacağız. Operasyon hedefleri: Terörün altyapısı zarara uğratılarak İsrail vatandaşlarının uzun süre güvenliğinin sağlanması ve sükunetin hâkim olmasıdır. Hamas, güney kentlerine roket attıktan sonra ordu, Koruyucu Hat Operasyonuna başladı. Bizim politikamız tutarlı ve net: roket atıldığı müddetçe şiddete karşılık veririz. Bu operasyonlara vatandaşlarımızın güvenliğini sağlamak için başladık" ifadelerini kullanmıştır (t24, 2014).

Temmuz-Ağustos 2014'te 51 gün süren saldırılarla İsrail Gazze'yi işgal etti ve 2500'ün üzerinde Filistinliyi öldürmüştür.

26 Ağustos tarihinde Mısır arabuluculuğuyla taraflar arasında ateşkes sağlanmıştır. Varılan ateşkes anlaşmasına göre Hamas, İsrail'e roket fırlatmayacak, İsrail ordusu da Gazze'ye yönelik hava ve kara operasyonunu derhal durduracaktı. Gazze'den Mısır'a açılan sınır kapılarından gıda, yiyecek ve inşaat malzemelerinin geçişine izin verilecekti. Mısır'da Gazze ile olan sınır kapısını açacaktı. Bunların dışında Gazze'nin sınır kapılarının denetimini Hamas değil Filistin yönetimi devralacak, Filistin yönetimi Gazze'nin imarı için başta AB'nin yapacağı olmak üzere bütün uluslararası yardımlara öncülük edecekti (Arı, 2017, s. 314).

İsrail bir yandan Filistin devletini tanımadan saldırılarını sürdürürken Filistin 2012 yılında uluslararası arena da BM tarafından gözlemci devlet olarak kabul edilmiş, aynı yıl çok sayıda ülkedeki parlamento Filistin'in tanınması yönünde çağrıda bulunmuştur. Anlaşılacağı üzere BM tarafından kabul edilen Filistin İsrail'e kabul ettirilememiş olsa da diğer ülkeler tarafından tanınmaya başlamıştır. Sonrasında Ürdün öncülüğünde bir barış tasarısını Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunmasıyla Filistin meselesi ilk kez uluslararası arenaya taşınmıştır (Independent, 2014). Oylamalardan olumsuz sonuç elde edilmiş olsa da Filistin için bir başarı sayılmaktadır. Bu durumun İsrail açısından sonucu ise Avrupa ülkelerinden gelen tepkilerle Avrupa Parlamentosu'nun tavsiye kararı alması ve Natenyahu'ya gelen desteğin yavaş yavaş çekilmeye başlamasıdır. Desteğin azalması ile Natenyahu 2015 yılında erken seçim kararı almıştır (Arı, 2017, s. 315). Filistin'in uluslararası arenada varlık göstermeye başlamasının sonuçları artık İsrail tarafından yavaş yavaş hissedilmeye başlanmıştır. Ancak İsrail için Avrupa desteği ABD'den sonra gelmiştir. Bu da İsrail'in politikalarını ABD'ye endekslemesinden kaynaklanmıştır.

Filistin'in 2015 yılında İsrail'in üye olmamasına rağmen uluslararası ceza mahkemesine resmen üye olması uluslararası arenadaki varlığını güçlendirmiştir (Coalitionfortheicc). Ancak bu durumda İsrail'e karşı yargı süreci işleyemeyecektir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) resmi dokümanında, UCM üyeliği ile artık Filistin topraklarında İsraililer tarafından "savaş suçu" işlenirse UCM dava açabileceği, Filistinlilerin talebi olmadan da aynı dava UCM tarafından açılacağı ayrıntılı

biçimde ele alınmıştır. Bu girişimlerin elbette ki İsrail için sonuçları olmuştur. Öncelikle dünya kamuoyunun gözü önünde işgalini sürdüren İsrail'e tek başına BM'nin bir yaptırımı olmamıştır. Ancak BM'nin müdahalesi doğrudan Filistinlilerin çaba ve talebiyle olmamıştır. UCM'de farklı olarak Mahmud Abbas'ın uluslararası diplomatik çabalarının çok etkisi olmuştur. Ancak Abbas'ın bu girişimi Filistin cephesinde farklı görüşlerle karşılanmıştır. Resmi olarak İsrail işgali tanınmaya başlamış ve devletler tepki göstermeye başlamıştır. Ancak bu çabalar oldukça sınırlı kalmış, devletlerin tepkilerinden öteye geçememiştir. Bağımsız bir Filistin devleti yolunda ise somut bir fayda sağlanmamıştır gösterişten ibaret kalmıştır.

Genel itibariyle, Filistin'in uluslararası arenada temsil edilme çabaları Filistin için beklenildiği gibi umut verici olmamıştır. Ancak yine de en azından sorunun uluslararası bir ortamda dile getirilmesi sorunun çözümü için küçük bir çaba olarak kalmıştır. Bu çabalar İsrail'in baskı altına alınması adına elbette yetersiz kalmıştır. Ancak, İsrail'in Filistin'de yürüttüğü haksız müdahaleler konusunda hesap vereceği bir muhatabın doğması adına bu çaba önem arz etmektedir.

Obama döneminden Trump dönemine geçişte Filistin-İsrail sorunu özetlenecek olursa Obama'nın şiddet ve gerilim konularında çözümün sağlanması için Filistin-İsrail sorununda barışı şart olarak görürken İsrail ile olan derin bağlarını açıkça ifade etmiştir. Dahası Yahudi anavatanı özlemini anladığını ifade etmiş ve Yahudileri haklı bulmuştur (Semin, 2017, s. 3). Diğer taraftan ise Yahudilerin Filistin'e yerleşmesine karşı olduğunu ve durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Obama'nın oldukça önemli ve başarılı bir denge politikası izlediği açıkça görülmektedir. Ancak bu konuşmaların faaliyete dönüştürülmesi konusunda Obama yönetimi başarısız kalmıştır. Filistin-İsrail sorunu açısından ise iki devletli çözümü amaçlaması Obama'yı Trump'tan ayıran fark olmuştur.

Trump ise Obama'nın denge politikasını bir kenara bırakıp daha açık bir politika izlemiştir. İlk ziyaretini gerçekleştirdiği Riyad'da Filistin-İsrail meselesinin üzerinde durmamış ve hemen sonra İsrail'i ziyaret etmiştir. Bu bakımdan Trump Orta Doğu genelinde Obama'ya kıyasla çıkarlarına daha fazla odaklanan ve açık dostluk ve düşmanlıklardan kaçınmayan bir dış politika izlemiştir. Özellikle iç savaş yaşayan

ülkelerde geri planda durma çabası bu nedenledir. Orta Doğu'da genel kanı ise ABD'nin özellikle Filistin-İsrail sorunu için gerçekleştirilen barış çabalarının umut vaat etmediği yönündedir. Bunun anlamı ise ABD'nin Orta Doğu'da ciddi bir prestij kaybına uğramış olmasıdır.

3.17.Trump Dönemi Filistin-İsrail Sorunu

ABD'nin 45. Cumhurbaşkanı Donald Trump dünyanın en zenginleri arasında yer alan bir iş adamıdır. Geçmişine bakıldığında ticari hayatında oldukça karlı iş başarılarına sahiptir. Bu açıdan diplomat kökenli bir başkan olmayışı ABD yönetimi ve ABD'nin tüm dünya ile ilişkilerinde farklılıklar olabileceğinin habercisi olmuştur. Trump'ın ticari hayatında önemli başarılarla imza atan bir iş adamı olması Başkanlık vaatlerinde ticaret ve ekonomi konusundaki vaatlerine zemin oluşturmuştur. Seçmen tarafında ise bu başarılar umut verici olmuştur diyebiliriz. 2015 yılında çıktığı siyaset yolunda Cumhuriyetçiler tarafında seçim çalışmalarına başlayan Trump ABD'nin bugüne kadar belki de en farklı Başkan'a sahip olmasına neden olacaktı. İç siyasette dahi radikal değişikliklere neden olacağı açık şekilde ortada olan Trump'ın temel farklılığı aslında ABD dış politikası ile ilgili görüş ve söylemleridir.

Bu doğrultuda ABD'nin taraf olduğu Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) gibi anlaşmalardan tek taraflı olarak çekilmesi ABD dış politikasındaki değişimler konusunda kafaları karıştırmıştır. Diğer taraftan Trump döneminde başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşların gerekliliği ce devamına dair ABD siyasal kültüründeki derin şüphecilik politikalarda görülebilir (Kardaş, 2017, s.8). Trump kontrolündeki ABD yavaş yavaş müttefiklerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Aslında ABD dış politika geçmişinden keskin şekilde ayrılmamış ancak çok daha sert düşmanlıklar ve dostluklar içine girmiştir. İsrail ile yakınlaşması ve İran ile bu denli karşı karşıya kalması bu minvalde açıklanabilir.

Trump'ın özellikle Suriye özelinde terör kavramına yaklaşımı oldukça önemlidir. Özellikle 9/11 sonrası ABD İslami teröre karşı oldukça sert ve proaktif bir rol üstlenmiştir. Başlangıçta terörle mücadelede Türkiye'ye destek söylemleri ile

gündeme gelen ABD sonrasında çıkarların ayrışması nedeniyle Suriye’de bulunan PYD terör örgütüne hem askeri hem de diğer yönlerden destek sağlamıştır (Çelik). Terör konusunda yaşadığı bu çelişki aslında ABD’nin 2001’ den beri Bush’un ABD’sinin verdiği büyük mücadelenin de dünya üzerinde yaşattığı etkiyi sarsmaya başlamıştır. Ancak Trump ABD’si kurulduğu tarihten beri korumayı arzuladığı prensipleri yavaş yavaş unutmaya başlamıştır. İnsani değerlerden ziyade çıkarlarını ön plana çıkararak ABD müttefikleri ile ilişkileri sarsılırken yeni düşmanlar edinmektedir.

Genel olarak baktığımızda ise Trump beklenenin aksine dış politikada daha aktif bir rol alma arzusundadır. Nitekim başkanlık görevinin hemen ardından uzun süreli Asya ve Ortadoğu ziyaretleri bunu göstermektedir. Daha önemlisi ilk ziyaretlerin Suudi Arabistan ve İsrail’e düzenlenmesi ise ABD dış politikasında dengelerin yeniden değişeceğinin işareti olmuştur (Öztürk, 2017, s.1). Bu ziyaretler ile İsrail ile yakın bağına tüm dünyaya duyuran ABD diğer taraftan bölgede İran’ı zayıflatma amacıyla olmuştur.

Trump’ın kişiliği kadar seçim vaatleri de tartışmalara neden olmuştur. Nitekim Müslümanlar, güvenlik ve IŞID ile mücadele konuları seçim gündeminin başında gelmiştir. ABD’de bulunan camilerin denetimi konusundaki söylemleri de Trump’ın Müslümanlara karşı tavrını açık hale getirmiştir. Özellikle ABD’de bulunan göçmenler konusundaki görüşü hem eşi hem de geçmişinde kendisi göçmen olan bir lider için fazlaca tepki çekmiştir. Bunun dışında ABD Meksika sınırına örüleceğini söylediği duvar ile sıkı müttefik İsrail ile ortak yöntemler kullandığını göstermiştir. Uzun yıllardır gerginliğini koruyan ve soğuk savaş sırasında zirveye çıkan ABD-Rus ilişkileri için ise yumuşama sinyalleri vermiştir. Her açıklaması ile farklı bir tartışmaya neden olan Trump, Libya ve Irak konusunda liderlerden sonraki durumun çok daha kötü olduğunu ifade etmesi geçmişte bu liderlerin devrilmesine başat rol oynayan ABD’nin Orta Doğu politikaları için ciddi bir çelişkiyi teşkil etmektedir (Sabah, 2016). Trump’ın bu seçim vaatleri ile oyların çoğunluğunu alması ise ABD halkının açıkça büyük bir değişikliğe gitme arzusunu ortaya koymaktadır.

ABD en önemli müttefiklerinden olan AB ile ise Trump döneminin başlaması ile ciddi görüş ayrılığı yaşamaya başlamıştır. Özellikle İran konusundaki yaptırımlar ve Kudüs konusu ABD’yi yalnız bırakmıştır. Ancak Trump’ın hem kendisine hem de

politikalarına güveni tam olduğu için faaliyetlerinden geri adım atmak yerine tüm eleştirilere rağmen ilerlemeyi tercih etmiştir. (Whitehouse, 2016). Hem iç hem dış politikada ayrılıkçı faaliyetlerine sürdürmüştür. Özellikle Meksika-ABD sınırına örülecek duvar oldukça önemli tartışmalara neden olmuştur. ABD parlamentosunda da ciddi tartışmalara neden olan Meksika Duvarı ABD hükümetinin uzun süre kapalı olmasına neden olmuştur. Bu tartışmaların en önemli nedeni ise bu duvarın ABD bütçesi için oluşturacağı mali yüküdür. Her ne kadar bir kısım bedel ayrılmış olsa da bu miktar Trump tarafından yeterli görülmemiş ve bu konu da şu şekilde açıklama yapmıştır:

"Meksika, duvarın bedelini ABD-Meksika-Kanada Ticaret Anlaşması üzerinden ödüyor. Duvarın büyük bir kısmı zaten tamamen yenilendi ve inşa edildi. Çok iş yaptık. Ulusal Güvenlik menfaatlerine nispeten Temsilciler Meclisinin onayladığı 5,6 milyar dolar çok az bir miktar." (Ntv haber, 2019).

Trump öncesinde ABD'nin özellikle Orta Doğu'ya karşı izlediği politika başlangıçta İngiltere'nin Orta Doğu üzerindeki etkisini kırmak ve İngiltere'den boşalan nüfuz alanına yerleşmektir. ABD ile Arap ülkeleri arasındaki ilişki petrol merkezli olmuştur ve Arap ülkeleri ile aralarında geçen alışveriş ile ilişkiler de gelişmeye başlamıştır. Bu açıdan diğer Müslüman ülkelerden farklı olarak ABD Arap ülkeleri ile daha özel bir ikili ilişkiye sahiptir. Tarihi boyunca çıkarları doğrultusunda hareket eden ABD Müslüman ülkeler ile ilişkisinin zeminine yine kendi çıkarlarını oturtmuştur. Orta Doğu özelinde bakıldığında ABD'nin yalnızca ekonomik değil askeri ve siyasal çıkarlarının da söz konusu olduğu söylenebilir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ABD'nin Orta Doğu politikaları daha açık ve dikkat çekici olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Orta Doğu'da Sovyet yayılma tehdidi Amerika'yı harekete geçirmiştir. Dünya liderliğini muhafaza edebilmek çabalayan ABD, Orta Doğu'da İngiltere'nin etkisini belirgin şekilde azalttıktan sonra yeni bir güç oluşumuna kayıtsız kalmayacaktır. Ayrıca İslamın yükselen bir değer olarak hem ABD'de hem de Eski Sovyet merkezlerinde ortaya çıkması ABD'nin endişelerini artırmıştır. Nitekim ABD Tacikistan'da İran Şii rejimine olan eğilimi fark etmiş bunun önüne geçmek istemiş, bunun yerine ise Türkiye'deki laik sistemi örnek göstermiştir (Yazdani, 2008). Esasında ABD Dünya'daki lider konumu hiçbir bölgede başka bir ülkeye bırakmamak adına çıkarları doğrultusunda yeni politika arayışında olmuştur. Müslüman Dünyasına yaklaşımı ise

belki de en çok liderlik yarışında kimseye fırsat vermeme çabası olarak yorumlanabilir. Ancak Orta Doğu ülkelerinde daha çok ekonomik ve askeri çıkarları ön plana çıkmış diyebilir.

ABD'nin 45. Dönem başkanı Donald Trump Arap ve Müslüman dünyasına genel yaklaşımına baktığımızda ise İslam'a ve dolaylı olarak da Arap Dünyası'na dostane olmayan ifadeler kullandığı görülebilir. Dahası Trump'ın Müslüman çoğunluğa sahip ülkelerden gelen mültecilerin ABD'ye girişinin geçici olarak engellenmesi yönünde başkanlık emrini imzalaması Müslümanlar arasında ciddi endişelere neden oldu (bbc, 2017). Aslında Trump'ın uluslararası ilişkiler bağlamında ülkesi konusundaki güvenlik ilişkilerini Orta Doğu ülkelerine dayandırması ABD'nin İslam dünyası ile arasını ciddi düzeyde açmıştır. Her şeyden önce Trump'ın kendisinden önce daha ılımlı bir dış politika izleyen Obama'dan farklı olacağını dile getirmesi akıllarda büyük soru işareti bırakmıştır. Özellikle İran'ı Orta Doğu'daki neredeyse en büyük düşmanı olarak görmesi ve izlediği saldırgan politikalar bu yöndeki endişeleri daha da artırmıştır diyebiliriz. Dahası AB ile en net şekilde ayrıldığı noktalardan biri İran konusu olmuştur. Nitekim AB komisyonu Engelleme Mevzuatını güncellemiş aslında kendi çıkarlarını koruma arayışına giderek ABD tarafından İran'a uygulanan yaptırımların AB ekonomisine zarar vermemesi çabasına girmiş. ABD'nin net ve keskin tavırlarına karşın Orta Doğu halkı Trump'ın politikalarına kabule hazır biçimde olmasa da nispeten iyimser bir yaklaşım sergilemiştir (newyorker, 2016).

ABD'nin yeni başkanı Trump başkanlık görevini devralmasının ardından Filistin-İsrail sorunu için bir çözüm arayışında olduğunu duyurmuş taraflar arasında barışın sağlanması adına ise damadı Jared Kushner'i barış planını hayata geçirmesi konusunda görevlendirmiştir. Müslümanlara karşı sert tutumu ve İsrail'e yakınlığı ile bilinen Trump tarafından görevlendirilen Yahudi asıllı Kushner'in ne kadar objektif bir barış süreci yürüteceği ise kuşku vericidir (AA Haber, 2017).

Trump'ın dış politikasını diğerlerinden ayıran temel özellik İslam Dünyasından uzaklaşmasından ziyade İsrail'e yaklaşmasıdır. Bölge genelinde özellikle 2010 Arap Baharı ile başlayan hareketlenme Suriye iç savaşıyla ABD dahil tüm güçlerin odaklarını Suriye'ye çevirmelerine neden oldu. Trump'ın da Orta Doğu gibi ABD'nin

ekonomisine oldukça önemli ekonomik ve siyasi katkılar sağlayacak bir bölgede başat rol oynamaktan vazgeçmeyeceği de açıkça görülmüştür. Dahası çıkarlarına zarar gelmemesi adına PYD gibi terör örgütlerini desteklemesi liderlik yolunda tüm yolları mübah gördüğünü ortaya koymuştur. Filistin-İsrail krizi için ise bugüne kadar yapılan barış görüşmeleri iki tarafından birbirlerine karşı düzenlediği saldırılar nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak bu süreçte Trump'ın etkisinin ne ölçüde araboluculuk olduğu ise tartışmalıdır.

ABD başkanı Donald Trump göreve gelmesinden sonra Orta Doğu turu gerçekleştirmiştir. Bu turun son gününde ise Filistin Başbakanı Mahmud Abbas ile görüşmüştür. Bu görüşmenin gerçekleşmesi öncesinde Trump İsrail işgali altındaki topraklarından ve kontrol noktalarından geçmiştir. Bunun dışında 2002'de yapılması kararı alınan Filistin'i ayıran duvarı da görmüştür. Ancak bu görüşmeden önce Trump Ağlama Duvarı'nı ziyaret etmiştir (Haaretz, 2017). Ziyaret sıralamasında Yahudiler için kutsal kabul edilen mekanların önceliklendirilmesi Trump'ın tarafsızlığı konusunda kuşku uyandırmaktadır. Bugüne kadar ilk kez bir ABD başkanı Ağlama Duvar'ını ziyaret etmiş olup bu durum bugün Kudüs'ün İsrail'in başken ilan edilmesinin de geçmişteki sinyalleri niteliğindedir (Yenisafak, 2017). Ayrıca resmi olarak Ağlama Duvarı'nın bulunduğu bölgeler ABD tarafından İsrail'e ait olduğu bugüne kadar tanınmamış olması Trump ile ABD-İsrail ilişkilerinin bambaşka boyuta taşınmakta olduğunu göstermiştir. Trump ayrıca Filistin'e elinden geleni yapacağı yönde söz vermiştir ve barış konusunda umutlarını ifade etmiştir.

Trump bu ziyareti ile aslında denge politikasından ciddi düzeyde uzaklaşmıştır. Geleneksel ABD başkanlarından oldukça farklı olarak bir ülkeye olan yakınlığını tüm dünyanın net bir biçimde görmesinden rahatsızlık duymamıştır. Trump'ın damadının da bir Yahudi olması belki de bu yakınlığın nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir. Jared Kushner, damadı olmasının yanı sıra Trump'ın danışmanlığını da yürütmüştür. Başkanlık görevini almasının ardından Donald Trump, İsrail-Filistin sorunu için çözüm bulma çabasında olduklarını açıklamıştır. Orta Doğu ülkeleri arasından ilk desteği Ürdün Kralı İkinci Abdullah'tan almıştır. Diğer taraftan damadı Jared Kushner Filistin'de bir gazeteye bu konu da demeç vermiştir. İronik biçimde Trump'ın Yahudi olan danışmanı İsrail-Filistin sorununa çözüm arayışında söz alan yetkililerden

olmuştur. Ancak bu konuda ABD’li yetkililer Filistinliler ile görüşmek istese de Filistinliler bu görüşme talebini reddetmiştir. Ancak ABD tarafı bu görüşmeleri reddeden Filistinlilerin bu konuda ki görüşlerini dikkate almadıklarını dile getirmişlerdir (Dw, 2018) Barış görüş görüşmelerinin ABD öncülüğünde Filistin’in onayı ve katkısı olmadan ilerlemesi taraflar için ne kadar adil bir sonuç doğacağı konusunda ciddi şüphe uyandırmıştır. ABD’nin Trump’tan önceki başkanları ortak olarak İsrail’i yakın müttefikleri olarak tanımlamışlardır. Ancak Trump İsrail ile çok daha yakın bir ilişki kurmuş, Natenyahu ile bağlarını güçlendirmiştir. ABD-İsrail ilişkilerini sağlamlaştırma adına İsrail-Filistin sorununa iki devletli çözüm bulma çabası yok sayılmıştır. Trump’ın siyaset arenasına girdiği muhafazakar cumhuriyetçi kanadın İsrail tarafından koşulsuz ve sorgusuz desteklenmesi görüşü oldukça etkili olmuştur.

ABD’nin İsrail yanlısı politikalarından bahsederken lobicilik faaliyetlerinden bahsetmek oldukça önemli olacaktır. ABD’deki lobicilik faaliyetlerinin ulaştığı düzey ve finansal boyutu nedeniyle ABD politikaları ve programları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Nitekim İsrail lobisi, Amerika Birleşik Devletleri’nde yabancı lobiler arasında en iyi organize olmuş, finansal bakımdan oldukça iyi durumda olan ve karar alma sürecini ve kamuoyunu etkileme bakımından son derece başarılı bulunan lobiler arasında yer almaktadır (Arı, 2015, s.273). Bu anlamda ABD’de her yıl en az 2 milyar dolardan fazlası lobicilik faaliyetleri için harcanmaktadır (Gönülal, 2017, s.102). Bütün bu etkilere rağmen Trump Filistin-İsrail sorununa çözüm getireceği sözünü vermiş. Trump, “İsrail ve Filistinliler arasında barışı sağlayan kişi olmak isterim. Bu çok büyük bir başarı olur” ifadelerini kullanmıştır (Ntv haber, 2016). Trump’ın bu ifadesi başlangıçta başta Filistinliler olmak üzere tüm Arap dünyasını umutlandırırsa da Trump’ın sözleri ile eylemleri arasında çelişkinin Filistin ve tüm dünya tarafından anlaşılması çok uzun sürmemiştir. Bu minvalde, Kudüs kararını alırken Filistin tarafının görüşlerini dikkate almayan bir nevi emr-i vaki yapan Trump aslında baştan beri çözümün yalnızca İsrail tarafını lehine olması ile ilgilenmiştir.

Diğer taraftan Natenyahu ile görüşen ABD başkanı barış konusunda umutlarını yinelerken son noktaya gelecekleri yönde umutları olduğunu ifade etmiştir Filistin-İsrail sorununu gündeminin başına koyan ve bu konuda önemli düzeyde hazırlık yapmakta

olan ABD başkanı taraflar arasında sorunun çözümünde oldukça ısrarcı davranmıştır. Trump'ın açık şekilde amaçladığı konulardan birinin Ortadoğu'daki ABD etkisinin pekiştirilmesi diyebiliriz. Obama ile daha yumuşak ve kısmen içe dönük bir ABD izleniminin verilmesi ABD içinde belli gruplardan tepki almıştır. Bu açıda Filistin-İsrail arasındaki barışa aracılık etmek ABD'nin bölgedeki varlığını ve liderlik rolünü pekiştirmiştir. Trump'ın barış fikri Filistin tarafından desteğini almış, Mahmud Abbas barış planı konusunda “umutlu” olduğunu ifade etmiştir.

3.18. Kudüs Deklarasyonu

6 Aralık 2017 tarihinde ise Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını açıkladığında Filistin-İsrail sorununda bugüne yapılan tüm barış çabalarını boşa çıkarmış, ABD'nin tarafsız aracı rolünü zedelemiş ve Orta Doğu halklarının Kudüs konusundaki kutsalları hiçe sayılmıştır. Trump bugün yaptığı açıklamada:

“İsrail Filistin barışı için çalışmaya devam edeceğiz. Ortadoğu barışı için elimden geleni yapacağım. İsrail Filistin çatışmasına çözüm bulunacak. İsrail'in başkenti olarak tanıyacaktı. Bu yasa kongreden büyük çoğunlukla çıkmıştı. ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararından bertaraf ettiler. Kudüs'ün bu şekilde tanınması gecikti. Bazıları cesaretleri yok dediler. Şimdi İsrail ile Filistin arasında barış anlaşması çalışmaları var. Atılan bu adımı ABD'nin çıkarına olarak görüyorum. İsrail bağımsız ve egemen bir devlettir. Bu şehir başbakan ve cumhurbaşkanının evinin olduğu yerdir. Kudüs İsrail'in başkentidir. Bundan fazlası da değildir, azı da değildir. Bu, bu kadardır. Bu Kudüs büyükelçilik yasası ile de uyumludur”

ifadelerini kullanmıştır (Turksam, 2017). İronik biçimde BM'nin 242 sayılı kanunu ile hala işgal altında kabul edilen Doğu Kudüs'e rağmen ABD başkanı Kudüs'ü İsrail başkenti olarak kabul edeceğini ilan etmiştir. Orta Doğu ülkelerinden Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Mısır yalnızca yazılı açıklama sunmuştur. Böylece Filistinliler tarihinde hiç olmadığı kadar mağdur ve yalnız duruma düşürülmüştür. Ortadoğu ülkelerinin Trump sonrası düzene giren ABD ile ilişkileri

nedeniyle sessizliklerini korumaları ve halk tepkisinden çekinmemeleri ise soydaşları olan Filistin halkı için oldukça büyük bir hayal kırıklığıdır.

Mahmud Abbas bu kararın hemen ardından tepkisini ortaya koyarak bu kararın barış sürecini ciddi anlamda baltalayacağını belirtmiştir. Ayrıca 1948'den beri bölgede barışın sağlanacağı vaatleri ile defalarca uzlaşma sağlama çabaları gösteren, İsrail'i açıkça olmasa da kapalı şekilde uyararak ABD'nin bugün yine barış umutları vererek başladığı yola Kudüs'ün tamamını İsrail'e bahşetmesi tüm diplomasiyi alt üst etmiştir. Bu konuda dünya ülkelerinden ve çeşitli STKlardan tepkiler gelirken, en sert tepki Orta Doğu konusunu sahiplenen Türkiye tarafından gelmiş, hem diplomatik hem de halk bazında ABD'ye karşı tepki gösterilmiştir (Toçoğlu, 2017).

Diğer taraftan bölgede hala devam eden Suriye iç savaşı, Irak'ta hala istikrarın sağlanamamış olması ve üzerine uzun yıllar boyunca barış görüşmeleri ile oyalanan Filistin halkına bu sefer çok daha sert ve haksız bir işgalin yaşatılmış olması Amerikalıların baştan beri çözüm süreci konusundaki samimiyetleri konusunda şüphe oluşturmuştur. Dahası Trump, Obama'dan farklı olarak, tek devletli bir çözüme yoğunlaşmıştır. Karar sonrası Filistinliler sokağa dökülmüş, tüm dünya tepki göstermiştir (Hürriyet, 2017). Trump'ın bu kararı ile barış sürecinin sonu getirilmiş bölge eskisinden çok daha sorunlu bir hal almıştır. İsrail ise artık Filistin cephesinde yeni ve çok daha öfkeli düşmanlar kazanmaya başlayacaktır.

Kudüs kararının alınmasında Filistin yönetiminin dikkate alınmaması ise ABD'nin müzakere ederek değil kararları tek başına alıp uygulayarak uygulaması Müslüman ülkelerden ciddi tepki almıştır. Bu karar ile Orta Doğu'da yeni ve derin sorunların ortaya çıkacağı açıkça görülmektedir. Yalnızca Orta Doğu değil dünya siyasetinde yepyeni bir ABD ortaya çıkmaya başlamıştır. Hem Orta Doğu ile hem diğer ülkelerle yıllardır ABD'nin taraf olduğu anlaşmalardan çekilmesi oldukça şaşırtıcı olmuştur. Ancak Kudüs kararı diğerlerinden çok daha büyük bir şok etkisi yaratmıştır. En başta Türkiye bu konuda ciddi bir tepki ve kınama göstermiş. Filistin-İsrail sorunun başından beri Türkiye bu sorunun çözümünden yana olmuş, Filistin halkını desteklemiştir. Sonrasında Mavi Marmara olayı ile Türkiye bu konuyu sahiplenmiş ve tüm dünyaya bu konuda kendisini sorumlu hissettiğini göstermiştir. Arap dünyası ise

soruna tepkisiz kalmamış açıklamanın hemen ardından 10 Aralık'ta bir araya gelerek bir bildiri yayınlamış ve bu kararın 'hükümsüz' olduğunu ilan etmiştir (bbc, 2017). Türkiye ise 13 Aralık 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daveti üzerine İstanbul'da İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından bir toplantı düzenlenmiş (mfa, 2017) ancak Suudi Kral Selman Bin Abdülaziz katılmamıştır. Bu toplantıda Filistin halkının uzun süredir yaşadığı işgal durumunun altı çizilerek ivedilikle gerekli adımlarının atılması gerektiği bildirilmiştir. Yalnızca İİT üye devletleri değil tüm ülkelerin bu konuya hassasiyet göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Diğer taraftan, Müslüman ülkeler bu konuda tepkilerini dile getirirken Avrupa ülkeleri de sessiz kalmamıştır. Avrupa, ABD'nin Arap Baharı itibariyle bölgedeki azalan etkisini bir fırsata çevirip Orta Doğu'da daha aktif rol oynamaya başlamıştır.

3.19. ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e Taşınması

Trump'ın 6 Aralık'taki Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul edeceği yönündeki açıklamalardan yaklaşık beş buçuk ay sonra 14 Mayıs 2018 tarihinde ABD Büyükelçiliğini olaylı biçimde Kudüs'e taşımıştır. Açıklamada Kudüs'ün tam olarak hangi bölgesinin kastedildiğine yer verilmemiş, bu konunun Filistinlilerle kararlaştırılacağı ifade edilmiştir (Gönülal, 2017, s. 107). Trump, bu sayede Filistin tarafının da müzakerelere dahil edileceği imasında bulunmuş, Filistin cephesinden gelecek tepkileri yatıştırma arzusunda olmuştur. Ancak bu açıklama yeterli olmamıştır. Bu esnada protesto gösterileri ile duruma tepkisini gösteren Filistinlilere karşı İsrail müdahale etmiştir Yaşanan olaylar sonucu 60 Filistinli ölümlerine 2.770'i yaralanmıştır (Cnnturk, 2018).

Trump için geç kalınmış bir adım olarak adlandırılan bu olay dünyanın gözü önünde İsrail'in bugüne kadar gerçekleştirdiği tüm işgalci hareketlerini ve Orta Doğu'daki varlığını meşrulaştırmıştır. ABD ise dünyadaki çatışma alanlarındaki barışçıl güç konumunu kaybetmiştir. Natenyahu Trump'a teşekkür ederken Filistin Başbakanı Rami Hamadallah "uluslararası hukukun, eşitlik ve ahlak gibi diğerlerin hiçe sayılması" olarak ifade etmiştir. Dahası ABD'den sonra Guatemala ve Paraguay'da büyükelçiliğini Kudüs'e taşımıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Filistin topraklarında yerleşik hayata geçilmesinden itibaren bugüne kadar geçen sürede Filistin topraklarının Yahudiler ve Filistinliler eksenli tarihi ve dini arka planı incelenmektedir. Filistin-İsrail Sorunu, tarihsel ve dini eksenli bir aidiyet duygusu ile Yahudiler ve Filistinliler arasında yüzyıldan daha uzun bir süredir çözüm bekleyen, dünya tarihinin en uzun süreli çatışma konularından biridir. Bu anlamda, Filistin-İsrail sorunu hem bölge ülkeleri hem de ABD, SSCB (Rusya) ve Avrupa ülkelerini ihtiva eden önemli bir sorunu teşkil etmektedir. Her iki milletinde bir bakıma var olma mücadelesi olarak gördüğü bu çatışma zaman zaman şiddetlenerek bugüne kadar sürdürülmüştür. Sorunun başlangıcı itibariyle değerlendirildiğinde ise Yahudiler asıl gayeleri olan Yahudi devletine ulaşma yolunda yurt olarak Filistin'i istemeleri olmuştur. Filistinliler ise sahibi oldukları toprakları vermemek için mücadele etmişlerdir.

Siyonizm'in öncüsü kabul eden Theoder Herzl'in İsrail devleti hayalini gerçekleştirme adına oldukça yoğun çaba sarf etmiştir. Herzl, tüm dünyaya yayılmış Yahudilerin bir araya toplanması fikrinin ve bir Yahudi devleti hayalinin oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Herzl ve destekçileri öncelikli Yahudiler için yurt arayışına girmişler ve Yehova tarafından kendilerine vaat edildiğine inandıkları Filistin topraklarını istemişlerdir. Özellikle Osmanlı'nın dağılma döneminde olduğu ve ekonomik sıkıntılarını dikkate alarak para karşılığında Filistin'den toprak satın almak istemişlerdir. II. Abdülhamit ile bu konuda birkaç kez görüşse de aldığı olumsuz cevap ile farklı bir yol arayışına girmiştir. 1917 yılında Filistin-İsrail sorunun başlangıcı sayılabilecek bir dönemdir. Nitekim 1917 Balfour Deklarasyonu ile Osmanlı'dan sonra Filistin topraklarını ele geçiren İngiltere Filistin'de Yahudilerin bir "yurt" edinmesini vaat etmiştir. Ancak İsrail devletinin kuruluşundan itibaren tüm Yahudi liderler Filistin milliyetçiliğinin meşruluğunu inkar etmiştir.

İlk olarak 1948 yılında kurulan İsrail devletinin bölge halkı olan Filistinlilere bakışını analiz etmek gerekirse; Yahudiler, Filistin halkının hakları ve taleplerinin dikkate almamıştır. Bunun yanı sıra iki devletli çözüm önerilerinde sunulan özerk bir Filistin devletinin kurulmasına ise Yahudilerin bir kısmı sıcak bakmamıştır. Diğer taraftan ikili arasında gerçekleştirilen anlaşmalar ile sözde Batı Şeria ve Gazze'ye iç işlerinde özerklik verilmiştir ancak dış işleri ve güvenlik konusunda Filistin'in İsrail kontrolünde kalması istenmiştir. Bununla beraber, iki ülke arasındaki barış anlaşmalarına rağmen Gazze ve Batı Şeria'da Yahudi yerleşimlerine ara verilmemiştir. Dahası, İsrail, yerleşimci politikaları sonucu başta bölge ülkeleri olmak üzere tüm dünya için önemli bir sorun haline gelen mültecilerin geri dönmesinin veto edilmesi hakkını saklı tutacaktır. Bütün bunların dışında, İsrail'in FKÖ ile aynı masaya oturmayı katı şekilde reddetmiş olması Filistinlilerin temsil hakkını yok saydığı anlamına gelmiştir.

Bölgede, İsrail ve Filistin dışındaki diğer ülkeler ise göz ardı edilemez bir etkiye sahiptir. İngiltere için Ortadoğu bölgesinde bulunan sömürgeleri nedeniyle hakimiyeti elinde tutmak oldukça önemliydi. Nitekim Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışından sonra Sykes-Picot gizli anlaşması ile Osmanlı'nın Orta Doğu'daki topraklarını Fransa ile paylaşmış, kendi çıkarlarını koruma amacı gütmüştür. Osmanlı İmparatorluğundan sonra Filistin'de kurulan İngiliz manda yönetimi ise başlangıçta İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda bir gelişme olarak görünse de İngiltere'nin bölge idaresinde başarılı olmaması ve düzeni sağlayamaması İngiltere'nin Orta Doğu'daki gücünün sarsılmaya başladığını göstermiştir.

Diğer taraftan, Yahudilerin İsrail devletinin kuruluşu idealine yönelik devlet düzeyinde aldıkları ilk desteğin İngiltere tarafından sağlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim bu konuda en somut adım Balfour Deklarasyonu ile atılmıştır. Ancak, İngiltere Yahudi taleplerini kısmen kabul ederek sorun olabilecek bir konuyu kendinden uzaklaştırıp Ortadoğu'ya yönlendirmiştir. Manda yönetiminin kurulması ile İngiltere Yahudilerin çıkarlarını gözetmiş, Filistin topraklarına gerçekleştirilen Yahudi göçlerine göz yummuştur. İngiltere manda yönetimi ile rahat bir hareket alanına kavuşan Yahudiler ise daha manda yönetiminin ilk yıllarında Haganah ve İrgun gibi terör örgütlerinin kurulması ile silahlı mücadeleye başlamışlardır. Bu gelişmeler ise

İngiltere manda yönetiminin işlerini zorlaştırmıştır. İngiliz manda yönetiminin karşı karşıya kaldığı zorluklar Yahudilerin ve Filistinlilerin arasında artan çatışmalar ile önemli boyutlara ulaşmıştır. Dahası, saldırıların zaman zaman İngiliz manda birliklerine karşı da gerçekleştirilmesi ise İngiltere için bölgeden çekilmenin zamanın geldiğini göstermiştir. İngiltere ise Filistin'deki kontrolünden feragat ederek bölgede iki devletli çözümü önermiştir. Başka bir ifadeyle, Filistin-İsrail sorununun sorumluluğunu almak istememiştir. Bu esnada, İngiltere imparatorluk gücünü kaybetmesi nedeniyle ise yerini yavaş yavaş bölgede yükselen güç olan ABD'ye bırakmıştır.

ABD ile Filistin-İsrail sorunu farklı bir boyut kazanmıştır. İsrail'in kuruluşu itibariyle bölgede barışçıl bir güç olarak beliren ABD esasında İsrail devletine açık destek sunmuştur. Nitekim İsrail Devletinin kurulmasından birkaç saat sonra İsrail'i ilk tanıyan ülkelerden biri ABD olmuştur. Soğuk savaş döneminde ise SSCB'nin dahil olması ile sorun çok taraflı hale gelmiştir. Bu nedenle Filistin-İsrail sorunu incelenirken ABD, Avrupa ülkeleri, SSCB ve Orta Doğu ülkelerinin dahil edilmediği bir değerlendirme eksik kalacaktır. Özellikle İsrail'in kuruluşu itibariyle başlayan çatışmalar ve savaşlar ile bu devletlerin Filistin-İsrail sorununa katkısı aşikar hale gelmiştir. Özellikle Soğuk savaş sırasında ABD ve SSCB arasındaki çekişme sorunu şekillendirilen en önemli unsurlardan biri olmuştur. SSCB özellikle Nasır yönetimindeki Mısır ile ilişkilerini yakın tutarken ABD bu dengeyi diğer Arap ülkeleri ile yakınlık sağlayarak kurabilmiştir. ABD'nin bölgede sahip olduğu güç ve İsrail'e verdiği destek ile İsrail Filistinlilere karşı gerçekleştirdiği saldırılarda daha cesur davranmıştır. BM bölgedeki krize müdahale konusunda bir takım girişimde bulunmuştur. Özellikle İsrail'in işgal ettiği bölgelerden çekilmesi, barışın tesisi adına tarafların belirtilen kurallara uymasını öngören 242 sayılı BM kararı ile bu kararın teyidinin yanı sıra Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barış adına müzakere çağrısında bulunan 338 sayılı BM kararı BM'nin bu konuda aldığı en önemli kararlardır. Ancak bunların hiçbirinin İsrail üzerinde bir yaptırımını olmamıştır. Daha sonra Bölgede etkili güçlerin çabası ile taraflar arasında barış görüşmeleri başlatılmıştır. Bu güçlerin barışı desteklemesindeki amaç bölge istikrarının sağlanmasının yanı sıra bu güçlerin bölgedeki çıkarlarının korunması olmuştur.

İsrail'in sorun ve çatışma yaşadığı tek Ortadoğu ülkesi Filistin olmamıştır. Özellikle 1967 savaşı arasında İsrail'in Mısır'a ait Sina Yarımadası, Suriye'ye ait Golan Tepeleri, Ürdün'e ait Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı almasıyla İsrail'in Ortadoğu'daki düşmanları artmıştır. Bu durum İsrail'in hem dış politikasını hem de ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Dahası İsrail'in dış politikada izlediği tutumun ne denli samimi olduğu ise tartışmalıdır. Bu anlamda Menahem Begin'in *"Haziran 1967'de önümüzde yine bir seçenek vardı. Sina'ya giden yollardaki Mısır Ordusu yoğunluğu Nasser'in gerçekten bize saldırmayı düşündüğünü kanıtlamaz. Kendimize karşı dürüst olmalıyız. Biz ona saldırıya karar verdik"* açıklaması İsrail'in suni nedenlere dayanarak Filistin topraklarına saldırı düzenlediğini düşündürmektedir (Chomsky, 2016, s.143).

Ortadoğu'daki tansiyon Mısır ve İsrail arasında 1978 yılında imzalanan Camp David anlaşması ile düşürülmüştür. Bu anlaşma ile Sina Yarımadası'ndaki İsrail askerleri geri çekilmiştir. Bu gelişmenin sonucu olarak ilk olarak Mısır İsrail'i tanımıştır. Bu durum İsrail'in bundan sonra bölgede daha rahat hareket etmesini sağlamıştır. Ancak Mısır ve İsrail arasında ilişkilerin normalleşme sürecine girmesinin Filistin tarafına bir katkısı olmamıştır. Nitekim İsrail 1982 yılında Sabra ve Şatilla katliamlarını gerçekleştirmiş ve çok sayıda Filistinlinin ölümüne neden olmuştur. Ortadoğu ülkeleri ise Filistin sorununa kendi sorunları ekseninde yaklaşmışlardır. Bölgede ABD-SSCB arasındaki güç kavgası, Batılı ülkelerin çıkar arayışı ve Ortadoğu ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları hizipler nedeniyle Filistinliler yalnız bırakılmıştır. Bunun yanı sıra, barış görüşmeleri sonucunda İsrail'in güvenliği için Filistinlilerin savunma hakkından vazgeçmesi istenirken İsrail en az düzeyde taviz verme arayışında olmuştur. Bu gelişmeler karşısında, barış çabalarının sonuç vermemesi ve Ortadoğu ülkelerinin Filistin sorununu yeterince sahip çıkmamaları nedeniyle Filistinliler daha fazla bu işgale dayanamayarak I. İntifadayı başlatmışlardır.

Birinci İntifada İsrail işgaline karşı bir halk hareketi niteliğinde olmuştur. Protestolar ve grevler ile İsrail işgaline karşı çıkmayı amaçlamışlardır. Ancak İsrail tarafından gerçek mermiler ile karşılık almışlardır. İsrail devletinin kurulması ile Haganah kökenli güçlü bir orduya sahip olan ve ABD desteğini alan İsrail ordusu

savunmasız halka ağır silahlarla müdahale edilmiş ve Filistinlilere karşı kontrolsüz güç kullandığı söylenebilir. Hamas'ın kurulması ise I. İntifada sürecinde Filistin-İsrail sorunu için gerçekleşen en önemli gelişmelerden biri olarak kabul edilebilir. Nitekim Hamas ile Filistin savunması yeni bir boyut kazanmıştır. Bahsi geçen yeni boyutun ise Filistin-İsrail taraflarının yanı sıra bölgedeki çıkarlarını koruma arzusundaki sahip diğer güçler açısından önemli etkileri söz konusudur.

I. İntifada sonrasında bölgede barışın sağlanması eskisinden çok daha önemli hale gelmiştir. Madrid konferansı akabinde ise Oslo görüşmeleri ile Filistin-İsrail sorunun çözümü adına önemli adımlar atılmıştır. Diğer taraftan, Filistin'de önemli bir aktör olarak ortaya çıkan FKÖ'nün İsrail tarafından kabul edilmesi ve Filistin tarafının İsrail devletini resmi olarak tanınması hem Yahudiler hem de Filistinliler içinde yeni fikir ayrılıklarını doğurmuştur. Bu konu, Oslo görüşmeleri sonrasında Hamas ve FKÖ arasında gerilimleri artırmış, bu gerilimin Filistin halkına önemli yansımaları olmuştur.

İsrail'in barış görüşmelerini kabul ederek FKÖ ile masaya oturması öncelikle İsrail'in dönem başbakanı İzak Rabin ile gerçekleştirilmiş. Ancak Hamas ve FKÖ arasındaki görüş farklılıklarının benzerleri İsrail tarafında da yaşanmıştır. İzak Rabin'in 1995 yılında yine bir Yahudi olan Yigal Amir tarafından öldürülmesi bu bölünmeyi aşık hale getirmiştir. Bu tarihten sonra barış görüşmelerinde durgunluk yaşanmıştır. Bu durgunluk Filistin tarafında oldukça şiddetli saldırılar şeklinde hissedilmiştir. 2000 yılında başlayıp 2005 yılına kadar süren ikinci intifada ile bölgede çatışmalar yeniden alevlenmiştir. Bu sırada İsrail yerleşim planlarını sürdürmüştür. Diğer taraftan ABD Başkanı Bush bölgede gerilimi azaltma adına barış girişiminde bulunsa da bu girişim İsrail tarafının çıkarlarını korumadan ileri gidememiştir. Bahsi geçen dönemde İsrail'in en dikkat çekici faaliyeti Filistin topraklarında inşa ettiği sözde güvenlik duvarıdır. Bu duvarın inşası ile binlerce Filistinli evsiz ve mağdur duruma gelmiştir. Ancak bu durum ABD tarafından görmezden gelinmiştir. Diğer taraftan bu durum Yahudilerin yaşadığı güvenlik kaygısını gözler önüne sermiştir. BM ve Uluslararası Lahey Adalet Divanı kararlarına rağmen bu inşaat devam etmiştir. 2005 yılında İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'dan çekilmesi ile II. İntifada sona ermiştir.

2005 sonrasında El-Fetih ve Hamas arasında gerilimler artmış bu gerilimler işgal altında yaşamlarını güçlükle sürdürmeye çalışan Filistinliler için durumu daha da zor hale getirmiştir. Nitekim, iki örgüt arasında yaşanan bu gerilim Filistin halkını bölmüştür. Bölünmüş bir Filistin halkı ise hem ABD'nin hem de İsrail'in lehine olmuştur. Olası bir FKÖ ve Hamas birleşmesinin ise ABD çıkarlarını zedeleyebileceği aşıkardır. ABD'nin sözde uzlaştırma çabaları ise gerçekçilikten uzak olmuştur. Özellikle ABD ve İsrail'in çıkarlarına daha uygun bir vizyonla hareket eden FKÖ'nün bölgede desteklenirken Hamas'ın terörist ilan edilmesi bunun açık bir göstergesidir.

ABD'nin Orta Doğu politikasındaki değişim incelenirken Bush'un 11 Eylül sonrası izlediği politikalar önemli olmuştur. 11 Eylül sonrası sözde “terörizmle mücadele” adına çok daha saldırgan bir politika benimseyen Bush Orta Doğu'da İsrail ile ABD'nin politikalarını yakınlaştırmıştır. Bu yakınlaşma da İsrail başbakanı Sharon'un ise Bush ile benzer politikalar izlemesinin etkili olduğu söylenebilir. Ancak, Obama ile ABD dış politikası özellikle Orta Doğu konusunda yeni bir paradigmaya taşınmıştır. Obama'nın Bush'tan farklı olarak İsrail devletinin çıkarlarının korunduğu bir çözümden ziyade bölgede iki devletli çözümü önermesi oldukça önemlidir. Nitekim Obama bu konuda oldukça önemli düzeyde çaba sarf etmiştir. Obama'nın çabalarının yanı sıra ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin yürüttüğü mekik diplomasisi bölgede barışın sağlanması adına önemli katkı sağlamıştır. Kerry'nin yürüttüğü mekik diplomasisi ise adını Kerry'nin bölgeye sık sık ziyaret gerçekleştirmesinden almıştır. Bu konuda İsrail'in duyduğu rahatsızlık ise İsrail Savunma Bakanı Moşe Yalon'un basına sızan bir açıklamasında “Abu Mazen (Filistin lideri Mahmud Abbas) hayatta ve bize çok teşekkür ediyor. Batı Şeria'dan ayrıldığımız zaman o biter. Gerçekte birkaç aydır Filistinlilerle aramızda müzakere yok. ABD bizle ve Filistinlilerle müzakere yürütüyor... Buraya gelmeye kararlı ABD Dışişleri Bakanı Kerry, anlaşılması güç bir saplantı ve Mesih duygusuyla hareket ediyor. Bizi kurtarabilecek tek şey, Kerry'nin Nobel'i (Barış Ödülü) kazanıp bizi rahat bırakması. ABD'nin planı sadece kağıt üzerinde. Güvenlik ve barış içermiyor” ifadeleri ile açıkça görülmüştür (Timeturk, 2014).

2010 yılında Gazze'ye İsrail tarafından uygulanan ambargoyu protesto etmek amacıyla yola çıkan "Mavi Marmara" gemisi Filistin sorununu uluslararası gündeme taşımıştır. Tamamen sivillerden oluşan bu gemiye uluslararası sularda İsrail tarafından saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırılar sonucu çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. Ancak bu olayın etkisi çok geçmeden hissedilmiş Mısır Refah kapısını açmıştır. İsrail ise Filistin'e uyguladığı ambargoyu hafifletmiştir. 2011 yılında Suriye krizi ile beraber Filistin sorunu dünya gündeminde önem kaybetmiştir. İsrail ise bu süreçte tüm tepkilere rağmen saldırılarını sürdürmüştür.

2017 yılında Donald Trump'ın ABD'de başkanlık koltuğunu oturması Filistin-İsrail sorunu için oldukça önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. ABD dış politikasında gerçekleşen radikal değişimlerin yanı sıra Filistin-İsrail sorunu için Obama'nın iki devletli çözümünden tek devletli çözüme doğru keskin bir geçiş yaşanmıştır. Nitekim yeni ABD bakanı Donald Trump 2017 yılı Aralık ayında Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını açıklamıştır. Başkanlığı ardından Ortadoğu ziyaretleri gerçekleştiren ve Mahmud Abbas ile görüşen Trump Filistin-İsrail sorunu için elinden geleni yapacağını açıklamıştır. Ancak bu açıklamanın üzerinden çok geçmeden Kudüs açıklamasını yapan Trump Filistin için tam bir hayal kırıklığı olmuştur.

14 Mayıs 2018'de Filistin-İsrail sorununda tarihinde görülmemiş bir gelişme yaşanmıştır. ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşımıştır. ABD Büyükelçiliğinin taşınması sırasında tahmini rakamlara göre 60 Filistinli öldürülmüş, 2000'den fazlası ise yaralanmıştır. Bu olay Filistin-İsrail sorununun başından beri ABD ve BM'nin üstlendiği barışçıl güç rolünü tamamen kaybettirmiştir. Bu durum, yalnızca Filistin-İsrail sorunu ile sınırlı kalmayacaktır. ABD'nin barış vaatleri ve BM'nin tarafsızlığı iddiası tartışılır durumdadır.

Yüzyılı aşkın süredir bölgede devam eden Filistin-İsrail sorunu bugün belki de tarihinin en umutsuz aşamasında bulunmaktadır. Bu umutsuzluğun kaynağı ise bugüne kadar gerçekleştirilen tüm barış anlaşmalarında müzakere edilen ve bir sonuca varılmayan konuların ABD tarafından İsrail lehine çözümlenmesi olmuştur. Bu açıdan bakıldığında bölgede olası bir çözümün dün olduğu gibi bugün ve gelecekte ABD

olmadan mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır. ABD'nin yalnızca İsrail değil Filistin üzerinde de etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Filistin-İsrail barış görüşmelerinde ABD'nin iki tarafça da kabul edilen arabulucuk rolü bunun açık bir göstergesidir. Her ne kadar ABD, Filistin-İsrail sorunun başından beri İsrail lehine bir yol izlemiş olsa da Filistin tarafı içinde sorunun çözümü açısından başat aktör olarak görülmüştür.

Sorunun çözümü esasında karmaşık değildir. Oslo görüşmeleri sırasında hem Filistin, hem İsrail hem de üçüncü ülkeler 'iki devletli çözüm' önerisinde mutabık kalmışlar ancak uygulanması konusunda bir türlü anlaşmaya varılamamıştır. Bu karar Filistin ve İsrail'in iç politikalarında tam destek görmemiş olsa da çoğunluk çatışmanın doğurduğu bedellere iki devletli çözüm önerisinden yana tavır almışlardır. ABD ise 2002 yılında bu çözüme desteğini açıklamışlardır.

Bu bilgiler ışığında ABD'nin bölgedeki rolü hem İsrail hem de Filistin için hayati bir önem taşımaktadır. ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda Filistin-İsrail sorununa yön vermek yerine bölgede sükûneti sağlayacak iki devletli çözüm önerisi için tarafların talepleri arasında orta yol bulması ve gerçek bir arabulucuk rolü üstlenmesi ise sorunun çözümünde etkili olacaktır. Bu anlamda, Filistin-İsrail sorunun çözümü için atılabilecek adımlar:

- Filistin topraklarında, Oslo Görüşmeleri ile belirlenen bölgeler doğrultusunda bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulması ve bunun başta İsrail tarafından tanınması
- Her iki devletin de birbirlerinin ulusal kimliğini tanımaları, tarihi ve dini bağlarını inkar etmemelidir.
- Her iki tarafta aralarındaki çatışma ve şiddet eylemlerini sona erdirmeleri ve halklarının güvenli bir şekilde yaşamlarını sürdürebilecekleri barışçıl bir ortam sağlanmalıdır.
- İsrail Filistin topraklarında gerçekleştirdiği yerleşimci faaliyetlerine bir an önce son vermelidir. Bu anlamda BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarının Filistin-İsrail sorununa katkısının olmadığı kabul edilmelidir. Bu anlamda, yeni ve yaptırım gücü daha yüksek kararlar

alınması önemli olacaktır. Alınacak kararların İsrail tarafından kabulü için ise ABD'nin katkısı zaruridir.

- İki tarafın ve ABD'nin katılımı ile Filistinli mülteciler konusunda kalıcı bir çözümün bulunması önemlidir. ABD tarafından UNRWA'ya sunulan maddi desteğin kesilmesi ise bu çözümü daha zorunlu hale getirmiştir.

Bu maddeler dışında, Hamas ve İsrail'in birbirlerini tanıması ve ateşkesin sağlanması gereklidir. Bu anlamda, Hamas'ın da İsrail karşıtı saldırıları sona erdirmesi oldukça önemli olacaktır. Dahası, Filistin içinde Hamas-El-Fetih ayrımı Filistin'i hem uluslararası arenada hem de kendi halı gözünde zayıflatmaktadır. Bu anlamda, iki devletli bir çözümün sağlanması adına Filistin içinde birliğin sağlanması önceliklidir. Filistin'de Hamas ve El-Fetih arasında olası bir uzlaşma Obama yönetimi döneminde önemli ölçüde desteklenmiştir. Bu husustaki, Mursi ve Erdoğan'ın katkıları göz ardı edilemez düzeydedir. İki liderinde İslam dünyasındaki prestiji ve Müslüman dünyası üzerinde söz sahibi olması nedeniyle Hamas ve El-Fetih üzerinde etkili olmuştur.

İsrail ve Filistin taraflarının adil olmayan şartları doğrultusunda verdiği tavizler ile sağlanacak olası bir uzlaşma ise ABD'nin etkisi olmadan yine teorikte kalacaktır. Bu anlamda ABD'nin İsrail üzerindeki etkisi tavsiye gücünün ötesinde baskı unsuru olarak nitelendirilebilir. Trump ile ABD'nin İsrail konusundaki kararlarının ne kadar kolay uygulanabildiği ve bu uygulama sırasında uluslararası hukukun nasıl hiçe sayıldığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle, ikili arasındaki uzlaşmanın ve iki devletli çözümün uygulanması ABD'nin Filistin-İsrail sorununun çözümü konusundaki kararlılığı ile yakından ilişkilidir.

Yakın zamanda Filistin-İsrail sorununun çözümü adına Trump tarafından ortaya atılan Yüzyılın anlaşması ise resmi olmayan maddeleri İsrail'i bölgede eskisinden çok daha güçlü hale getirmiştir. Her ne kadar İsrail, FKÖ ve Hamas ile bir uzlaşma öngörülse de bu uzlaşma daha çok İsrail'in güvenliğinin sağlanması yönünde bir adım olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan Yahudi yerleşim yerlerinin daha da genişletilecek olması bu bölgelerde bulunan Filistinlilerin tahliyesi anlamına gelmektedir. Kudüs'ün

iki devletinde başkenti olacağı maddesi ise yalnızca temsili bir karar olmakla birlikte Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan etmesi ve büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıması ile hükümsüz kalmıştır. En önemlisi, ABD'nin bölgede barışın sağlanması konusundaki bütçeyi Arap devletlerine yüklemesi bölge barışı konusunda ABD'nin samimiyetini ortaya koymaktadır.

Sonuç itibariyle, Filistin-İsrail sorunu 1920ler itibariyle ABD eksenli bir şekilde ilerleme göstermiştir. ABD'nin etkisi ise Trump dönemine kadar artarak sürmüştür, Trump döneminde zirveye ulaşmıştır. Dahası ABD'nin arabulucuk rolü yerle bir olmuştur. Ancak, ABD olmadan sorunun çözümü pek mümkün değildir. ABD'nin Trump döneminde izlediği İsrail'e açık destek politikasının terkedilmesi önemli olacaktır. Ayrıca, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak ilan edilmesi ve büyükelçiliğin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması ikili arasındaki çözüm umutlarını yok eden bir adım olmuştur. Bu açıdan, ABD'nin bu kararından vazgeçmesi ve Kudüs için uluslararası bir statü belirlenmesi ve Filistin ve İsrail'in yanı sıra dahil tüm üçüncü ülkelerin bu yönde bir tutum izlemesi gereklidir. Diğer taraftan ortaya koyulan yeni barış anlaşmalarının ise geçmişte gerçekleştirilen ve başarısızlıkla sonuçlanan barış anlaşmalarından gerekli derslerin hazırlanması ise ortaya koyulması gereklidir.

EK: 1 242 Sayılı BM Kararı

**Resolution No. 242 (1967)
Of 22 November 1967**

*STATING THE PRINCIPLES OF A JUST AND LASTING
PEACE IN THE MIDDLE EAST*

The Security Council,

Expressing its continuing concern with the grave situation in the Middle East,

Emphasizing the inadmissibility of the acquisition of territory by war and the need to work for a just and lasting peace in which every State in the area can live in security,

Emphasizing further that all Member States in their acceptance of the Charter of the United Nations have undertaken a commitment to act in accordance with Article 2 of the Charter.

1. *Affirms* that the fulfilment of Charter principles requires the establishment of a just and lasting peace in the Middle East which should include the application of both the following principles:

(i) Withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict;

(ii) Termination of all claims or states of belligerency and respect for and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized boundaries free from threats or acts of force;

2. *Affirms further the necessity*

(a) For guaranteeing freedom of navigation through international waterways in the area;

(b) For achieving a just settlement of the refugee problem;

(c) For guaranteeing the territorial inviolability and political independence of every State in the area, through measures including the establishment of demilitarized zones;

3. *Requests* the Secretary General to designate a Special Representative to proceed to the Middle East to establish and maintain contacts with the States concerned in order to promote agreement and assist efforts to achieve a peaceful and accepted settlement in accordance with the provisions and principles in this resolution;

4. *Requests* the Secretary-General to report to the Security Council on the progress of the efforts of the Special Representative as soon as possible.

Adopted unanimously at the 1382nd meeting.

**Resolution No. 338
(1973)
of 22 October 1973**

***CALLING FOR A CEASE-FIRE AND FOR THE IMPLEMENTATION
OF RESOLUTION 242 IN ALL OF ITS PARTS***

The Security Council,

1. *Calls upon* all parties to the present fighting to cease all firing and terminate all military activity immediately, no later than 12 hours after the moment of the adoption of this decision, in the positions then now occupy;

2. *Calls upon* the parties concerned to start immediately after the cease-fire the implementation of Security Council resolution 242 (1967) in all its parts;

3. *Decides* that, immediately and concurrently with the cease-fire, negotiations start between the parties concerned under appropriate auspices aimed at establishing a just and durable peace in the Middle East.

Adopted at the 1747th meeting.

In favour: 14

Against: -

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aras, B. (1997). “ Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye”. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Arı, T. “Lobiler ve Dış Politika”. Dora Yayıncılık, İstanbul.
- Arı, T. (2017), “Geçmişten Günümüze Orta Doğu Cilt I”. Alfa Akademi, Bursa.
- Arı, T. (2017), “Geçmişten Günümüze Orta Doğu Cilt II”. Alfa Akademi, Bursa.
- Armaoğlu, F. “20.Yüzyıl Siyasi Tarihi”. Kronik Kitap, İstanbul.
- Armaoğlu, F. “Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları”. Kronik Kitap, İstanbul.
- Atacan, F. “Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset Orta Doğu”. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Ataöv, T. “Filistin, Siyonizm ve Kudüs Sorunu”. İleri Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar B. ”Barış Çalışmaları Perspektifinde Filistin-İsrail Sorunu”. BİLGESAM Yayınları, 2012, İstanbul.
- Bayraktar, B. “Oslo Barış Süreci”. Küre Yayınları, İstanbul.
- Carter, J. “Filistin Barışı”. Elips Kitap, Ankara.
- Chomsky, N. “Kader Üçgeni”. İthaki Yayınları, İstanbul.
- Cleveland, W. “Modern Ortadoğu Tarihi”. Agorakitaplığı, İstanbul.
- Davutoğlu, A. “Stratejik Derinlik”. Küre Yayınları, İstanbul.
- El-Kardavi, Y. “Her Müslüman’ın Ortak Davası Kudüs”. Nida Yayıncılık, İstanbul.
- El-Ğannuşi, R. “Filistin Sorunu ve FKÖ”. Bir Yayıncılık, İstanbul.
- Garaudy R. “İlahi Mesajlar Toprağı Filistin”, Timaş Yayınları, İstanbul.

- Garaudy R. “İsrail Sorunu-Siyasi Siyonizm”, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Garaudy, R. “Siyonizm Dosyası”. Pınar Yayınları, İstanbul.
- Herzl, T. (1896). “The Jewish State”. Published by American Zionist Emergency Council, USA.
- Karasapan, C. (1942). “Filistin ve Şark-ül-Ürdün”. Ahmed İnsan Matbaası Lt.d., İstanbul.
- Lewis, B. “İki Bin Yıllık Orta Doğu Tarihi”. Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Lia, B. (2007), “ Building Arafat’s Police: The Politics of International Police Assistance in the Palestinian Territories After the Oslo Agreement”, Ithaca Press, Oslo.
- Öner, A. (2012), “ Çatışmalar ve Görüşmeler Sarmalında Filistin İsrail”. Mana Yayınları, İstanbul.
- Öke, M.K. “ Siyonizm & Filistin Sorunu”. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Özfatura M.N. “Kurtlar Sofrasında Orta Doğu”. Adım Yayıncılık, İstanbul.
- Pappe, I. (2007), “Modern Filistin Tarihi”. Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Sokolow, N. (1919). “History of Zionism”. Longmans, Green and Co., Londra.
- Süer, Atmaca, A. Ö. (2006). “Arap-İsrail Uyuşmazlığı”. ODTU Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, T.Y. “Türkiye İsrail Yakınlaşması”. Hattuşaş Yayıncılık, Ankara.

Makale/Bildiri

- Kızıloğlu, S. (2012). “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi” Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:2 (1), s. 35-64.

- Erhan, Ç. (2012). “Kronik: Filistin-İsrail Barış Süreci Nereye Gidiyor?”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56(2), s.173-180.
- Özkoç, Ö.(2009). “Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), s. 167-195.
- Kelman, H.(1997). “Some Determinants of the Oslo Breakthrough”, International Negotiation, 2, ss. 183-194.
- Eiland, G. (2010). “The IDF in the Second Intifada”, Strategic Assessment 13(3), ss. 27-37.
- Ayman, G. (2009). “Filistin Çıkamazı Üzerinde Yeniden Düşünme Gereği”, Akademik ORTA DOĞU, 3(2), s. 41-61.
- Gün, M.S. (2013). “Filistin’de Arap Baharı” TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Uluslararası İlişkiler Bölümü Yasama Dergisi Sayı: 23, s. 119-126.
- Oruç, H. (2017). “ABD’nin İsrail-Filistin Politikası” Sakarya Üniversitesi
- Bağcı, H. (1994). “Bosna-Hersek -Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 16
- Barak, O. (2005). “The Failure of the Israeli-Palestinian Peace Process, 1993-2000. Journal of Peace Research, Cilt. 42(6), s. 719-736.
- Center for the Middle East, “How the U.S. Can Reshape The Israeli-Palesinian Negotating Framework”, Rice University, Baker Institute for Public Policy, Conflict Resolution Program, 2015.
- Telhami, S. “The Camp David Accords A Case of International Bargaining” Univeristy of Maryland, Department of Government and Politics, Maryland.
- Filistin Araştırmaları Dergisi (2017), Sayı:1,
- Ataöv, T. (1970). “ Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail’in kuruluşuna kadar”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 25(3), Ankara.

- Kürkçüoğlu, Ö. (1974). “Orta Doğu’daki Yeni Gelişmeler ve Türkiye”.
Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:29(1), Ankara.
- Ayman, G. (2009). “Filistin Çıkmazı Üzerine Yeniden Düşünme Gereği”. Marmara
Üniversitesi Akademik ORTA DOĞU, Cilt:3(2), İstanbul.
- Arı, T. (2007). “Filistin’de Kalıcı Barış Mümkün mü?”. Marmara Üniversitesi
Akademik ORTA DOĞU, Cilt:2(1).
- Güngör, M. (2017). “Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi”.
Kırıkkale Üniversitesi İşlami İlimler Fakültesi Dinler Tarihi ABD, Felsefe ve
Din Bilimleri, Kırıkkale.
- Harunoğulları M. 2017, “Orta Doğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi”
Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Araştırma-İnceleme 5(9):121-137.
- Öztürk, T. “Filistin Sorunu ve Yenilenen Umutlar: Arap Baharı Etkisi” (13 Aralık 2012).
[http://www.bilgesam.org/incele/1103/-filistin-sorunu-ve-yenilenen-umutlar--arap-
bahari-etkisi-/#.XPVQ4IgzauI](http://www.bilgesam.org/incele/1103/-filistin-sorunu-ve-yenilenen-umutlar--arap-bahari-etkisi-/#.XPVQ4IgzauI), (ERİşİM): 2 Nisan 2019
- Koldaş, U. (2014) “Çok Sahipli Sahipsizlik: Arap Baharı ve Yeni Üçüncü Dünyacılığın
Çıkmazlarında Filistin Meselesi”, Akademik Orta Doğu, 9(1), ss. 1-27.
- Hasanov, E. (2014) “Mavi Marmara Sonrası Türkiye-İsrail İlişkileri”, Ormer Perspektifi
Serileri, No:6.
- Taffal, A. (2015) “The Impact of the Arab Spring on the Palestinian Question”, Przegląd
Strategiczny, no: 8.
- Ayhan, V. (2009). “HAMAS: Filistin Direnişinde Politik İşlam”, Orta Doğu Etütleri,
1(1), ss. 101-136.
- Kemiksiz, N.N. (2016). “Filistin Sorunu”, Akademik Orta Doğu, 11(1), ss. 133-179.
- Gün, M.S.(2013) “Filistin’de Arap Baharı”, Yasama Dergisi, 23(Ocak-şubat-Mart), ss.
118-126.

- Öztürk, S. (2017) “Trump’ın Yeni Orta Doğu Stratejisi ve Bölgede Değişen Dengeler”, TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi Analiz,
- Atmaca, A. (2017) “Filistin Baharı: Yükselen Umutlar ve Kaybedilen Barış”, Filistin Araştırmaları Dergisi, no.1 (Yaz 2017), ss.61-79.
- “Filistin ile İlgili Arşiv Belgeleri (1517-1917)”. (2010). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu: 102, Ankara.
- Kardaş, Ş. (2017) “Trump Dönemi Amerikan Dış Politikası ve Türkiye”, Orta Doğu Analiz”, 9(28), ss. 8-9.
- Semin, A. (2017) “Trump’ın Kudüs Kararı ve Avrupa’nın Petrol Kaygısı”, Bilgesam Analiz/Orta Doğu No: 1379.
- Gönülal, Ü. (2017) “Filistin Sorununda Dönüm Noktası: Donald Trump’ın Barış Sürecine Son Veren Hamlesi ve İsrail Lobisinin Etkisi”, The Turkish Yearbook of International Relations, 48, ss. 99-109.
- Arı, T. (1999) “İç Politikanın Gölgesindeki Barış: Likud ve Orta Doğu”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54(2), ss. 35-59.
- Balcı, A. (2005) “Filistin 2005” Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Orta Doğu Yıllığı, ss.106-133.
- Bölme, S. Ve Ulutaş, U. (2012) “Filistin’de Siyasi Aktörler ve Partiler”, SETA, Sayı: 4.
- Aksar, Y. “Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 23-40.
- Hasanov, E. “Mavi Marmara Sonrası Türkiye-İsrail İlişkileri”, Ormer Samec Orta Doğu Araştırmaları Merkezi, No: 6 (Kasım 2014).
- Yazdani, E. “US Policy towards the Islamic World”, Cilt 7, Sayı 2&3, (Yaz-Sonbahar 2008), s. 43.

Araştırma Raporları

“ How Can the International Criminal Court Exercise Jurisdiction in the Occupied Palestinian Territory?”(10.12.2014), Bergensis Universitas.

“Jimmy Carter and Anwar el-Sadat: Relationships and Motivations Behind the 1978 Camp David Accords”, Lake Forest Colloge, 2016.

“Broken lives- a year of intifada” (2001), Amnesty International Publications.

Migdalovitz, C.(2010). “Israel’s Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath” Congressional Research Service, Araştırma Raporu.

“Palestine”, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/palestine>, (ERİŞİM): 5 Nisan 2019.

Çelik, K. E. “ABD’nin Vekil Aktörleri Terör Örgütleri: YPG Örneği”. <https://ankasam.org/abdnin-vekil-aktorleri-teror-orgutleri-ypg-ornegi/>, (ERİŞİM): 6 Nisan 2019.

Özdemir, Ç. (2018) “Amerikan Grand Stratejisi-Obama’nın Ortadoğu Mirası”. Strateji Araştırmaları Serisi, SETA.

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Vikan, Helena. “ The 1991 Gulf Crisis and US Policy Means”. Oslo Üniversitesi Siyasi Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Oslo, 1998.

Rodrigues, Fernando. “The 1991 Madrid Peace Conference: U.S. Efforts Towards Lasting Peace in the Middle East Between Israel and its Neighbours”, University of New Orleans Theses and Dissertations, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Karartı, Burak. “ Oslo Anlaşması’ndan Günümüze Kadar İsrail-Filistin Anlaşmazlığı ve Türkiye’nin Konuya İlişkin Politikası”. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Orta Doğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Burhan, Ali. “Filistin-İsrail Çatışması ve HAMAS”. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008.

Aras, İlhan. “ Filistin-İsrail Arasındaki Temel Sorunlar ve Uluslararası Hukuk”. Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010.

Kumbul, Uygur.”Türkiye’nin İsrail Politikasında Değişim ve Devamlılık (2002-2011)”. Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Balpınar, Zafer. “İsrail-Filistin Çatışması: İsrail’in Filistinlilere yönelik Güvenlik Politikasında Devamlılık ve Değişim (1948-2008)”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı, 2011.

Ünalın, Levent. “Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türk Dış Politikasında Filistin Yaklaşımı”. Kadirhas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

İnternet Kaynakları

The Forgotten Refugees: Survivors of the Sabra and Shatila Massacre. (16 Eylül 2017). <https://www.middleeastmonitor.com/20170916-the-forgotten-refugees-survivors-of-the-sabra-and-shatila-massacre/>, (ERİŞİM): 25 Ocak 2019.

Hebron Protocol (1997), <http://ecf.org.il/issues/issue/220>.

President Trump’s Surprisingly Warm Welcome in the Middle East. (10 Kasım 2016).

- Albright, W.F. Ancient Middle East. <https://www.britannica.com/place/ancient-Middle-East>, (ERİŞİM): 26 Ekim 2018.
- “Tenet Plan” (13 Haziran 2001). <http://www.mideastweb.org/tenet.htm>, (ERİŞİM): 27 Ocak 2019.
- President Trump’s surprisingly warm Welcome in the Middle East (2016). <https://www.newyorker.com/news/news-desk/president-trumps-surprisingly-warm-welcome-in-the-middle-east>, (ERİŞİM): 16 Mayıs 2019.
- Jets, Troops Deployed in West Bank, Gaza. (27 Ağustos 2001). <https://www.haaretz.com/1.5410007>, (ERİŞİM): 28 Ocak 2019.
- UN Rules Against Israeli Barrier. (9 Temmuz 2004). http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3879057.stm, (ERİŞİM): 31 Ocak 2019.
- Birleşmiş Milletler Barış Arayışı. <http://www.unicankara.org.tr/filistin/6.html>, (ERİŞİM): 3 Şubat 2019.
- Başbakan Erdoğan Davos Zirvesi’nde Resti Çekti! (30 Ocak 2009). <http://blog.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-davos-zirvesi-nde-rest-cekti-/Blog/?BlogNo=159116>, (ERİŞİM): 17 Mayıs 2019.
- The Strange Affair of Karine A. (21 Ocak 2002). <https://www.theguardian.com/world/2002/jan/21/israel1>, (ERİŞİM): 7 Şubat 2019.
- Hamas Sweeps to Election Victory. (26 Ocak 2006). http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4650788.stm, (ERİŞİM): 10 Ocak 2019.
- Annapolis Conference. (27 Kasım 2007). <https://ecf.org.il/issues/issue/217>, (ERİŞİM): 15 Şubat 2019.
- Palestinians to Outnumber Jewish Population by 2020, Says PA Report. (1 Ocak 2013). <https://www.haaretz.com/pa-palestinians-to-outnumber-jews-by-2020-1.5285402>, (ERİŞİM): 20 Şubat 2019.

İşte, O Konuşma! (30 Ocak 2009).
<https://www.cnnturk.com/2009/dunya/01/30/iste.o.konusma/511294.0/index.html>,
(ERİŞİM): 17 Şubat 2019.

Natanyahu Apologies to Turkish PM for Israeli Role In Gaza Flotilla Raid. (22 Mart 2013). <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/22/israel-apologises-turkey-gaza-flotilla-deaths>, (ERİŞİM): 27 Şubat 2019.

Obama'nın Orta Doğu Mirası (17 Eylül 2018). <https://www.setav.org/obamanin-ortadogu-mirasi/>, (ERİŞİM): 26 Mart 2019.

Kanat, K.B. Arap Baharı'nda Amerika-İsrail İlişkileri. (19 Aralık 2011). <https://www.setav.org/arap-baharinda-amerika-israil-iliskileri/>, (ERİŞİM): 29 Aralık 2019.

Whitehouse, M. Than 2008 Financial Crisis for Trump's Rise. (24 Kasım 2016). <https://www.charlotteobserver.com/opinion/op-ed/article116796648.html>,
(ERİŞİM): 6 Nisan 2019.

Trump'tan "Meksika Duvarı" Açıklaması (2 Ocak 2019). <https://www.ntv.com.tr/dunya/trumptan-meksika-duvari-aciklamasi>, (ERİŞİM): 7 Nisan 2019.

Toçoğlu, F.Z. "Trump'ın Kudüs Kararı ve Filistin Meselesi" (9 Aralık 2017). https://ormer.sakarya.edu.tr/20,3,,266,trump_in_kudus_karari_ve_filistin_meseles%20i.html, (ERİŞİM): 9 Nisan 2019.

İİT Olağanüstü Zirvesi "Kudüs İçin Özgürlük" Konulu İstanbul Deklarasyonu (13 Aralık 2017). <http://www.mfa.gov.tr/iit-olaganustu-zirvesi-kudus-icin-ozgurluk-konulu-istanbul-deklarasyonu.tr.mfa>, (ERİŞİM): 10 Nisan 2019.

- Orta Doğu'nun Politik ve Stratejik Önemi (21 Haziran 2016).
<https://www.stratejikortak.com/2016/06/ortadogunun-onemi>, (ERİŞİM): 10 Ekim, 2018).
- Israel and Palestine: A Brief History – Part I <http://mideastweb.org/briefhistory.htm>,
(ERİŞİM): 10 Nisan 2019
- The Israeli Camp David II Proposals for Final Settlement (Temmuz 2000).
<http://mideastweb.org/campdavid2.htm> (ERİŞİM): 11 Nisan 2019
- Trump Gets UNRWA Right (17 Ocak 2018).
<https://www.cfr.org/blog/trump-gets-unrwa-right>, (ERİŞİM): 11 Nisan 2019.
- What we Do. <https://www.unrwa.org/what-we-do>. (ERİŞİM): (3 Mayıs 2018).
- Palestinians to Outnumber Jewish Population by 2020, Says PA Report (1 Ocak 2013). <https://www.haaretz.com/pa-palestinians-to-outnumber-jews-by-2020-1.5285402>, (ERİŞİM): 11 Nisan 2019.
- Süveyş Krizi ve 50 yıl Sonrası” (26 Temmuz 2006).
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/07/printable/060726_suez.shtml,
(ERİŞİM): 20 Nisan 2019.
- Suez Crisis (18 Ekim 2018). <https://www.history.com/topics/cold-war/suez-crisis> --18,
(ERİŞİM): 10 Aralık 2018.
- Reports on the Battle of Karameh. Al-Ahram (Cairo). (22 March 1968).
<http://learnpalestine.politics.ox.ac.uk/uploads/sources/588c808a56758.pdf>,
(ERİŞİM):22 Kasım 2018.
- İsrail'e karşı mücadele eden Filistinli Radikal Örgütler. (15 Kasım 2004).
http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/arafat206/dosya_211.html, (ERİŞİM): 15 Nisan 2018.

İslami Direniş Hareketi Hamas (28 Nisan 2014).
<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/islami-direnis-hareketi-hamas>, (ERİŞİM):10
Aralık 2018.

Palestinian Terror Groups: Hamas. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/major-palestinian-terror-organizations>, (ERİŞİM) 15 Aralık 2018.

Tontaş, Ş. El Halil Katliamının Üzerinden 23 Yıl Geçti (15 Şubat 2017).
<https://www.ilkha.com/haber/50203/el-halil-katliaminin-uzerinde-23-yil-gecti>,
(ERİŞİM):10 Ocak 2019).

Güleç, M., Arap Baharı Nedir? (14 Haziran 2012). <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-nedir/>, (ERİŞİM): 1 Nisan 2019.

Obama and the Israeli-Palestinian Conflict (14 Temmuz 2016). <https://www.e-ir.info/2016/07/14/obama-and-the-israeli-palestinian-conflict/>, (ERİŞİM): 1 Nisan 2019.

İzolasyonun sonu mu? Filistin ve Arap devrimleri. <https://marx-21.net/?p=825>,
(ERİŞİM): 2 Nisan 2019.

Arap Baharı Filistin'i Unutturdu (28 Mart 2014). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/arap-bahari-filistini-unutturdu>, (ERİŞİM): 3 Nisan 2019.

Gazze'ye 'Bulut Operasyonu' Saldırı (15 KASIM 2012).
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzeye-bulut-sutunu-saldirisi/309236>, (ERİŞİM):
3 Nisan 2019.

Kerry: İsrail-Filistin Barışı için Tek Yol İki Devletli Çözüm (28 Aralık 2016).
<https://tr.sputniknews.com/abd/201612281026533003-kerry-istrail-filistin-barisi-iki-devletli-cozum/>, (ERİŞİM): 4 Nisan 2019.

Filistinli Genç Benzin İçirilerek Yakılmış (5 Temmuz 2014).
<https://www.dunyabulteni.net/ortadogu/filistinli-genc-benzin-icirilerek-yakilmis-h303077.html>, (ERİŞİM): 5 Nisan 2019.

“İsrail’den ‘Koruyucu Hat’ Operasyonu Açıklaması” (15 Ağustos 2014).
<https://t24.com.tr/haber/israilden-koruyucu-hat-operasyonu-aciklamasi,267675>,
(ERİŞİM): 5 Nisan 2019.

“UN rejects Palestinian Resolution to End Israel’s Occupation within Three Years” (30 Aralık 2014). <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/un-rejects-palestinian-resolution-to-end-israels-occupation-9951031.html>, (ERİŞİM) 6 Nisan 2019.

Trump’tan Suriyeli Mültecilere ABD’ye Giriş Yasağı (28 Ocak 2017).
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38772810>, (ERİŞİM): 7 Nisan 2019.

Trump’ın Filistin-İsrail Barış Planı Ne Kadar Gerçekçi? (4 Aralık 2017).
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-filistin-israil-baris-plani-ne-kadar-gercekci/988929>, (ERİŞİM): 7 Nisan 2019.

Trump Visits Israel: Donald Trump Becomes First Sitting President to Visit Jerusalem’s Old City (22 Mayıs 2017). <https://www.haaretz.com/israel-news/trump-is-first-sitting-president-to-visit-jerusalem-old-city-1.5475304>, (ERİŞİM): 8 Nisan 2018.

Trump Ağlama Duvarını Ziyaret Etti (22 Mayıs 2017).
<https://www.yenisafak.com/dunya/trump-aglama-duvarini-ziyaret-etti-2674208>,
(ERİŞİM): 8 Nisan 2019.

Trump’tan Ortadoğu Barış Planı Hazırlığı (25 Haziran 2018).
<https://www.dw.com/tr/trumptan-ortado%C4%9Fu-bar%C4%B1%C5%9F-plan%C4%B1-haz%C4%B1rl%C4%B1%C4%9F%C4%B1/a-44394537>,
(ERİŞİM): 8 Nisan 2019.

Donald Trump: İsrail ve Filistinliler Arasında Barışı Sağlayan Kişi Olmayı İsterim (23 Kasım 2016). <https://www.ntv.com.tr/dunya/donald-trump-israil-ve-filistinliler-arasinda-barisi-saglayan-kisi-olmayi-isteri,C7ZLu9oOj0yyHUQ092QPNQ>,
(ERİŞİM): 8 Nisan 2019.

İsrail'in Hayali, ABD'nin Vaadi Gerçek Oldu: "Trump'ın Kudüs Kararı" (6 Aralık 2017).
<http://turksam.org/israil-in-hayali-abd-nin-vaadi-gercek-oldu-trump-in-kudus-karari>, (ERİŞİM): 9 Nisan 2019.

Trump'ın Kararı Tansiyonu Yükseltti. Sokağa İndiler (7 Aralık 2017).
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-baskani-tum-dunyanin-karsi-cikti-gi-kudus-kararini-acikladi-tepki-firtinasi-40670298>,(ERİŞİM): 9 Nisan 2019.

Trump's Jerusalem move: Arab allied attack decision (10 Aralık 2017).
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42297437>, (ERİŞİM): 10 Nisan 2019.

How the Israeli-Palestinian Conflict Resisted Obama's Efforts (18 Kasım 2016).
<https://theconversation.com/how-the-israeli-palestinian-conflict-resisted-obamas-efforts-65823>, (ERİŞİM): 17 Mayıs 2019.

ABD, İsrail Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşıdı, Gazze'de Katliam (15 Mayıs 2018).
<https://www.cnnturk.com/dunya/abd-kuduse-tasidigi-tartismali-israil-buyukelciligini-acmaya-hazirlaniyor>, (ERİŞİM): 10 Nisan 2019.

"General Assembly Votes Overwhelmingly to Accord Palestine 'Non-Member Observer State' Status in United Nations" (29 Aralık 2012).
<https://www.un.org/press/en/2012/ga11317.doc.htm> (ERİŞİM): 31 Mart 2019.

İsraili-Palestinian İnterim Agreement on the West Bank and Gaza Strip Washington DC, 28 September 1995. <http://www.jmcc.org/Documentsandmaps.aspx?id=417>, (ERİŞİM): 15 Ocak 2019.

Trump: Dünya Saddam ve Kaddafi ile Daha İyiydi (13 Kasım 2016)
<https://www.sabah.com.tr/dunya/2016/11/13/trump-dunya-saddam-ve-kaddafi-ile-daha-iyiydi>, (ERİŞİM): 10 Mayıs 2019.

"Protocol Concerning the Redeployment in Hebron" (17 Ocak 1997).
<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/protocol%20concerning%20the%20redeployment%20in%20hebron.aspx>, (ERİŞİM): 17 Ocak 2019.

“Hebron Protocol” (15 Ocak 1997). <http://ecf.org.il/issues/issue/220>, (ERİŞİM): 18 Ocak 2019.

“Beirut Declaration on Saudi Peace Initiative” (28 Mart 2002). https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/beirut_declaration.pdf (ERİŞİM): 2 Şubat 2019.

“İnsani Yardım Filosu Özet Raporu” (1 Temmuz 2010). <https://www.ihh.org.tr/yayin/insani-yardim-filosu-ozet-raporu>, (ERİŞİM): 25 Şubat 2019.

“İsraili Bakan’dan Kerry’e Filistin Mesajı: Nobel olsa da bizi...” (15 Temmuz 2014). <https://www.timeturk.com/tr/2014/01/15/israilli-bakan-dan-kerry-e-filistin-mesaji-nobel-alsa-da-bizi.html>, (ERİŞİM): 10 Mayıs 2019.